

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**İLKÖĞRETİM 4. SINIF DİN KÜLTÜRÜ ve AHLAK BİLGİSİ DERS
KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

108593

108593

Danışman:
Prof. Dr. M. Şevki AYDIN

Hazırlayan:
Hatice DİLER

Kayseri-2001

ÖNSÖZ

Eğitimin planlı ve programlı olarak yürütüldüğü okullarda, ders kitapları hem öğretmen hem de öğrenci için en önemli ders araçlarındandır. Bilgilerin düzenli bir şekilde öğrenciye aktarılmasında, onun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin sağlanabilmesinde ders kitapları önemli bir rol üstlenmektedir. Bu öneminden dolayı ders kitapları bilimsel araştırmalara konu edinilmeli, kendisinden beklenenleri karşılayabilmesi için kalitesi yükseltilmelidir. Bu yöndeki çalışmaların yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Ders kitaplarının istenen kalitede olabilmesi öncelikle hitap ettiği kitleye, biçim ve muhtevasıyla uygun olması gerekmektedir. Çünkü ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın eğer bir kitaptan öğrenciler zevk almıyor, onu okumak istemiyor, ondan çabuk sıkılıyor, yıl sonunda da yırtıp atıyorsa, bu kitap iyi bir ders kitabı değildir. Bu yüzden ders kitapları hazırlanırken hitap edeceği kitlenin gelişim özellikleri açısından incelenmeli, bu inceleme sonuçlarına dayanılarak çocukların zevk alacakları, ellerinden bırakamayacakları ders kitapları hazırlanmalıdır.

Hazırlanan ders kitapları sadece öğretme iddiası ile hazırlanmamalı, sevdirme, özendirme, içeriği aksiyon haline getirme amaçlanmalıdır. Çocukta okuma zevkini geliştirmeli, onun fiziksel, ruhsal, ve sosyal yönden olumlu davranışlar göstermesine katkıda bulunmalıdır.

Okullarda okutulmakta olan ders kitaplarının bu nitelikleri ne ölçüde taşıdıkları merak konusudur. Bu amaçla ilköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları biçim ve içerik yönüyle incelemeye alındı ve değerlendirmelerde bulunuldu.

“İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi” isimli bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci

bölümde bu araştırmaya sevk eden temel problem ortaya konarak araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları ve sınırlılıkları belirlendi. İkinci bölümde, ilköğretim 4. Sınıf (10 yaş) öğrencilerinin gelişim özellikleri araştırıldı. Üçüncü bölümde, ders kitaplarının sahip olması gereken özellikler biçim ve içerik olmak üzere iki yönden incelendi. Buna bağlı olarak da ders kitaplarının sahip olması gereken kriterler belirlendi. Dördüncü bölümde, araştırmanın problemini teşkil eden, örneklem olarak seçilen ilköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitapları incelendi ve değerlendirildi. Beşinci bölümde ise, araştırma sonuçlandırıp değerlendirilerek öneriler geliştirildi.

Konu seçimimde bana yardımcı olan, yönlendirmeleriyle çalışmama ışık tutan, başta değerli hocam Prof. Dr. M. Şevki AYDIN Bey'e minnettarım. Kaynakların tespitinde yardımını esirgemeyen Doç. Dr. M. Zeki AYDIN Bey'e teşekkürlerimi sunuyorum. Yine aynı şekilde kaynakların tespiti ve temininde, tezimin yazımında, düzenlenmesinde gerekli uyarılarıyla bana yardımcı olan eşim Ramazan DİLER Bey'e teşekkür ediyorum. Ayrıca tezimin yazımında zahmetlerde bulunan ağabeyim Ahmet KARAMAN'a da müteşekkirim.

Hatice DİLER

Kayseri/2001

İÇİNDEKİLER

Sayfa no:

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VI

I. BÖLÜM GİRİŞ

A. Problem.....	1
B. Araştırmanın Amacı.....	4
C. Araştırmanın Önemi.....	5
D. Denenceler.....	6
E. Sınırlılıklar.....	6
F. Kaynaklar.....	7

II. BÖLÜM

İLKÖĞRETİM 4. SINIF(9-10 YAŞ) ÖĞRENCİLERİNİN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

A. Bedensel Gelişim.....	10
B. Zihinsel Gelişim.....	11
C. Psiko-Sosyal Gelişim.....	12
D. Ahlâk Gelişimi.....	14
E. Dinî Gelişim.....	16
Ea. Çocukta Din Duygusunun Varlığı.....	16
Eb. Çocukta Din Duygusunun Gelişimi.....	20
Ec. Çocuklarda Allah Tasavvuru.....	22

III. BÖLÜM
DERS KİTAPLARININ SAHİP OLMASI
GEREKEN ÖZELLİKLER

A. Biçim Yönünden Kriterler.....	25
B. İçerik Yönünden Kriterler.....	26
C. İman, İbadet ve Ahlak Öğretiminde Özel Kriterler.....	30
Ca. İman Öğretimi.....	30
Caa. Allah İnancı Öğretimi.....	30
Cab. Peygamberlere İman Öğretimi.....	33
Cb. İbadet Öğretimi.....	34
Cc. Ahlâk Öğretimi.....	35

IV. BÖLÜM
İLKÖĞRETİM 4. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Biçim Yönünden.....	37
B. İçerik Yönünden.....	38
Ba. Allah ve Allah İnancı Ünitesi.....	38
Bb. Peygamberimiz ve Din Ünitesi.....	46
Bc. İbadet Ünitesi.....	53
Bd. İslam'ın Şartlarına Toplu Bakış Ünitesi.....	60
Be. Namaz Ünitesi.....	62
Bf. Oruç Ünitesi.....	71
Bg. Zekat Ünitesi.....	74
Bh. Hac Ünitesi.....	80

V. BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

A. SONUÇ.....	85
B. ÖNERİLER.....	87
BİBLİYOGRAFYA.....	89
EKLER.....	93

KISALTMALAR

DEAD	: Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi
DAD	: Din Araştırmaları Dergisi
DİBY	: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
DKAB	:Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlar
İst.	: İstanbul.
Ank.	: Ankara.
DA	: Dinî Araştırmalar.
E.Ü.Y	: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
İBAV	:İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı.
MÜİFY	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
MEBY	: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
ÇEV	: Çeviren
Mad.	: Madde
C	: Cilt
S	: Sayfa

İ.BÖLÜM

GİRİŞ

A. Problem

Eğitim, beşikten mezara kadar devam eden bir süreçtir. Geniş anlamıyla eğitim ve öğretim bireye, aileden bütün insanlığa ve evrene doğru yayılıp gelişen sevgi ve bilgiyi aktarır. Amaç, seven, sayan, kendine güvenen, bilgili, başarılı, verimli ve doyurucu bir yaşam sürececek kişiler yetiştirmektir. Çağdaş eğitim bireyin ruhsal ve toplumsal bakımdan gelişmesini, kendisinin ve toplumun yararına beceriler kazanmasını, bu dengeyi sağlamayı amaçlamaktadır.¹

Okul, eğitimin planlı ve programlı olarak yürütüldüğü bir kurumdur. Çocuğun bilgi donanımını sağlar, onun sosyalleşmesine, toplumda yapıcı ve yaratıcı güce sahip bir insan olarak yetişmesine yardımcı olur.² Bu nedenle çocukların, gençlerin bedenlen, zihnen ve ahlaken yetiştirilmeleri, ileride kendi kendilerini idare edecek yeteneğe ulaştırılmaları okuldan beklenen fonksiyonlardır. Bu fonksiyonların en iyi biçimde yerine getirilmesinde en etken unsurlardan biri de kitaptır.

Kitap, öğrenci için vazgeçilmez bir başvuru kaynağıdır. Öğretmenin yokluğunda başvuracakları, tekrar yapabilecekleri, eksikliklerini giderip bilgilerini artıracabilecekleri ve de düşünme, hissetme gibi yeteneklerini geliştirebilecekleri bir kaynaktır.

Kitap aynı zamanda sözlü öğretimin boşluklarını dolduran, dersi pekiştiren ve tamamlayan bir araçtır. İşitsel izlenimleri kuvvetlendirerek hatıraların bellekte saklanmasına da yardım eder.³

Öğrenciyle ders kitabı arasında kurulacak sağlam bir iletişim kitaptan beklenen faydaları arttıracaktır. Sağlam bir iletişim için de, kitapların biçim ve muhteva yönünden

¹ Haluk Yavuzer, Çocuk psikolojisi, Remzi Kitabevi, İst. 1999, s.153

² H. Yavuzer, Çocuk. s.154-155

³ C. H. Charrier, R. Ozouf, Yaşanmış Pedagoji, Çev. Nejat Yüzbaşıoğlu, MEBY, Ank. 1972, s.47

çocukların gelişim özelliklerine uygun şekilde onlara hitap etmesi gerekmektedir. Onların yaş, bilgi, ilgi ve kültür seviyelerini dikkate alarak onlarla bir anlamda konuşmalıdır. Sadece okul döneminde değil okul dışında da onlara bilgi veren ve aydınlatan bir dost olmalıdır.

Yazılacak olan kitapların konusu din olunca konunun önemi daha da artıyor. Çünkü burada “insanlık tarihi boyunca varolan, canlılığını koruyan ve insan hayatının ayrılmaz bir vasfı olma karakterini sürdüren”⁴ din olgusuyla ilgilenme söz konusudur. Dinî, insanlık tarihi boyunca insanlara güç veren, toplumu düzenleme ilkeleri sunan, fazilet ve iyiliğe yönelten, yalnızlığı, sıkıntıları gideren, güven duygusu aşıl原因, sadece insanlara özgü bir dost ve arkadaş olduğu bir gerçektir.⁵ Din insanı lüzumsuz, zararlı alışkanlıklardan, endişe ve kuruntulardan uzaklaştırdığı, böylece ruhi bunalımlardan koruduğu gibi, ana-babaya, büyüklere, devlete ve millete saygı duyup bağlanmayı, küçüklere sevgi, canlılara ilgi ve sempati duymayı sağlar, görev bilincini güçlendirir.⁶ Toplum düzenini korumayı gaye edinerek, insanlara yön veren kanun ve nizamların kavuşamadığı yerlerde onları iyi ve faydalı şeyleri yapmaya yöneltir.⁷ Din aynı zamanda toplumun sanatında, edebiyatında, geleneklerinde, sosyal ve kültürel hayatında kendisini hissettirir.⁸

İşte böylesine çok yönlü etkiye sahip, son derece nazik ve önemli olguyu okullarda din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri konu edinmektedir. Bu görevi yerine getirmede ise en önemli araçlardan biri DKAB ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının hazırlanmasında bu hususlara önem verilmelidir, bu alanda titiz çalışmalar yapılmalıdır. Bu kitaplar görünüş ve içerikleriyle gözlere ve gönüllere hitap etmelidir. Kitabın görünüşü, çocuğu kendisine

⁴ Abdurrahman Küçük-Günay Tümer, Dinler Tarihi, Ocak Y. Ank. 1993, s.39

⁵ A. Küçük-G. Tümer, aynı yer

⁶ İslam Ansiklopedisi, c.9, Din Mad. s.317

⁷ A. Küçük-G. Tümer, Dinler Tarihi. s.40

⁸ İslam Ansiklopedisi, c.9, Din Mad. s.318

çekmeli, muhtevasıyla da onun aklına, gönlüne ve vicdanına seslenmelidir. Onun beklentilerini karşılamalıdır. Aralarında öyle sıcak bir ilişki ve dostluk kurulmalı ki bu ilişki ve dostluk sadece o ders döneminde kalmayıp ömür boyu devam edebilsin. Bu kitaplardan edindiği bilgiler, ömür boyu onu aydınlatsın, onun davranışlarına yön versin, problemlerini çözmeye yardımcı olabilsin, kendisi ve çevresiyle uyumlu bir fert olmasına katkıda bulunabilsin. Bunlara dikkat edilmeden hazırlanan DKAB ders kitaplarına çocukların besleyeceği olumsuz duyguların, kitabın konusu olan dine ilgisiz kalmalarına sebep olabileceği ihtimali gözden uzak tutulmamalıdır. Bu derece önemli bir DKAB ders kitabı yazma çalışmasını yapabilmek için, hiç şüphesiz, bu çalışmanın hitap edeceği hedef kitlenin tanınması gerekmektedir. Bu çalışmanın konusu olan DKAB ders kitaplarının hedef kitlesinin yani ilköğretim 4. Sınıf öğrencilerinin gelişim özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu çocuklar nelere ilgi duyarlar ve neleri merak ederler? Zihinsel özellikleri nedir? Ahlakî anlayışlarının ve Dinî düşünce yapılarının gelişimleri nasıl bir seyir takip etmektedir? vb. özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Onların bu özellikleri iyi bilirse onların akıllarına ve duygularına hitap eden, ihtiyaçlarını karşılayan çalışmalar yapılabilir, ders kitapları yazılabilir.

Bundan sonra bu gelişim özelliklerine uygun muhtevanın tespit edilmesi gerekmektedir. Öyle muhtevalar seçilecek ve seçilen bu muhtevalar öyle güzel ifade edilecek ki, bu muhtevaya muhatap olan öğrenci bunu zevkle okuyabilsin. Öğrendiği bilgiler onun düşünebilme yeteneğini geliştirmeli, ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayıp, onun sevgiden, merhametten, adaletten yana bir hayat görüşü geliştirmesinde katkıda bulunabilmelidir.

Bu muhtevanın güzel, çekici, gözü okşayıcı bir biçimde sunulması da oldukça önemlidir. Kitabın kapağından kağıdının cinsine, yazı tipinden kitapta yer alan resimlere kadar her şey çocuğun gelişim özelliklerine dikkat edilerek titizlikle seçilmelidir. Öyle ki kitaplar ilk bakışta, çocuğun göz ve dokunma zevklerini okşamalı; kitaplar çocuk üzerinde iyi bir intiba bırakmalıdır. Çünkü çocuk kitabı okumaya başlamadan önce onu eline alacak,

açacak, içine bakacaktır. Daha sonra kitabı okumaya başlayacaktır. İlk anda kitap hakkında olumsuz duygulara kapılan çocuk belki de kitabı okumak istemeyecektir. Ama eline aldığı kitap ilgisini çeker ve ondan hoşlanırsa onu okumak isteyecektir. Çocuklara yönelik ürün ambalajlarının renkli ve parlak olmaları bu düşüncenin eseri olsa gerek.

DKAB ders kitaplarından beklenen verimin alınabilmesi için bu kitapların yukarıda belirtilen özelliklere sahip olup olmadığının incelenmesi bir zorunluluktur. Bu zorunluluktan hareket edilerek ilköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarının incelenmesi gerekli görüldü.

İncelenecek olan DKAB ders kitapları 4. sınıftan seçildi. Çünkü, okulda, ilk defa 4. Sınıfta DKAB dersiyle karşılaşan çocuklar üzerinde ders ve kitabın uyandıracığı olumlu intibanın önemli olduğuna inanıldı. Şüphesiz bu dönemde dersle ilgili kazandırılacak olumlu bilişsel ve duyuşsal özellikler bu yaş çocukların ileriki öğrenmelerine olumlu katkılar sağlayabilir.

Bugün her yaş çocuğunun gelişim özelliklerini inceleyerek bu çocuklar için yazılan kitapları özellikle de din dersi kitaplarını biçim ve muhteva yönünden inceleyen araştırmalara büyük bir ihtiyaç vardır.

İşte bu çalışma, bu ihtiyaca binaen daha önce üzerinde müstakil olarak çalışılmamış olan ilköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarının biçim ve muhteva yönünden değerlendirilmesini, çözüm önerileri geliştirilmesini problem edinmiştir.

B. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı, ilköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarını, bu yaş çocuklarını merkeze alarak biçim ve muhteva yönünden incelemek bu yönde çözüm önerileri geliştirmektir.

Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

İlköğretim 4. sınıf DKAB ders kitapları;

1. Biçim yönünden şu özellikleri taşıyor mu?
 - a. Kapak ve sayfaların kalitesi yeterli midir?

- b. Yazı tipi ve cümle yapısı bu yaş öğrencilerine uygun mudur?
- c. Harita, kroki, fotoğraf, şema grafik, resim gibi. öğretime yardımcı unsurlara yeterince yer verilmiş midir? Ve bu unsurlar yeterli estetik özellikleri taşıyorlar mı?
2. İçerdiği konular çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine uygun mudur?
3. Seçilen bu konular öğrenciye verilirken;
 - a. Akıcı ve anlaşılır bir dil kullanılmış mıdır?
 - b. Öğretim ilkeleri gözetilmiş midir?
 - c. Fıkra, hikaye, tarihi örneklerle desteklenmiş midir?
 - d. Konular öğrencinin günlük yaşantısında yararlanabileceği bir şekilde işlenmiş midir?
 - e. Konular diğer derslerle ve birbirleriyle irtibatlı bir şekilde verilmiş midir?
 - f. Gereksiz bilgi ve fazla ayrıntıya yer verilmiş midir?
 - g. Çocuğun hem aklına, hem duygularına hem vicdanına hitap ederek, onun düşünme, hissetme ve araştırma yeteneklerini geliştirmesine yardımcı niteliklerle donatılmış mıdır?
3. Konular, Türk Milli Eğitiminin ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirmeğe yönelik midir?

C. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın bulguları şu katkıları sağlayabilir.

1. İlköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarının biçim ve muhtevasını incelemeye yönelik yapılan bu çalışma benzeri çalışmalar için örnek olabilir.
2. Bu çalışma ilköğretim 4. sınıf DKAB dersi için girişilecek kitap yazma faaliyetlerine ışık tutabilir.
3. Öğretmenlere kitap seçiminde yardımcı olabilir.

D. Denenceler

1. İlköğretim 4. sınıf DKAB ders kitaplarının kapak ve sayfaları kağıt olarak çok kaliteli değildir.
2. Kitapların cilt ve forma yapıları kullanışlı değildir.
3. Kitaplarda, öğretime yardımcı unsurlara (resim, fotoğraf, harita, şema vb.) yeterince yer verilmiştir. Bunlar metinle uygunluk arz etmekle beraber estetik değerden yoksundurlar.
4. Kitapların içerdiği konular, 4. sınıf çocuklarının bilişsel ve duyuşsal gelişim seviyelerine uygundur.
5. DKAB ders kitapları 4. sınıf öğrencisi tarafından anlaşılır bir dile sahiptir.
6. Konuların hayatla irtibatlandırılmasına önem verilmiştir.
7. Konular, hikaye ve tarihi örneklerle yeterince desteklenmemiştir.
8. Gereksiz bilgi ve fazla ayrıntıya yer verilmemiştir.
9. Konular, diğer derslerle çok fazla irtibatlandırılmamıştır.
10. Konular verilirken çocukların duygu ve düşüncelerine hitap etmeye, onlarda ilgi ve merak uyandırmaya dikkat edilmiştir.
11. Konuların işlenişinde öğretim ilkelerine dikkat edilmiştir.
12. Konular Türk Milli Eğitiminin ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirmeğe yöneliktir.

E. Sınırlılıklar

Bu araştırma sadece MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ders kitabı olarak kabul edilmiş⁹ İlköğretim 4. sınıf DKAB ders kitaplarının biçim ve muhteva yönünden değerlendirilmesi ile sınırlıdır. Daha detaylı bir araştırma için sadece bir sınıfın DKAB kitaplarının incelenmesi uygun görüldü. Bunları temsilen şu kitaplar

⁹ Bu çalışmada, incelemeye alınan DKAB ders kitaplarının MEB TTK Başkanlığı tarafından ders kitabı olarak kabul edilmelerine ilişkin belgeye "Ekler" kısmında yer verilmiştir.

değerlendirilmeye alındı: Birinci kitap Öğün Yayınları arasında, Ankara 1995 baskılı ilköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitabı. Yazarları: T. Zahit ARVASI-Doğan ÇİLİNGİR. Sayfa sayısı 128. Buna tez içinde, basım tarihinin önceliğine göre “1. kitap” dedik. Bunlardan ikincisi Ahmet TEKİN tarafından yazılan Gizem Yayıncılık tarafından yayınlanan, 1997 Ankara baskılı 128 sayfalık ilköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitabıdır. Buna da tez içinde “2. kitap” denildi. Üçüncü ve son kitap ise Tekişik Yayıncılık tarafından basılan Ankara 1999 baskılı, 143 sayfalık ilköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitabı. Yazarları: Hüseyin Hüsnü TEKİŞİK-Dr. Niyazi KAHVEÇİ. Bu da tezde “3. kitap” olarak bahsedilen kitaptır.

F. Kaynaklar

Bu çalışma için bu alanda daha önce müstakil bir çalışma yapıp yapılmadığı tespit edilmeye çalışıldı. Bunun için ilgili literatür tarandı. Lisans ve Yüksek Lisans tezleri olmak üzere iki teze ve bir sempozyuma rastlandı.

Bunlardan 1991 tarihli olan tez lisans tezi olarak Bestami Yürür tarafından “Lise (I, II, III) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Değerlendirilmesi” adıyla yapılmıştır. Bu tezde belirtilen sınıfların DKAB ders kitapları biçim ve muhteva yönünden genel hatlarıyla incelenmiş, hoca ve öğrencilerin görüşlerine de başvurularak pek de müsbet olmayan bir tablo çizilmiştir.

1995 tarihli ikinci tez ise yüksek lisans tezi olarak Remziye Ege tarafından yapılmıştır. “Okul Öncesi Çocukları İçin Hazırlanan Kitaplarda Dinî ve Ahlakî Motiflerin İşlenişiyile İlgili Bir İnceleme” başlığıyla hazırlanan tezde, okul öncesi çocuklar için yazılan hikayelerden örnekler seçilmiş, onlardaki Dinî ve ahlakî motifler incelenerek, içerik ve işleniş yönünden bu çocuklara hitap edip etmedikleri tespit edilmiştir. Oldukça da müsbet bir tablo çizilmiştir.

Bahsettiğimiz sempozyum ise Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü ve Ankara Kültür Merkezi işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. “Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları” adlı sempozyum ile ilköğretim ders kitaplarını

biçimsel yönü ağırlıklı olmak üzere incelenmiş ve çözüm önerileri geliştirilmiştir.

İlköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarının incelenmesine yönelik kriterlerin tespiti için kitabı ve de ders kitabını konu edinen, bunların yazımında dikkat edilmesi gereken kriterlerden bahseden eğitim kitaplarından ve yukarıda bahsettiğimiz çalışmalardan yararlanıldı.

İlköğretim 4. Sınıf öğrencilerinin gelişim özelliklerini tespit için de çocuk gelişimi üzerine yazılan kitaplardan istifade edildi

Kaynaklar yeri geldikçe, metin içinde dipnotlarda ve toplu olarak da bibliyografyada gösterilmiştir.

II. BÖLÜM

İLKÖĞRETİM 4. SINIF(10 YAŞ) ÖĞRENCİLERİNİN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Öğrenci, öğretim ve eğitime ihtiyaç duyan, gelişim özellikleri itibariyle de öğrenmeye en elverişli olan kişidir. Eğitim-öğretim adına gerçekleştirilen tüm etkinlikler öğrenci içindir. Dolayısıyla öğrenci merkezli eğitim anlayışlarında öğrenci, eğitimin “olmazsa olmaz” unsurlarındandır. Özellikle çağdaş eğitimin temsilcilerinden sayılan John Dewey’in, öğretim etkinliklerinde “her şey öğrenciye yönelik ve ona uygun olmalıdır” düşüncesi, öğrencinin öğretimdeki etkinliğini arttırmıştır.¹⁰ Öğrenciye yönelik ve ona uygun başarılı ve verimli bir öğretim için de onu iyi anlamak zorundayız. O, gelişim özellikleri itibariyle iyice tanınmadan onun yetenekleri, ilgi ve ihtiyaçları bilinmeden verimli ve başarılı bir öğretimden söz edilemez.

İnsan, doğumundan ölümüne dek gelişimini belirli dönemler içerisinde sürdürür. Çocukluk, ergenlik, erişkinlik (yetişkinlik) ve yaşlılık olarak belirlenen bu dönemleri kesin yaş sınırları ile birbirinden ayırmak güçtür. Her evre bir önceki evrenin etkisi altında oluşur, bir sonraki evreyi etkiler. Bu dönemlerin birinden diğerine geçişte belirleyici faktör yalnızca beden gelişimi değildir. Bireyin yaşadığı fizikî çevrenin, sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların da etkin rolleri vardır. Ancak her dönem kendine özgü bedensel, zihinsel, duygusal ve toplumsal yapıya uyum özellikleri taşır. Bireysel ayrıcalıklarla birlikte bu ortak özelliklerin bilinmesi bireyin eğitiminde izlenecek yolu belirler.¹¹

Bu gelişim evrelerini kesin yaş sınırları ile birbirinden ayırmada yaşanan sıkıntı, 10 yaşlarına rastlayan ilköğretim 4. Sınıfın öğrencilerinin gelişim özellikleri incelenirken de yaşandı. Çocuk gelişimi üzerine yapılan çalışmalarda, kolaylık olması sebebiyle, çocuk

¹⁰ Ramazan Buyrukçu, “Ortaokullardaki DKAB Öğretimine Genel Bir Yaklaşım”, DAD, C.2, Ank. 1999 s.180

¹¹ Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, TDVY, Ank. 1990, s.24-25

gelişimi bariz özellikler dikkate alınarak birtakım evrelere ayrılmıştır.¹² Bir kısmı 10 yaş çocuklarını son çocukluk (6-11) dönemi içerisinde ele alırken, bir kısım da üçüncü çocukluk (8-12 yaş) içinde ele almışlar ve incelemelerini buna göre yapmışlardır.

Bu çalışmalardan yola çıkılarak 4. Sınıf öğrencilerinin (10 yaş) gelişim özellikleri tespit edilmiştir.

Bu yaştan (10 yaş) gelişim özellikleri şu şekilde incelenebilir.

A. Bedensel Gelişim

Konumuzla doğrudan ilişkisi olmasa bile, diğer gelişimleri etkilediği için, bedensel gelişim konusuna değinmek faydalı olacaktır.

Bedensel gelişim, devimsel, zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişim gibi gelişimin çeşitli yönlerini etkileyecek güce sahiptir.¹³

“Bireyin ruhsal varlığı geniş ölçüde bedensel varlığına bağlıdır. Örneğin zeka gibi ruhsal bir özellik ancak beden sağlığı yerinde ve çevre ile iyi uyum içinde olan kimselerde gelişebilir. Duyu organları iyi çalışmayan, doğayı yerinde görüp inceleyemeyen, en önemlisi yaşam sorunlarıyla karşılaşmayanlarda –büyük bir olasılıkla- zeka da gelişemez.”¹⁴

Bedensel gelişimin önemini belirten bu açıklamadan sonra 10 yaş gurubu çocuklarda gözlenen bedensel özelliklere geçilebilir.

Bu yaşlarda (10 yaş) gelişimde diğer dönemlerden bazı farklılıklar görülür. Beden gelişimi hızı önceki dönemlere kıyasla biraz azalmışsa da fizik gücü ve enerji harcama düzeyi çok yüksektir.¹⁵ Küçük kas becerileri de gelişmiştir.¹⁶ Büyük ve küçük kasları

¹² Bu evreler için bkz. Atalay Yörükoğlu, Çocuk Ruh Sağlığı, Özgür Y. İst. 1997, s.31-76; Haluk Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, s.55-119; Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, s.26-28.

¹³ Cavit Binbaşıoğlu, Eğitim Psikolojisi, Gül Y. Ank. 1995, s.55.

¹⁴ C. Binbaşıoğlu, Eğitim, s.70.

¹⁵ M. Selçuk, Çocuğun, s.117

kullanmayı öğrenmek, çeşitli oyunlarda beceri kazanmak bu döneme ait gelişim ödevlerindedir.¹⁷

Bedensel gelişime bağlı olarak şimdi de zihinsel gelişimi inceleyebiliriz.

B. Zihinsel Gelişim

İsviçreli çocuk psikologu Jean Piaget zihin gelişimini dört döneme ayırır. Bunlar: Duyusal-motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler dönemidir. 10 yaş çocuğu, zihinsel gelişim yönünden, bu dönemlerden somut işlemler döneminde yer almaktadır. Piaget'e göre bu dönemde çocuk, nesne ve olgular arasındaki ilişkileri sezmeye başlar.¹⁸ Bazı zihinsel işlemleri yapabilecek durumdadır. Nesnelere guruplandırıp aralarında karşılaştırma yapabilir. Örneğin; taşıma araçlarını otomobiller, kamyonlar vb. olarak sınıflandırabilir.¹⁹

Bu yaş çocukları “ben merkezilikten” uzaklaşmışlardır; olayları ve dünyayı başkaları açısından da görebilirler.²⁰

Somut işlemler döneminde, çocukların bilişsel yapıları, bazı problemleri zihinsel olarak çözebilecek düzeye gelmiş olmakla birlikte, bu dönemde bir problemin çözülmesi, somut nesnelere bağlantılı olmasına bağlıdır. Problemlere değişik yollardan giderek çözümler bulmakta güçlük çekilir. Soyut düşünme tam olarak gerçekleşmediği için, tümüyle kuramsal olarak verilen bir problem karşısında başarısızlığa uğranabilir. Bu dönemdeki çocuklar “adalet”, “özgürlük” gibi soyut kavramları, konuşmaları sırasında kullanabilmelerine karşın, içeriklerini kavramada sorunları vardır.²¹

¹⁶ Nuray Senemoğlu, Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Spot Makbaacılık, Ank. 1997, s.34

¹⁷ C. Binbaşoğlu, Eğitim, s.78

¹⁸ C. Binbaşoğlu, Eğitim, s.94

¹⁹ N. Senemoğlu, Gelişim, s.54

²⁰ N. Senemoğlu, Gelişim, s.54

²¹ M. Erden-Y. Akman, Eğitim Psikolojisi, 4. Baskı, Arkadaş Y. Ank. 1997, s.58

10 yaş çocuklarında mantıklı ve soyut düşünme yeteneğinde artış görülür. Buna bağlı olarak da öğrencilerin kendi kendine çalışma, öğrenme ve araştırma yapma becerileri artar.²² Konuşma yeteneği ve söz dağarcığı çok gelişmiştir. Zaman, sayı, yer ve uzay kavramları yerleşmiştir. Hayalle gerçek daha kolay ayırd edilir.²³

Kendi kendine çalışma, öğrenme ve araştırma yapma becerisi kazanmaya başlamıştır.

Özellikle 8-10 yaşlarda çocuğun sosyal, zihni, fikri, manevi ve estetik bakımından sahip olduğu ferdî kabiliyetleri, ilgiler vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Düşünce tarzı ise kıyasî bir muhakemeden tümden gelime, diğer bir ifade ile bütünden parçaya doğru gelişme göstermektedir. Bu yaşlardaki çocuklar mutlu tesadüflere, hikayemsi şeylere büyük bir inançla bağlıdırlar.²⁴ Çünkü bu yaş çocukları duyduklarına hemen inanma ve geniş bir hayal gücüne sahiptirler.

C. Psiko-Sosyal Gelişim

Bu yaş çocukların (10 yaş) duygusal yönden oldukça dengeli oldukları gözlenir; korku, endişe halleri azalmıştır. Sevilmek, beğenilmek, kendini güven içinde hissetmek yine temel ihtiyaçlardır.

Yetişkinlerden çok yaşlıların fikri önem taşır; bir arkadaş grubunun üyesi olmak büyük zevk verir.

Hak ve adalet kavramları onun için çok önemlidir. Öğretmenden tüm öğrencilere eşit davranması beklenir.

Roman ve film kahramanlarına hayranlık duyulur.²⁵

10 yaş, çocukların en mutlu olduğu yaşlardır.²⁶ Bu yaş; genel olarak düzenli, huzurlu

²² M. Erden-Y. Akman, Eğitim, s.67

²³ A. Yörükoğlu , Çocuk, s.77- C. Binbaşoğlu, Eğitim, s.78

²⁴ Mehmet Emin Ay, Çocuklanmıza Allah'ı Nasıl Anlatalım, Timaş Y. 2. Baskı, İst. 1994, s.35

²⁵ M. Selçuk, Çocuğun, s.117

²⁶ M.E. Ay, Çocuklanmıza, s.35

ve elde edilen bilgilerin özümlendiği, toplandığı ve dengelendiği bir ara evredir. Tipik bir on yaş çocuğu, çocukluğun gerek kendine özgü, gerekse genel tüm özelliklerini kendinde toplamıştır. Gelecekteki ergenlik döneminin gerilim ve huzursuzlukları onun için henüz söz konusu değildir. Bu yaş gelişimin dengelendiği altın bir çağdır. 9 yaş çocuğunda görülen gerginlik, 10 yaş çocuğunda tümüyle gitmiş, onun yerine uysallık ve uyumluluk geçmiştir; bu da 10 yaş çocuğunu daha hoşgörülü yapmıştır.²⁷

Yarışma, beceri gösterme ve çalışkanlık bu dönemin en belirgin özelliğidir.²⁸ Hem rekâbet hem de işbirliği yapmaktan hoşlanırlar.²⁹ Bunlar onların sosyalleşmesini sağlayan özelliklerdir.³⁰ Kendi kararlarını vermesine ve sorumluluk almasına olanak sağlarsa, kişisel bağımsızlığını kavramaya başlayacaktır.³¹

Son çocukluk döneminde (6-13), aşırı duyarlılığın yanında görülen diğer bir özellik de kolay etkilenmedir. Bu dönemdeki çocuklar, kendi arzularının diğer çocukların doğrultusunda olduğu inancındadır. Bu da, onların gruba kabul edilmelerini kolaylaştırır. Yaşam süreci içinde, belki de hiçbir dönemde rastlanmayacak düzeydeki kolay etkilenme bu evrede görülür.³²

Bu yaştaki çocukların kendileri hakkında endişeleri yoktur, benliklerini ve hayatı olduğu gibi kabul etme eğilimindedirler. Olayların üzerinde fazla durmazlar, kesin yargı gibi genellemeler yapmazlar. Bu yaş öfkenin en az görüldüğü dönemdir. 10 yaşındakilerin çoğu bazı huylarıyla mücadele etmeyi denediklerini; kızmamak için uğraştıklarını

²⁷ H. Yavuzer, Çocuk, s.120

²⁸ A. Yörükoğlu, Gençlik Çağı, Özgür Y. İst. 1993 s.28

²⁹ M. Selçuk, Çocukun, s.117

³⁰ H. Yavuzer, Çocuk Psikolojisi, s.119

³¹ M. Erden-Y. Akman, Eğitim, s.33

³² H. Yavuzer, Çocuk, s.118

söylerler.³³ “10 yaş çocuğunun sosyal ilişkilerinde öğretmeni, arkadaşları ve özellikle annesiyle kurduğu yakın ilişkiler ön plana geçer. Onlarla olan ilişkileri diğer ilişkilerini de etkiler. Ben merkezci değildirler. Evde anne-babalarının yanında, yakınında buldukları zaman kendilerini çok güçlü hissederler. Uğraşlarının büyük çoğunluğu “amaçsızmış” gibi görünse de, onlar bunları kendi mantık yapılarına göre, insanlar arası ilişkilerde uyumu ve bu ilişkileri olgunlaştırmayı amaçlayarak yaparlar.³⁴

10 yaşındaki çocuk, 9 yaşındakinden daha fazla ailesine bağlıdır ve onları sever. Ailesini benimser ve genellikle yapılan her şeye bu yaşta katılmaya hazırdır.³⁵

Erikson'a göre bu yaşta bir çocuk için artık oyun oynamak eski çekiciliğini kaybetmiş, yerini bir şeyler üretmek, yaptığı işler için beğeni toplamak, takdir edilmek bu dönemdeki çocukların gereksinimleri arasındadır. Fiziksel ve zihinsel kapasiteleri açısından yeni şeyler öğrenmeye ve üretmeye hazırdırlar.³⁶

Yetişkinler dünyasına merak iyice artmıştır. Çocuk kullandığı araçların nasıl kullanıldığını, yaptıkları işlemin nasıl yerine getirildiğini öğrenmek ister. Yaptıkları işlerde başarılı oldukça da kendine olan güveni artar, çocuğun kendine olan güveni arttıkça da çalışma ve başarılı olmaya doğru güdülenme düzeyi artış gösterir.³⁷

D. Ahlak Gelişimi

Her insanda “doğru ya da yanlış”, “iyi ya da kötü”, “yapılması hoş karşılanabilen ya da hiçbir şekilde kabul edilmeyen davranışların neler olduğuna ilişkin yargılar bulunmaktadır. Bu yargılar; bireyin kendi davranış ve eylemlerini de belirleyen, neleri

³³ H. Yavuzer, Çocuk, s.121

³⁴ H. Yavuzer, Çocuk, s.121-122

³⁵ H. Yavuzer, Çocuk, s.122

³⁶ Erik H. Erikson, İnsanın Sekiz Çağı Çev. T. Bedirhan Üstün, Vedat Şar, Birey ve Toplum Y. Ank. 1984, s.22-23

³⁷ M. Erden-Y. Akman, Eğitim, s.81

yapıp neleri yapmaması gerektiği konusundaki bireye özgü inançlar ve değerler sisteminden kaynaklanmaktadır.³⁸

Bireyde var olan değerler sistemi, gelişimsel bir süreç içinde ortaya çıkmaktadır.³⁹

Okul öncesi dönemde dış etkilenmeler neticesinde oluşan bir ahlâk anlayışı vardır. Bu dönemde çocuklar ana-babanın koyduğu kuralları gökten inmişcesine katı ve tartışmasız olarak görürler. Olayları niyete göre değil de sonuca göre değerlendirirler. Onlara göre bilerek bir bardağı kıran çocuk değil de kazara altı bardağı kıran çocuk daha suçludur.⁴⁰

Okul çağında ise yerine oturmamış olsa da bir iç denetim mekanizması oluşmuştur. Çocuk yanlış olduğunu bilerek ara sıra ana-baba sözünden çıkar, kaçamaklar yapar. Görülmediği sürece onların beğenmediği işleri yapmakta bir sakınca görmez. Ama her an yakalanacağını ve suçunun gözlerinden okunacağını sanır. Vicdan çalışmaya başlamıştır. Giderek, çocuk ana-babanın yokluğunda da içten gelen bu dizginleyici sese kulak vermeye başlar. Bu içten uyarılma, çocuğun davranışını düzenleme görevi yapar.

Okula başlayınca, bir süre de öğretmenin buyrukları ve koyduğu kurallar, çocuğun üst benliğine egemen olur. Çocuk sevdiği kişilerden ödünç aldığı bu yargılama ve doğruyu yanlıştan ayırma yeteneğini gittikçe pekiştirir, özüne sindirir. Gelişmeyle birlikte bu kurallar ve değerler bütünü, kendi benliğinin ayrılmaz parçası durumuna geçerler. Piaget'in dediği gibi: Çocuk dış baskılardan gelen ahlak anlayışından içe sindirilmiş bir yasadan kaynaklanan ahlak anlayışına yönelir. Başlangıçta biçimsel olarak uyulan kurallar, özü kavranarak uygulanır. Kuralların duruma göre değişeceğini, yumuşatılacağını anlar. Örneğin; aç bir insanın çalmasıyla tok bir insanın çalmasının aynı şey olmadığını görmeye,

³⁸ M. Erden-Y. Akman, Eğitim, s.102

³⁹ M. Erden-Y. Akman, Eğitim, s.102

⁴⁰ A. Yörükoğlu, Çocuk, s.223

yani gerçekçi olmaya başlar.⁴¹

O halde bu (10 yaş) çocuklarının ahlaki gelişimlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Bu yaş çocuklarında ahlak ve vicdan gelişimi hızlı bir şekilde devam etmekte ve zamanla bir iç denetim mekanizması oluşmaktadır. Çocuk artık yalnız kaldığında da, kurallara uyması gerektiğini bilmektedir; çünkü bu kurallara niçin uyulması gerektiğini kavramıştır. Bundan sonra da olayları görünüşlerine göre değil de altında yatan niyete göre değerlendirecektir.

Diğer gelişme alanlarında olduğu gibi, ahlak gelişiminde de bireylerin üst düzeylere ulaşabilmeleri biyolojik özellikleri kadar geçirdikleri yaşantıların nitelikleri ile de bağlantılıdır. Öğretim yılları içinde öğretmenlerin alabilecekleri önlemler, öğrencilerin ahlak gelişiminde üst basamaklara tırmanmalarını kolaylaştıracaktır.⁴²

Ahlakın ve ahlaki erdemlerin en büyük destekçisi dindir. Özellikle ahiret inancına yer veren dinler, ahlaka daha fazla yer ve önem vermekte ve insanları ahlaka uygun davranmaya yönlendirmektedir. Bu dinler, emir yada tavsiye ettikleri ahlaki prensipleri yerine getiren kimselerin ödüllendirileceklerini de vadetmektedirler. Bu vaat ahlaki prensiplere uymada insanları motive etmektedir. Şimdi insanları ahlaklı davranmaya motive eden, ahlakın kötü kabul ettiği hal ve hareketlerden uzak tutan din duygusunun çocuktaki varlığına ve gelişimine geçilecektir.

E. Dinî Gelişim

Ea. Çocukta Din Duygusunun Varlığı

İnsan ruh ve beden birleşmesinden oluşan bir varlıktır. Dünyaya gözlerini açmasıyla birlikte çok hızlı bir şekilde fiziksel gelişme gösteren insan, öbür taraftan, ruhsal gelişiminde de aynı paralellikte bir mesafe katetmektedir. Her insanda bulunan duygular, doğumla birlikte otaya çıkarlar. Sevgi, ilgi görme, güvenme ve sığınma gibi

⁴¹ A. Yörükoğlu, Çocuk, s.224

duygular doğumla birlikte görülen duygulardandır.

Din duygusu da diğer duygular gibi “kökleri ve kaynakları itibariyle insan fitratına bağlı, derunî bir heyecan ve duygu”⁴³ olup zamanla gelişmektedir.

Çocuk psikolojisi ile ilgili çalışmalar çocuğun ruhen dine yabancı olmadığını göstermektedir. Belçikalı psikolog Antoine Vergote, “Din Psikolojisi” adlı eserinin “Çocuklukta Din” bölümünde, çocukta büyük bir Dinî hazırlık ve doğal bir din istitadı bulunduğunu belirtir.⁴⁴ C.G: Jung, insanda tabii olarak Dinî bir kabiliyetin varolduğuna inanmakta ve “insan ruh sağlığı ve kararlılığı, içgüdülerinin olduğu kadar bu doğal dinsel işlerinin de (tabii Dinî faaliyet) uygun bir biçimde ifade edilmesine bağlıdır” demektedir.⁴⁵

Remplein de, çocuğun ruhuna Dinî eğilim ve duyguların yerleştirildiği ve büyük bir ihtimalle her çocuğun Tanrı'ya inanmak için hazır bir durumda olduğu kanaatindedir. Ayrıca O, “ her şeyden büyük ve her şeyi yaratıp istediği gibi idare eden bir Tanrı düşüncesi, çocuğun ruhi ve manevi gelişmesine tamamen uygundur” demektedir.⁴⁶

Gemelli ise çocuktaki Dinî duyguyu insiyaki bir temayül olarak görmekte ve dört yaşından küçüklerde bile, öğrenme ve taklitten ayrı bir Dinî tutumun varlığına inanmaktadır. O, “hürmet etme ve baş eğme tutumları, çevre tesiriyle dahi açıklansa, bu insiyaki temayülün bir sonucudur” demektedir.⁴⁷

Görüldüğü gibi, buraya kadar görüşlerini verdiğimiz psikologların ortak görüşü, çocukta doğal bir din duygusunun, eğiliminin bulunduğu yönündedir.

“Her türlü dış müdahaleden, taklit telkin ve öğrenmeden bağımsız olan, içten gelen

⁴² M. Erden-Y. Akman, Eğitim s.117

⁴³ M.E. Ay, Çocuklanmıza, s.55

⁴⁴ M. Selçuk, Çocuğun, s.40

⁴⁵ M.E. AY, Çocuklanmıza, s.58

⁴⁶ M.E. AY, Çocuklanmıza, s.58

⁴⁷ M.E. Ay, Çocuklanmıza. s.58

tabii, içgüdüsel ve duygusal bir tarzda beliren bu Dinî kabiliyet ve eğilim, çevredeki uyarıcılarla etkileşim içerisinde yaşın ilerlemesine bağlı olarak kendisini açığa vurmaktadır.⁴⁸

Ülkemizde, 7-12 yaş grubundaki çocuklara uygulanan anket çalışması sonucunda, şu sonuçlara varılmıştır: çocukların Allah inancı ile karşılaşmaları çok küçük yıllarda başlamaktadır. Çocuğun Dinî inançlarla karşılaşması kendisine oldukça duygusal bir zenginlik kazandırmaktadır. Bu, onun “Allah nedir?” ile ilgili hususları öğrenmek için gösterdiği özel ilgiden daha iyi anlaşılabilir.⁴⁹ Yapılan anketler sonucunda çocuğun dine canlı bir ilgi duyduğu, başta Allah’ı merakla öğrenmek ve anlamak istediği, küçük yaşlardan itibaren dua, namaz gibi Dinî pratiklere karşı istek duyarak bir yandan bunları denemeye çalışırken, öte yandan Dinî konulara karşı sonsuz bir öğrenme özlemi içinde olduğu öğrenilmiştir.⁵⁰ Yine aynı araştırmada çocukların en çok Allah’ı merak ettikleri ve bütün ilkökul dönemi boyunca zihni ve ruhi güçleri çerçevesinde O’nu düşündükleri ve anlamaya çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Onlar başta Allah’ın zâtı, fiilleri, yaratması ve yarattığı varlıklar ile ilgilenmektedirler. Kerim Yavuz’a göre çocuklar, O’nu akıllarıyla kavramakta güçlük çekmelerine rağmen, neticede neredeyse ilahiyatçı düşünürlerin benimsediği gibi “varlığında kesinlikle şüphe bulunmayan Allah Teala’nın varolduğuna karar kılmaktadırlar.”⁵¹ Çocukların bu şekilde bir inanca sahip olmalarında fitrat, kolay inanırlık, Dinî hazırlık ve uyum gibi faktörlerin etkisi vardır. Ancak şunu da ifade etmeliyiz ki çocuk Dinînin karakteristik özelliklerinden biri de Dinî gelişmenin henüz tam şekillenmemiş ve belli prensiplere ulaşmamış olmasıdır.⁵²

⁴⁸ H. Hökelekli, *Din Psikolojisi*, TDVY, Ank. 1993, s.252

⁴⁹ Kerim Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*, DİBY, Ank. 1983, s.41

⁵⁰ K. Yavuz, *Çocukta*, s.248

⁵¹ K. Yavuz, *Çocukta*, s.249

⁵² M.E. Ay, *Çocuklarımızı*, s.57

Buraya kadar yazılanları özetleyecek olursak, çocuğun inanmaya yabancılığı şöyle dursun, aksine onun ruhuna seslendiğini ve ruhi yapısına uygun düştüğü, yani inanmaya karşı hazır ve kabiliyetli olduğu, hatta çocuğun ruhuna inanma eğiliminin yerleştirildiği, Tanrı'ya inanmak için Dinî ilgisini, eğilimini, arayışını ve özlemine daha küçük yaşlarda dışarıya yansıtıkları görülür. Ayrıca O'na inanırken itiraz etmeden, kuşkulandan, nedenini araştırmadan içtenlikle inandığı ve bunun çocuk için tabii olduğu; inancın iç ve dış etkenlerinin birleşerek doğduğu, bütün bunların çocuktaki “kolay inanırlık” özelliği ile sıkı ilişkisinin bulunduğu görüldü. Sonunda , çocuğun Dinî inancının şekillenmesi ve derinleşmesi için “büyük bir hazırlık” içinde olduğu görülmüştür.⁵³

Çocuktaki sevgi, şevkat, korunma ve güvenlik, merak ve arayış ve benzeri daha birçok duygu ve tecrübeler, esasen gelişmeye hazır olan dini duygu ve inancın uyanmasında, dini şuurun oluşmasında ayrı ayrı rol oynarlar. ⁵⁴

Çocuktaki dini hazırlık ve eğilimin açığa çıkmasında ve dini inancın gelişmesinde bir başlangıç noktası olarak “himaye altında bulunma” şuurunun gelişmesi kabul edilebilir. Himaye altında bulunma başkalarından sevgi, şevkat, yardım ve ilgi görme, kendini rahat ve güvenlik içinde hissetme ihtiyacı insanın temel güdülerindedir. Ana babanın varlığı bu anlamda çocukta bir güven duygusu yaratır. Bu durum, dini yaşayışın esas çekirdeğini teşkil eden “Allah'ın yardımına sığınma ve O'na bağlanma” duygusuna çok benzer.⁵⁵

“Öte yandan güçsüz ve başkalarının ilgi ve yardımına muhtaç durumdaki küçük çocukta bitmez tükenmez bir anlama isteği ve merak duygusu vardır. Nesnelere, olayları, bütün bir yaşadığı dış çevreyi anlamak, mahiyetlerini kavramak, ilk ve asıl sebebe nüfuz etmek için gösterilen çabalar ve şuur dışı arayışlar, çocuğun sonsuzluğa yönelik boyutunu

⁵³ K. Yavuz, Çocukta s.43

⁵⁴ H.Hökelekli, Din, s.254

⁵⁵ H. Hökelekli, Din, s.253

ortaya koyar. Sonsuzluğa karşı duyulan bu özlem, çocuktaki dini inancın ve Allah'ı arayışının bir başka hareket noktası olarak görünmektedir.”⁵⁶

Yazılanlardan anlaşılacağı üzere çocukta bulunan bir çok duygu ve tecrübe dini inancın uyanmasında rol oynamaktadır. Şimdi ise çocukta uyanmakta olan dini inancın gelişimi incelenecektir.

Eb. Çocukta Din Duygusunun Gelişimi

Çocuğun Dinî inancı, ileriye dönük bir gelişme süreci içinde bulunmaktadır. Bu gelişmede başta aile olmak üzere sosyal ortamın, eğitimin etkisi görülmüştür.⁵⁷

“İlk çocukluk veya okul öncesi(2-6) devresinde çocuk, inancın sebebini araştırmaya güç yetiremez. Çünkü onun zihni soyut şeyleri kavrayabilecek şekilde gelişmemiştir. Bu bakımdan Dinî inançlar çocuk için çoğu zaman anlaşılmaz sırla kaplıdır. Bununla birlikte çocuk düşünmeden, şüphelenmeden ve itiraz etmeden inanmaya hazır olduğundan söylenenlere içtenlikle inanır. Onun inancı bu dönemde duygusal yönden ağırlık kazanır.”⁵⁸

Zamanla, çocukta dil gelişimine bağlı olarak yetişkinlerin kullandıkları Dinî kelime, deyim ve ifadeler yer etmeye başlar. Çocuk yetişkinlerin Dinî dünyasına bu Dinî kavram ve deyimlerle girer ve kendine has Dinî şuur bu yolla şekillenmeye başlar.⁵⁹ Başlangıçta Dinî kavramların muhtevasını anlayamasa da onun dualara ve ibadetlere karşı ilgisi oldukça yüksektir. Sözelimi evde Müslüman olan büyüklerinin namaz kıldığını gören çocuk, onlar gibi yatıp kalkar, dudaklarını dua okuyormuş gibi kıpırdatır. Sofraya “besmele” ile oturup “hamd” ile kalkar. Böylece o, dindar yetişkinin davranışlarını dıştan taklit eder. Çocuk bunları tekrarladıkça daha çok öğrenir ve alışkanlık kazanır. Böylece taklit ve özdeşleşme yoluyla başlayan Dinî yaşayış, çevrenin Dinî havasına ve çocuğun

⁵⁶ H. Hökelekli, Din, s.254

⁵⁷ K. Yavuz, Çocukta, s.248

⁵⁸ H. Hökelekli, Din s.254

⁵⁹ H. Hökelekli, Din s.255

ferdi kabiliyetine göre yavaş yavaş gelişip derinleşerek kişiliğe mal olur.⁶⁰

5-6 yaşlarına doğru hayal gücünün gelişmeye başlamasıyla birlikte, düşünce imkanları da genişlemeye başlar. Bu yaşlarda çocuk, yaratıcı gücün mahiyetini anlama denemelerine girişir. Allah'ın varlığı ile ilgili sorular her geçen gün çocuğun zihninde ve dilinde daha da çoğalır ve bunlara tatmin edici cevaplar bekler. Bu döneme Dinî inançların “peri masalı devresi” diyenler olmuştur. Çünkü çocuk, bu dönemde Dinî hikaye ve menkıbeleri çok sever, bunlar onun son derece ilgisini çeker. “Cennet”, “Cehennem”, “melek”, “şeytan”, “cin”, “doğum”, “ölüm”... gibi konulara karşı büyük merak duyar.⁶¹

6-7 yaşından sonra, zekanın gelişmesine bağlı olarak, olayların ve görünüşlerin arkasında yer alan gerçeği araştırma eğiliminin kendini göstermeye başlamasıyla “ruhi bunalım” denebilecek sıkıntılı bir dönem başlar. Bu yaşlardaki bütün çocuklarda çok karakteristik olan ve kendiliğinden uyanan bir fizik ötesi ilgi ve merak başlar. Her şeyin kaynağını, ilk insan ve yer yüzünün yaratılışını, hatta Allah'ın nasıl varolduğunu bilmek anlamak ister. 12 yaşındaki çocuklarda bile bu ilginin canlı bir şekilde varlığını koruduğu görülmektedir. Çocuk bundan böyle artık Dinî sadece çevresinden aldığı dış telkinler çerçevesinde yaşamakla yetinmez; bunları içselleştirmeye, kendi içinde işlemeye ve kendine maletmeye başlar. Bu bakımdan çocuk ruhunda Dinî inancın uyanmaya ve gelişmeye başlaması 7-9 yaşlarında ilk denemelerini yapmakla birlikte, bu durum 10-12 yaşlarında daha belirgin ve daha kapasiteli bir hal alır.⁶² Dinî pratikleri uygulama isteği, 7-9 yaşlarında duygusal bir karakter gösterirken 10-12 yaşlarında bilinçli bir hal alır.⁶³

Bu yaş çocukları Dinî pratiklere sık sık katıldıklarını, öyle ki Ramazan'da bütün gün olmasa da oruç tuttıklarını, büyüyünce de Allah'ın buyruklarını tutacaklarını

⁶⁰ H. Hökelekli, Din s.255

⁶¹ H. Hökelekli, Din s.255

⁶² H. Hökelekli, Din, s.257-258

⁶³ K. Yavuz, Çocukta, s.251

söylemektedirler.⁶⁴

Görüldüğü gibi, çocukta büyük bir potansiyel halinde bulunan din, çocuğun gözlerini açtığı aile ortamında uyanışa geçmektedir. Aile fertlerinin Dinî söylev ve pratiklerinin etkisiyle din çocukta taklidi ve duygusal bir hal almakta, yaşın ilerlemesiyle özellikle de 10-12 yaşlarında bilinçli bir hal almaktadır. Bu bilinç Dinî pratiklere olan ilgiyi de arttırmaktadır.

Çocuğun günlük hayatında dini söylev ve pratikler sırasında en çok duyduğu kavramlardan biriside “Allah” tır. Şimdi çocukların sıkça duydukları bu kavramı tasavvur şekilleri incelenecektir.

Ec. Çocuklarda Allah Tasavvuru

Çocuğun yaşı, ruhsal ve zihinsel gelişmesi ilerledikçe ve çevreyle etkileşimi arttıkça onun Allah tasavvuru değişmektedir.

3-7 yaş arası çocuklarda Allah tasavvuru, antropomorfik (insana benzetme) bir özellik taşır. Onlar henüz soyut kavramları anlayabilecek durumda olmadıklarından, kavrama kabiliyetleri ancak görünen şeylere yöneliktir. Bu itibarla çocuğa Allah’tan bahsedildiğinde o, Allah’ı kendi zihni sınırları içinde hissederek yine kendine has bir takım yorumlarla anlamaya çalışmaktadır.⁶⁵ Örneğin bu yaş çocukları, “Allah nerededir?” sorusuna “bulutların üstünde, bulutların arasında, havada, uzayda, yıldızların ve ayın yanında” şeklinde cevaplar vermişlerdir.⁶⁶

“Yine çocuğun Allah tasavvurunda ben merkezci (egosantrik) özelliklere rastlanır. Allah çocuğun yaratıcısıdır. Ona anne, baba ve kardeşler vermiştir. Sonra, yararlanması ve yaşaması için dünyayı yaratmış, yaşamını sürdürmesi için yiyecekler, içecekler, giyecekler

⁶⁴ K.Yavuz, Çocukta, s. 249

⁶⁵ M.E. Ay, Çocuklanımıza, 73-74

⁶⁶ Yurdagil Konuk, Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, TDVY, Ank. 1994, S.71

vb. gibi isteklerini ve dileklerini geri çevirmemiştir. O devamlı kendisiyle birliktedir.”⁶⁷

Çocuktaki antropomorfist kavrayış, yaşın ilerlemesiyle yerini git gide sembolik ve ruhani bir anlayışa terk etmektedir.⁶⁸ 8 yaşından itibaren antropomorfizm hafifler; çocuk, Allah’ı diğer insanlardan farklı, onlara benzemeyen çok büyük ve çok yüce bir insanın tezahürleri altında gözönüne getirir. 12 yaşında ruhanileşmiş bir Allah inancı, önceki yaşlara göre daha belirgin bir şekil kazanır,⁶⁹ mana ve muhteva yönünden genişler ve zenginleşir.⁷⁰ Kerim Yavuz tarafından ilkokul çocuklarının Dinî duygu ve gelişimlerini ölçmeye yönelik bir anket çalışmasında 10-12 yaş grubu çocukları Tanrı’ya şöyle tasvir etmişlerdir: “O çok büyük ve çok yücedir. Her şeyin sahibidir. O’nun eşi ve benzeri yoktur. Hepimiz O’na muhtacız, O hiçbir şeye muhtaç değildir. O ne isterse o olur. O’nun her şeyden haberi olur. Düşündüklerimizi, kalbimizden geçenleri bilir. O en büyük koruyucudur. Doğru yola gidelim diye peygamberler ve kitaplar göndermiştir. İyileri mükafatlandırır, kötülerini cezalandırır. O’nun esirgemesi ve bağışlaması boldur.”⁷¹

“Çocukların Dinî Düşünceleri” konulu araştırmasında Tanner, çocukların artan yaşla birlikte Tanrı’nın sıfatları ile ilgilenmeye başladığını söylemektedir.⁷² Yukarıdaki ifadelerde de 10-12 yaş çocuklarının Allah’ın sıfatları ile ilgilenerek bir Allah tasavvuru geliştirdiklerini görüyoruz.

Tanrı’nın nerede olduğu sorusuna 7-9 yaş grubu çocukları şöyle cevap vermişlerdir: “Allah göktedir, bulutların ötesindedir. Kalbimizde, aklımızda, baş ucumuzdadır. Görünmeyen, bilinmeyen bir yerdedir. Allah her yerdedir.” 9 yaşındaki bir öğrencinin

⁶⁷ K. Yavuz, Çocukta s.174, H. Hökelekli, Din, s.264

⁶⁸ M.E. Ay, Çocuklarımıza, s.74

⁶⁹ H. Hökelekli, Din Psikolojisi, s.264-265

⁷⁰ K. Yavuz, Çocukta s.169

⁷¹ K. Yavuz, Çocukta, s.164-167

⁷² M. Selçuk, Çocuğun, s.97

ifadesi ise hem şaşırtıcı hem de güzeldir. Ona göre Allah her yerdedir. Nasıl ki su dolu bardağa şeker attığımızda, karıştırırız; eriyince şeker her tarafa dağılır ve yok olur. Aslında biz şekeri göremeyiz, ama şeker bardağın her yerindedir.⁷³ Görüldüğü gibi 7-9 yaş arası çocuklarda Allah'ı somut mekanlarda düşünenler olduğu gibi, soyut Allah anlayışına ulaşan ve O'nun görülemeyeceğini ama her yerde olduğunu söyleyenler de vardır. 10-12 yaş grubu çocukları arasında ise Allah'ı gökyüzünde düşünenler olduğu gibi O'nun her yerde hazır ve nazır olduğunu söyleyenler çoğunluktadır. "Allah, O'na inananların kalbinde ve aklındadır. Nerede ellerini açsan oradadır. Sen nerede olsan O da oradadır" ifadeleri bu yaş çocuklarına ait ifadelerdir.⁷⁴

⁷³ K. Yavuz, Çocukta, s.177-178

⁷⁴ K. Yavuz, Çocukta s.178-179

III. BÖLÜM

DERS KİTAPLARININ SAHİP OLMASI

GEREKEN ÖZELLİKLER

Okuldaki iyi bir eğitim sadece öğretmenin iyi olmasına bağlı değil, belirli bir ortamda, kullanılan araç gerece de bağlıdır. Bu araç-gereçler ilginç, çekici, zevk verici oldukları oranda eğitim ve öğretim süreci kolaylaşır ve eğlendirici olur. Ders kitapları da gelişen teknolojiye, görüntülü ve sesli ders araç-gereçlerine rağmen, eskimeyen ve önemini her zaman koruyan bir ders aracıdır. kitaplar, öğrenciler için aynı zamanda önemli bir çalışma aracıdır. Dersin özü ders kitaplarında bulunur. Bu nedenle iyi bir ders kitabının bazı özellikler taşıması gerekir.

Ders kitapları içerik yönünden olduğu kadar estetik yönünden de çocuklara hitap etmelidir. Bir taraftan onları bilgilendirirken diğer taraftan da estetik yönlerini geliştirmelidir. Bu yüzden ders kitapları hem biçim hem de muhteva yönünden birtakım özellikler taşımalıdır. Bu özellikleri, aşağıda belirlediğimiz kriterler açısından değerlendireceğiz.

A. Biçim Yönünden Kriterler

1. Kitapların kapakları kaliteli ve dayanıklı olmalıdır.
2. Kullanışlı bir ciltleme yapılmalıdır.
3. Kullanılan kağıt kaliteli ve kullanışlı olmalıdır.
4. Ders kitaplarında, konuların öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (resimler, tablolar, şemalar, haritalar, fotoğraflar, krokiler gibi) yeterince yer verilmelidir.
5. Öğretime yardımcı unsurlar, öğrencilerin gelişim basamaklarına ve konulara uygun olmalıdır.
6. Öğretime yardımcı unsurlar estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olup kitaba çekicilik katmalıdır. (Renklerde gerçeklik, estetik sayfa düzenleme, iyi algılama için

büyük))

6. Puntosu (yazı karakteri) sınıf seviyesine uygun olmalıdır. Bu karakter İlköğretim 4. Sınıflar için 12 puntodur.

7. Cümle uzunlukları belirtilen standartlara uygun olmalıdır. İlköğretim 4. sınıfta cümledeki kelime sayısı on ikiyi geçmemelidir.

B. İçerik Yönünden Kriterler

1. Konular çocuğun bilişsel düzeyine uygun olmalıdır.
2. Konular öğrencinin duyuşsal özelliklerine hitap etmelidir.
3. Konular(veya içerik) çocukların kolay anlayabileceği bir dille ifade edilmelidir.
4. Konular öğrencinin günlük yaşantısında yararlanabileceği şekilde işlenmelidir.
5. Konular diğer konularla ve öğrencinin diğer derslerde öğrendiği bilgilerle irtibatlı bir şekilde verilmelidir.
6. Konular fıkra, hikaye ve tarihi örneklerle zenginleştirilmeli; bunlarda çocukların örnek alabileceği kişiliklere yer verilmelidir.
7. Konular, öğrencilerin aklına, duygularına ve de vicdanına hitap ederek onlarda düşünme ve hissetme yeteneğini geliştirmeli, çevrelerine karşı ilgi ve merak uyandırmalı, araştırma ve değerlendirmelerde bulunmaya sevk etmelidir.
8. Gereksiz bilgi ve fazla ayrıntıya yer verilmemelidir.
9. Konular aşağıdaki öğretim ilkelerine uygun olarak işlenmelidir.⁷⁵
 - a. Öğrenciye Görelik İlkesi: Eğitim-öğretim faaliyetlerinin öğrencinin gelişim özelliklerinin, ilgi ve ihtiyaçlarının göz önüne alınarak düzenlenmesi

⁷⁵ İlköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarını inceleme kriterlerini tespit için şu eserlere bakıldı: Özcan Demirel, Öğretme Sanatı Ank. 1999; Muhsin Hesapçioğlu, Öğretim ilke ve Yöntemleri, Türkiye ve Almanya'da Ders Kitapları Sempozyumu; Atalay Yörükoğlu, Çocuk Ruh Sağlığı, Mualla Selçuk, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, CH. Charrier, R. Ozouf, Yaşanmış Pedagoji, ayrıca 3 Temmuz 1995 tarih ve 2434 sayılı tebliğler dergisindeki ders kitapları yönetmeliği ve Eylül 1999 tarih ve 2504 sayılı tebliğler dergisindeki "Milli Eğitim Bakanlığı eğitim araçları inceleme yönetmeliği"nin ilgili kısımları esas alınmıştır.

anlamına gelir.

- b. Somuttan-Soyuta İlkesi: Eğitim-öğretimde somut eşya ve maddeden maddesel olmayan soyuta gidilmesidir. Konunun gözle görülmesi, elle tutulması, parçalara ayrılabilmesi öğrenilmesini kolaylaştırır, unutulmasını geciktirir. Bu yüzden öğretim somuttan başlanmalı, yavaş yavaş soyuta gidilmelidir.⁷⁶
- c. Yakından Uzağa İlkesi: konuların işlenişinde, yakın, doğal ve toplumsal çevreden hareket edilmesi, yavaş yavaş daha uzak örneklere problemlere ve olaylara geçilmesi gerekir.⁷⁷
- d. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi: konuların işlenişi bilinen gerçeklerin başlangıç olarak ele alınarak, bilinmeyene doğru ilerlemek ve bilinmeyeni bulmaya çalışmaktır.⁷⁸
- e. Âyanilik (Açıklık) İlkesi: Konunun geniş bir bilgi, örnek, öykü ve sözcüklerle işlenmesidir.⁷⁹ Öğrencinin, derste konuşulan bütün sözlerden, kelimelerden kendisine kendisi için açık ve anlamlı bir tablo yaratabilmesi ve böylece öğrencinin bu kelimeler ve anlamlar dışında kalmamasıdır.⁸⁰

10. Konular Türk Milli Eğitiminin ve DKAB dersinin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olmalıdır. Bahsedilen amaçlar şunlardır:

a. Türk Milli Eğitiminin Genel Amacı:

1. Atatürk ilke ve inkılaplarına ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlakî, insani ve kültürel değerlerini

⁷⁶ Leyla Küçükahmet, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Alkım Y. İst. 1998, s.39-40

⁷⁷ L. Küçükahmet, Öğretim, s.38

⁷⁸ L. Küçükahmet, Öğretim, s.38

⁷⁹ L. Küçükahmet, Öğretim, s.39

⁸⁰ M. Hesapçıoğlu, Öğretim İlke Ve Yöntemleri, Beta Y. İst. 1994, s.146

benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıçtaki temel ilkelerine dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı Şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli, bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığını kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milleti'ni çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir otağı yapmaktır.⁸¹

b. Türk Milli Eğitimi'nin İlköğretimle İlgili Amacı:

1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;

2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirmek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.⁸²

⁸¹ İlkokul Programı, Fatma Kocaoluk-Mehmet Şükrü Kocaoluk (Derleyenler), Kocaoluk Y. İst. 1991 s.13

c. Türk Milli Eğitimi'nin Din ve Ahlak Öğretimi İle İlgili Genel Amacı:

“Temel Eğitim ve Orta öğretimde öğrenciye, Türk Milli Eğitim Politikası doğrultusunda genel amaçlarına, ilkelerine ve Atatürk'ün laiklik ilkesine uygun, din, İslam Dinî ve ahlak bilgisi ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak; böylece Atatürkçülüğün, milli birlik ve beraberliğin, insan sevgisinin Dinî ve ahlakî yönden pekiştirilmesini sağlamak, iyi ahlaklı ve faziletli insanlar yetiştirmektir.”⁸³

d. İlkokullarda Din ve Ahlak Öğretiminin Özel Amacı:

1. Allah'ı ve Peygamberi tanımak ve sevmek.
2. İslam Dinî'nin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını bilmek.
3. Namazda okunan sure ve duaları ezberlemek ve bunların anlamlarını bilmek.
4. Kendi iç dünyasında, içinde yaşadığı aile ve toplumda, inanç ve ibadet yönünden de dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanmak.
5. Temizlik, iyilik, doğruluk fikirlerinin, insanları sevmenin, anaya, babaya, büyüklere saygı, küçüklere şefkat göstermenin, çalışkanlığın İslam Dinî'nin emir ve esaslarından olduğunu kavramak.
6. Her türlü ibadet ve dış temizlik gibi güzel ahlakın da insan için vazgeçilmez bir unsur olduğu gerçeğini benimsemek.
7. Vatan, millet ve Atatürk sevgisini pekiştirmek.⁸⁴

Buraya kadar sıraladığımız kriterler bütün ders kitapları için geçerlidir. Ayrıca her dersin öğretiminde uyulması gereken özel öğretim ilkeleri vardır. DKAB ders kitaplarının yazımında uyulması gereken birkaç ilkeyi daha eklemek gerekmektedir. Çünkü Dinî'nin hem

⁸² İlkokul Programı, s.23

⁸³ İlkokul Programı, s.625

⁸⁴ İlkokul Programı, s.625-627

iman hem ibadet hem de ahlak boyutu vardır. Bunların her birinin verilmesinde dikkat edilmesi gereken özel öğretim ilkeleri vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz.

C. İman, İbadet ve Ahlak Öğretiminde Özel Kriterler

Ca. İman öğretimi

Caa. Allah İnancı Öğretimi

Çocukları en çok meşgul eden ve ilgilerini çeken konu şüphesiz Allah'tır. O daha doğar doğmaz Allah kelimesini duymaktadır. “maşallah, Allah bağışlasın, Allah anahı babalı büyütsün, Allah'a emanet ol, Allah nazardan saklasın... gibi dualar sayesinde Allah çocuğun hayatında yer almaktadır.⁸⁵ Zamanla çocuklar devamlı ismini duydukları Allah konusunda büyüklerini soru yağmuruna tutarlar. Aldıkları cevaplar doğrultusunda Allah'ı tanırlar.

İlköğretime gelmiş bir çocuk Allah'ı tanımakta ve O'na inanmaktadır. Bu yüzden ilköğretim DKAB derslerine düşen öğrencilerin bu inançlarını pekiştirmek, onların aile ve çevreden getirdiği bilgilerini gözden geçirmek, özel öğretim ilkelerini kullanarak onlara daha sağlıklı bilgiler vermek olmalıdır. Buradan hareketle ilköğretim 4.sınıf DKAB ders kitaplarında konu olarak yer alan Allah'a iman öğretiminde şu ilkelere dikkat edilmelidir.

1. Çocuğa Allah inancı verilirken “sevgi “ motifini ön plana çıkartmak gerekir. Sevgi, ümit ve bağlanma duyguları çocuktaki en temel duygulardır. Allah inancını, çocuklara sevgi ve bağlanma duygularını geliştirerek öğretmek ve telkin faaliyetine bu duygulardan hareket ederek başlamak daha doğru olacaktır.⁸⁶ Çünkü her insan gibi çocuk da sevdiği nesnelere, kişilere karşı ilgi gösterir. Onların isteklerini severek yerine getirir. Onları üzmemek istemez. İnanıyoruz ki çocuk Allah'ı sevdiği takdirde, O'nunla ilgili olan her şeyi sevecek, O'nun isteklerini severek yerine getirecektir. O'nun hoşuna gitmeyecek hareketleri yapmak istemeyecektir. O'nun sevgisiyle güçlüklerin üstesinden gelecektir.

⁸⁵ Beyza Bilgin, Mualla Selçuk, Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri , Gün Y. Ank. 1995, s.76

⁸⁶ M. Emin Ay, Çocuklanmıza, s.111

Çocuklara Allah sevgisi aşılırken de Allah-u Teala'nın, insanları diğer varlıklardan üstün birtakım özelliklerle yarattığı, bundan dolayı Allah'ın kendi yarattıkları içerisinde en çok insanları, insanlar arasında da çocukları daha çok sevdiği anlatılabilir. Ayrıca Allah'ın insanlara sayısız nimetler verdiği, bunun için O'na inanılması, şükredilmesi gerektiği, herkesten ve her şeyden çok O'nun sevilmesi lazım geldiği söylenebilir.⁸⁷

2. “İlkokul çocuklarının Allah inançlarının pekiştirilebilmesi için dikkat edilecek hususlardan biri de, bu konularda olumlu sözler ve örneklerle yaklaşılmaya çalışılmasıdır. Çocukları, günahlarla, haramlarla, yasaklarla, cehennemle korkutmak yerine, onları olumlu ve yol gösterici örneklerle aydınlatmak daha uygun olur. Çünkü olumsuz örnekler çocuklarca yanlış anlaşılabilir. Hatta bazen olumsuz örneklerin, farkında olmadan, onların şuur altına yerleşme ihtimali de vardır. Onun için yapılmaması gerekenlerden değil yapılması gerekenlerden, olumsuzluklardan değil olumlulardan hareketle Allah inancının ve din duygusunun pekiştirilmeye çalışılması uygun olur.”⁸⁸ “Şurası unutulmamalıdır ki, çocuk ruhunun Allah korkusuyla disipline etmek –bir müddet için- mümkündür ama bu kalıcı olmadığı gibi, bir takım zararlı sonuçlar da doğuracaktır. O'nun ruhunu Allah'a bağlamak için yegane duygu vardır: O da sevgi, bir başka ifade ile “Allah sevgisi” dir.”⁸⁹

3. Allah'ın varlığının kolay kavranır hale gelebilmesi için, mümkün olduğu kadar, hayattan alınmış örnekler ve konularla çocuğa hitap etmek gerekir. Allah'ın yarattıklarını incelemeden O'nun yaratıcı sıfatını anlatmak, sevgi ve merhametle davranmanın, iyiliği ve adaleti uygulamanın örneklerini göstermeden Rahman, Rahim, Adil sıfatlarını benimsetmek güçtür. Çocuğu kendi varlığı, tabiat ve kainat üzerinde düşündürmek, ona

⁸⁷ Mustafa Öcal, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, TDVY, 2. Baskı, Ank. 1991, s.105

⁸⁸ M. Öcal, Din, s.105

⁸⁹ M.E. Ay, Çocuklanımıza s.116

soru sormasını, inceleme ve araştırma yaparak sonuçlarını değerlendirmesini öğretmek, çocukta Allah tasavvurunun güçlenmesine yardım edici yollardır. Çocuğun etrafındaki varlıklardaki renk, güzellik, şekil ve düzenden haberdar olması, bunları farkedebilmesi, Allah'ı tanıma, bilme, O'na inanma yolunda güçlü bir adımdır.⁹⁰ K. Kerim de bu metodu uygulamaktadır.⁹¹

4. Var olupta görünmeyen Allah'ı ispat ve O'nun varlığına dikkat çekmek için, akıllı, can, duygu gibi var olup da görülmeyen ancak hissedilebilen şeylere dikkat çekilebilir.⁹²

5. Çocuğun çevresinde sık sık duyduğu Allah kelimesinin geçtiği cümle ve deyimler kullanılarak Allah hakkında çocuklara bilgi verilebilir. Söz gelimi "Allah'a şükürler olsun", "Allah kazadan-beladan korusun", "Allah'a emanet ol", "Allah iyilik versin", "Tanrı misafiri" vb. sözleri duyan ve kullanan çocuk Allah'tan haberdardır. Hazır olan bu bilgiyi değerlendirerek bilinçli bir duygu olarak çocuğun benliğine maletmek başta öğretmene⁹³ ve de DKAB ders kitaplarına düşmektedir. Allah'a iman konusuna geçmeden önce hazırlık çalışmalarında yukarıda sayılan ifadeler yer verilerek çocukların bunların anlamları üzerinde düşünmeleri sağlanabilir. Bu şekilde hem çocuk konuya güdülenmiş olacak hem de Allah'ın vasıfları hakkında bir ön bilgiye sahip olacaktır. Bu, ileriki öğrenmelerine de etki edebilir

6. Öğrencilere, Allah'la her an beraber olma şuurunun insan şahsiyetini korumadaki rolü anlatılabilir. Allah'ı hatırlamanın, her türlü ahlakî gerginliğin üstesinden gelmeye yardımcı olabileceği hissettirilebilir. "Nerede olursanız olun, O sizinle beraberdir."⁹⁴ ayetinin hayatlarındaki yeri farkettilerilebilir. Hayatın problemleri karşısında Kur'an'ın

⁹⁰ M. Selçuk, Çocuğun s.109

⁹¹ İlgili ayetler için bkz. K. Kerim 45/3-7, 51/20-21, 30/31,16/65-67,36/71-73,42/29,43/14,67/19,88/17-20

⁹² M. Öcal, Din Eğitimi, s. 104-105

⁹³ M. Selçuk, Çocuğun, s.159

⁹⁴ K. Kerim, 57/4

getirdiği çözüm yollarından öğrenciler haberdar edilerek, dengeli bir tavrın, yani orta bir yolda olmanın ne demek olduğu onlara öğretilir. Hayattaki iniş ve çıkışlarda, Allah'a inanmanın değeri hakkında bilgi verilebilir ve öğrencilere imanlarının aksiyon haline gelebilmesinin örnekleri sunulabilir.⁹⁵

7. Hastalık, ölüm, tabii afet gibi insanı aşan güçlüklerden bahsedilerek, bunların üstesinden Allah'a imanla, O'na sığınmakla gelinebileceğinden bahsedilebilir. Bu âfetlerin de Allah'tan olmadığını da bilinmesi gerekir.

Cab. Peygamberlere İman Öğretimi

1. Peygamberler konusu işlenirken, önce “peygamber kimdir?”, “peygamberlik nedir?” soruları ve kavramları çocuklara kısaca açıklanmalıdır. Peygamberlik müessesesinin insanlar için gerekli olduğundan bahsedilerek, iman edilmesi gereken peygamberliğin ne anlama geldiğini ve buna niçin iman etmeleri gerektiği bilincini kavramaları sağlanmalıdır. Bu şekilde bir temel atılarak, peygamberlerle ilgili diğer bilgilere geçilebilir.

2. Peygamberlere iman konusunda yine sevgi motifine yer verilmelidir. Çünkü sevgi, bağlanmayı getirecektir. Bunun için Hz. Muhammed'in insanlara ve özellikle çocuklara karşı tavır ve davranışlarından örnekler anlatılabilir. Bu tür rivayetler çocukları ilgilerini çekebilir ve onların Peygamber Efendimiz'e olan sevgilerini arttırabilir.⁹⁶

İlköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitapları iman konusunda “Allah'a ve Peygamber'e iman” konularına yer verdiği için biz de iman öğretiminde bu iki konuya ait kriterlere yer verdik. Bu ve benzeri kriterlerin diğer iman esasları işlenirken de kullanılabileceğine inanmaktayız ve Allah'a iman konusunun güzel ve etkili bir şekilde işlenmesinin diğer iman esaslarına imanı da kolaylaştıracağı kanaatindeyiz.

⁹⁵ Mualla Selçuk, “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri” DEAD, M. Üni. İ. F. Y. Sayı 5, İst. 1998, s.150

Cb. İbadet öğretimi

“İnsanda tabii ve fitri bir duygu olan din duygusu, üstün ve kudretli bir yaratıcıya inanıp bağlanma ihtiyacı ile birlikte inandığına tazim, sevgi, bağlılık, teslimiyet, korku, ümit ve niyazını ifade etmek, inancını bir takım pratiklerle realize edip göstermek üzere ibadet ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Nitekim insanlık, yeryüzünde varolduğu günden bu yana fitratının gereği olarak inanmaya ve inancını bir takım filleriyle realize etmeye devam edegelmiş; insanın olduğu yerde inanç ve ibadet de varolmuştur.”⁹⁷

İbadetler içteki imanın varlığından kaynaklanan tezahürlerdir. Bu bakımdan Dinî yaşayışın özü ve esas yapısı imandır. İmanın olmadığı yerde dinden ve ibadet hayatından bahsedilemez. İbadetler ise imanın varlığında hayat bulup filizlenmektedir. Aynı zamanda, içteki imanı takviye ederek onu güçlendirmekte ve geliştirmektedir.⁹⁸

İbadetler insanın kendisiyle, Allah ile ve diğer insan ve canlılar ile olan ilişkileri düzenleyerek, huzurlu ve dengeli bir hayat sürmesini sağlar. Sadece bu dünyasını düzenlemek, güzelleştirmekle kalmaz, Allah’ın rızasını kazanmasına ve de Ahiret’te kurtuluşa ermesine de vesile olur.

İbadetler insanın hareketlerini düzenleyerek beden ve ruh bütünlüğünü ve de sağlığını dengede tutar.⁹⁹

Böylesine önemli işlevleri olan ibadetler, ilköğretim 4. Sınıf ders kitaplarında konu edilmektedir. Şüphesiz bunların sunulmasında dikkat edilmesi gereken bazı özellikler vardır. Bu özellikler şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Öncelikle ibadet kavramının neyi ifade ettiği, neleri kapsadığı tam olarak açıklanmalıdır. İbadetin hayattan ayrı bir şey olmadığı, hayatın içinde yer aldığı

⁹⁶ M.Öcal, Din Eğitim, s.110-111

⁹⁷ Hüseyin Certel, “Dinî Hayatta İbadetin Yeri ve Önemi”, Dinî AD, C.2 Sayı 4, Ank. 1999, s.210

⁹⁸ H. Certel, “Dinî Hayatta”, S.211

⁹⁹ Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, Din Öğretimi, s.94

vurgulanmalıdır.

2. İbadetlerin bir kulluk ve şükran ifadesi ya da borcu olduğu anlayışı vurgulanmalıdır.¹⁰⁰

3. İbadetlerin aynı zamanda, kul ile Allah arasında kurulan bir haberleşme, iletişim ya da diyalog olduğu belirtilmelidir.¹⁰¹

4. İbadetlerin sadece Tanrı ile değil, diğer insanlarla olan ilişkileri, sevgi ve muhabbetleri arttırdığı belirtilebilir.

5. İbadetler sorumluluk duygusunu geliştirir.¹⁰² Düzenli olarak ibadetlerini yapan insan, diğer insanlarla olan işlerini de düzenli olarak yerine getirecek ve sorumluluklarının bilincinde olacaktır. İbadetlerin bu yönünün de vurgulanması gerekir.

6. İbadetlerin bir takım hareketlerden ibaret olmadığı, onların bazı hareketlerin ötesinde derin manalar taşıdığı belirtilmelidir.¹⁰³

7. İbadetlerin insan bedenine olan faydalarından da bahsedilebilir. Abdestin, namazın, orucun bedene olan faydaları hatırlatılabilir.¹⁰⁴

Cc. Ahlâk Öğretimi

İslamiyet'in ahlakla ilgili temel ilkeleri verilirken şu özelliklere dikkat edilmelidir:

1. Çocuklara akıllarını ve vicdanlarını kullandırmak esas olmalıdır. Kalıp halinde, bir takım ahlakî düsturları ezberletmek beklenen faydayı sağlamayacaktır. Ayet ve hadisler üzerinde, toplumsal hayatı yansıtacak örnek olaylara yer verilerek çocukların bunlar üzerinde düşünmeleri sağlanabilir. Çünkü çocuklar doğruyu bizzat kendileri bulabilirse

¹⁰⁰ H. Certel, "Dinî Hayatta" s.216

¹⁰¹ H. Certel, "Dinî Hayatta" s.215

¹⁰² H. Hökelekli, Din, s.243

¹⁰³ H. Hökelekli, Din, s.235

¹⁰⁴ H. Hökelekli, Din, s.246-248

onu daha içten benimseyebilir.¹⁰⁵

2. Ahlakî davranmanın kişiye ve topluma olan faydalarından bahsettikten sonra ahlak kurallarına da uymamanın da kişiye ve topluma getireceği zarardan bahsedilerek, çocukların bunlar üzerinde düşünmeleri sağlanabilir.

3. Ahlakî davranışlar, Dinî hikayeler ve toplumsal olaylardan alınacak örneklerden yola çıkarak çocuğa benimsetilebilir. Bu tür bir yaklaşım çocuklarda, onları yapanlardakine benzer duygu ve heyecanların doğmasına sebep olur, onları taklit ve tekrar arzusu uyandırır.¹⁰⁶

4. Ahlak esaslarının öğretiminde, yeri geldikçe peygamber kıssalarından ve özellikle Peygamber Efendimiz'in hayatından örnekler verilerek konular zenginleştirilebilir.¹⁰⁷ Hem bu şekilde çocukların Hz. Peygamber'e olan sevgileri artacaktır hem de O'nu örnek almak isteyeceklerdir.

5. Her insanda, iyiye yönelme, başkalarını sevme ve onlar tarafından sevilme, insanlara yardım etme, sevinç ve üzüntülerini paylaşma, sevdiği ve değer verdiği varlıkların sevgilerini kaybetmek istememe gibi duygular ve eğilimler vardır. Bu duygular ve eğilimler, çocukların diğer insanlarla ilişkilerini geliştirmede kullanılabilir.¹⁰⁸

Buraya kadar ele alınan kriterler ışığında İlköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarında yer alan konular ünite ünite değerlendirmeye alınacaktır.

¹⁰⁵ M. Öcal, Din Eğitimi, s.134

¹⁰⁶ B. Bilgin-M. Selçuk, Din Öğretimi s.106

¹⁰⁷ M. Öcal, Din Eğitimi s.134

¹⁰⁸ B. Bilgin-M. Selçuk, Din Öğretimi, s.104-105

IV. BÖLÜM
İLKÖĞRETİM 4. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

A-Biçim Yönünden

Belirlenen kriterler ışığında, kitaplar biçim olarak incelendi ve aşağıdaki değerlendirmeler yapıldı:

1. Her üç kitapta kullanılan kapaklar yeterince kaliteli olmayıp sıradan kartonlardan yapılmıştır. Kullanılan bu kartonunun cinsi ve kalitesi yükseltilmelidir. “Sert ve yıpranmaya dayanıklı karton seçilmelidir. Kapaklarda kalın bristol karton(250-300 gramlık) üzerine lak veya selefon kaplanarak kullanılmalıdır.”¹⁰⁹

2. Ciltleme konusunda da yine sıradan bir ciltleme ile karşılaşyoruz. kitaplar dikişli forma şeklinde ciltlenmediği için, bir-iki kullanımdan sonra dağılmaktadır. Nitekim inceleme sırasında kullandığımız kitapların dağıldığına şahit olduk. İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin çok hareketli olduğu düşünülürse yapılan ciltlemelerin çok fazla dayanmayacağı söylenebilir.

3. Kitabın kağıdı dayanıklı olmaktan başka beyaz veya mat, ışık refleksi vermeyen cinsten olmalıdır.¹¹⁰ Her üç kitapta da kağıt birinci hamur beyaz kağıttır. Bu, kitaplar için önemli bir artı puandır. Fakat kitaplar için kullanılan kağıt zayıf görünmektedir. Ders kitapları için daha kalın ve canlı bir kağıt çeşidi kullanılmalıydı.

4. Kitaplarda yer alan resimler, muhteva kısmında yeri geldikçe değerlendirilecektir. Resimlerin çoğunluğunu fotoğraf türü resimler oluşturmaktadır. Çizgi ve karikatür şeklindeki resimlere çok az yer verilmiştir. 9-10 yaş çocuklarına hitap edileceği

¹⁰⁹ Nazan Erkmen, “Çağdaş Bir Ders Kitabı nasıl olmalı, Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler”, Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Y. Ank. 1996, s.45

¹¹⁰ M. Hesapçıoğlu, Öğretim, s.300

düşünülürse bu tür resimlere ağırlık vermenin gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Resimler bir taraftan öğrenciyi eğitirken bir taraftan da onları eğlendirmelidir. Öğrenci, her sayfada, her konuda farklı tatlar veren resimlerle karşılaşmalıdır. Ders kitapları dışında çocuklara yönelik yayınlarda resimlendirme konusuna daha çok dikkat edildiği dikkati çekmiştir.

5. İlköğretim 4. Sınıflar için kitapların yazı karakteri en az 12 punto olmalıdır. Buna göre 1. Kitapta kullanılmış olan yazı karakteri son derece küçük olup öğrenciler için bir dezavantaj teşkil etmektedir. Ancak 2. ve 3. kitaplarda kullanılan puntolar kriterlere son derece uygunluk arz etmektedir.

6. Her üç kitapta da cümle uzunluklarının belirtilen standartlara uygun olduğu görülmüştür. İlköğretim 4. Sınıf için cümledeki kelime sayısının on ikiyi geçmemesi gerekir. kitaplarda bu hususa dikkat edilmesi sevindirici bir durumdur.

Biçim yönünden değerlendirilen kitaplar, şimdi de içerik yönünden değerlendirilecektir.

B-İçerik Yönünden

Biçim yönünden değerlendirilen İlköğretim 4. sınıf DKAB ders kitapları muhteva yönünden ünite incelenmiş ve aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır.¹¹¹

Ba. Allah ve Allah İnancı Ünitesi

Bu ünitenin girişinde hazırlık çalışmalarıyla karşılaşyoruz. Şüphesiz, öğrencilerin yeni başlayacakları üniteye karşı güdülenmelerinde, öğrenmeye istekli hale gelmelerinde, araştırma yapma becerisi kazanmalarında hazırlık çalışmalarının etkisi olacaktır. Hazırlık çalışmaları adı altında öğrenciye yöneltilen sorular bu amaçları gerçekleştirmeğe yönelik olmalıdır.

Allah inancının anlatıldığı bu ünitenin hazırlık çalışmalarında öncelikle Allah'ın

¹¹¹ İlköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarının muhtevasına ilişkin 2356 sayılı tebliğler dergisi ekler bölümünde yer almaktadır.

varlığına, sıfatlarına, hayatımızdaki yerine ve önemine yönelik sorular sorulmalı, bunu O'na karşı görevlerimizi hatırlatan sorular takip etmelidir.

1. kitabın hazırlık çalışmalarında, “Bismillah” kelimesinin söyleniş amacı ve yeri, Allah'a inanmanın insanlara kazandırdıkları ve O'na karşı görevlerimiz, soru olarak yöneltilmiştir. 2. kitapta ise bundan farklı olarak, çocuklara, çevredeki varlıkların nasıl meydana geldiği sorulmuştur. 3. kitaptaki soruların cevapları itibariyle daha teferruatlı olduğunu görüyoruz. Bu kitapta, öğrencilerden çevrelerindeki varlıkları gözlemeleri, bunları yaratanı düşünmeleri istenmiş; Allah'a niçin dua ettiğimiz, bir işe başlarken neden besmele çektiğimiz soru olarak öğrencilere yöneltilmiştir.

Bu sorulara baktığımızda genel olarak Allah'ın varlığına, O'nun bazı özelliklerine ve insanların O'na muhtaç oluşuna yönelik sorular olduğunu görmekteyiz. Ancak sorular biraz daha netleştirilebilirdi. Örneğin, güneşe, aya, ve tabiata dikkat çekilerek öğrencilere, bunların düzenli hareket etmelerini sağlayanın kim olduğu sorulabilirdi. Türkçe dersiyile de irtibatlı olarak da öğrencilerden mümkün olduğu kadar, içinde Allah kelimesi geçen deyim, atasözü ve cümle yazmaları istenebilir. Ayrıca yine dilin gelişmesini de sağlamak amacıyla bu tür cümlelerin anlamları da sorulabilir. Mesela: “Allah'a emanet ol”, “Allah'a ısmarladık” cümlelerinin nerede ve niçin kullanıldığı ve anlamlarının ne olduğu sorulabilir. Bu soruların cevabını bulmak isteyen öğrenci hem düşünecek hem de büyüklerine müracaat ederek aldığı cevaplar doğrultusunda Allah hakkında bilişsel ve duyuşsal bir hazırlıkla üniteye giriş yapabilecektir.

Hazırlık çalışmalarından sonra üniteye “Allah ve Besmele” alt başlığıyla bir giriş yapılmıştır. Bu başlık altında Allah'ın varlığına ve O'nun sıfatlarına dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Örneğin 1. kitapta “Allah'ım bana yardım et”, “Allah izin verirse”, “Allah yardımcın olsun” gibi günlük hayatta kullanılan ifadeler yer verilerek, Allah'ın günlük hayatımızdaki varlığına dikkat çekilmiştir. Buradan hareketle, çevremizdeki her şeyin bir düzen içinde hareket ettiğinden, bunların kendiliğinden varolmadığından, var olmak için mutlaka bir

yaratıcıya muhtaç olduklarından bahsedilmiş, bu yaratıcının Allah olduğu belirtilmiştir. Öğrencilerin bildikleri, duydukları ve sıkça kullandıkları bu ifade ve deyimlerle bilinmeyen ve soyut bir varlık olan Allah'a ve O'nun sıfatlarına dikkat çekilmiştir. Bu anlatım tarzıyla “bilinenden bilinmeyene” ilkesine göre hareket edildiği görülmüştür. Konunun öğretim ilkeleri ışığında anlatılmış olması son derece önemli ve faydalıdır. Yine O'nun hiç bir varlığa benzemediği, ezeli ve ebedi olduğu, güçlü ve kuvvetli olduğu, her şeyi bilip gördüğü, duyduğu ifade edilerek bu sebeplerden dolayı O'na sığınıp güvenmemiz gerektiği belirtilmiştir.

2. ve 3. kitaplarda da aynı yöntem takip edilmekle beraber daha etkileyici, akılcı örneklere yer verilerek konu çekici hale getirilmiştir. Örneğin 2. kitapta, sabah gözlerimizi açtığımızda, sıcaklığını hissettiğimiz güneşin, severek yediğimiz kahvaltı ürünlerinin, bizleri gözleri gibi koruyan anne-babalarımızın, bizi kuşatan havanın, içtiğimiz suyun ve daha bunlar gibi nice güzel nimetin bizlere Allah tarafından verildiği, dünyanın bizler için Allah tarafından yaşanılır hale getirildiği, bu yüzden Allah'ı çok sevip, sayıp, inanıp bağlanmamız gerektiği vurgulanmıştır. Burada sevgi motifinin kullanılarak Allah inancının verilmeye çalışıldığı dikkat çekmektedir. Allah'ın insanlara sayısız nimetler verdiği hatırlatılarak O'nun çok sevilip sayılması gerektiği belirtilmiştir. Öğretimin “yakından uzağa” ilkesi göz önüne alınarak, öğrencinin yakınındaki nimetlerin varlığından, onlardaki düzen ve güzellikten hareketle Allah'ın kullarına cömertliği özelliğine vurgu yapılmıştır. Bu kitaplar için olumlu bir değerlendirmedir.

Yine 2. kitapta Allah'ın yaratma gücü ve insanlara lutfu konuları “Nokta” ve “İlk Defa Yaratan Diriltecektir” adlı okuma parçalarıyla somutlaştırılarak öğrencilerin zevkle okuyup öğrenecekleri bir hale sokulmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu örnek hikayelerle çocuğun her zaman gördüğü nimetler üzerinde düşünmesi hedeflenmiştir. Çünkü çocukluk çağında kişinin çevresine karşı şaşkıncı bir merakı vardır. Bu sıralarda olumlu bir şekilde kanalize edilen bu merak, ileride onun yaptığı tüm işleri düşünerek, bilinçli olarak yapmasını ve çevresini daima Allah'ı anarak inceleme sanatını

kazandıracaktır. Bu aynı zamanda din eğitiminin amaçlarından bir tanesidir.¹¹²

Adı geçen okuma parçalarında bir şeklin, bir yemeğin kendiliğinden olmayıp; mutlaka birileri tarafından yapıldığı belirtilerek güneşin, ayın, dünyanın da, ağaçlardaki meyvelerin de kendiliğinden olmayıp, bunların Allah tarafından yaratıldığı ifade edilmiştir.

Benzer bir açıklamaya 3. kitapta da rastlıyoruz. Burada da toprağa atılan küçük bir çekirdekten ağaç oluştuğu, su ve toprağın aynı olmasına rağmen farklı renkte ve tatta meyve sebzelerin yetişmelerine dikkat çekilmiş, bunların nasıl olduğu öğrencilere soru olarak sorulmuştur. Sonra, her kitabın bir yazarının, her tablonun bir ressamının olduğu belirtilerek, evrenin ve içindekilerin de kendiliğinden olmadıkları, bir yaratıcı tarafından yaratıldığı; O Yaratıcı'nın da Allah olduğu vurgulanmıştır.

Adı geçen okuma parçalarıyla öğrencilerin dikkatleri yakın çevrelerindeki varlıklara çekilmiş, onlar üzerinde düşünmeleri istenmiş, bu şekilde görmüş oldukları şeylerin kendiliğinden olmadıkları, bir yaratıcı tarafından yaratıldıkları anlatılmaya çalışılmıştır. Burada öğretimin “yakından uzağa” ilkesi varlığını hissettirmektedir.

Ayrıca 3. kitap'ın, Allah ve O'nun sıfatlarına ilişkin açıklamalara ek olarak Allah'ın varlığının görünmezliğini ve de varlığının gerçekliğini elektrik örneği ile açıkladığını görüyoruz. Çünkü konuyu bu şekilde somutlaştırmak öğrenme ilkelerindedir. Soyut durumların somutlaştırılması ve somut kavram ve anlamlardan soyuta doğru gidilmesi, öğretimde uyulması gereken bir ilke olarak ortaya konmuştur. Yapılan inceleme ve araştırmalar, somut bir şekilde işlenen bir öğrenme konusunun daha iyi ve tam olarak öğrenildiğini, uzun zaman unutulmadığını göstermiştir.¹¹³

Günlük hayatımızda en çok kullandığımız kelimelerden ya da cümlelerden bir tanesi de “Besmele”dir.

¹¹² M. Selçuk, Çocuğun, s.111

¹¹³ M. Zeki Aydın, Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi, Karakoç Y. Ank. 1998, s.27

Her üç kitapta da “Besmele” kavramının anlamının “Esirgeyen ve Bağışlayan Allah’ın adıyla” şeklinde açıklandığı görülmüştür. Bir işe başlarken çektiğimiz “Besmele”yle Allah’tan yardım dilediğimiz, O’ndan işlerimizde kolaylık istediğimiz anlatılarak “Besmele”yi çekiş amacımız açıklanmıştır. Hayatımızın her faaliyetinde; yemek yerken, su içerken, ders çalışırken, evden çıkarken besmele çekilmesi gerektiği vurgulanarak, “Besmele”nin hayatımızın her alanına nüfuz ettiği, her an Allah’a olan inancımızı, bağlılığımızı ve O’na muhtaç oluşumuzu ifade ettiği de ayrıca açıklanmıştır. Konu ile ilgili ayet ve hadislerle de yer verilerek hem konunun önemi vurgulanmış hem de konu zenginleştirilmiştir. Burada, öğretimin “açıklık” ilkesinin gereği olarak “besmele”nin anlamı ve ifade ettikleri açık bir şekilde verilmiş, bu kavramın günlük hayatımızdaki yerine ve önemine dikkat çekilmiştir. Bu şekilde, öğrencinin bu ifadeyi günlük hayatında daha istekli ve şuurlu bir şekilde kullanmasına imkan sağlanmış olabilir.

“Besmele”nin Arapça alfabeyle yazılışının verilmesi de olumlu bir düşüncedir. Çünkü çocuklar, bu ifade ile başta Kur’an olmak üzere, camide, çarşıda-pazarda, bazı ev ve dükkanlarda karşılaşmaktadırlar. Öğrenciler bu sayede levhalarda, değişik şekillerde, süslü olarak asılan bu ifadelere daha bir anlamlar yükleyip bakacaklardır.

Allah inancının en önemli yanı hiç şüphesiz insana verdiği huzur ve mutluluktur. Peki Allah’a inanan insan kendisini niçin ve nasıl güvende hisseder. Bu konu her üç kitapta da, “Allah İnancının İnsana Verdiği Huzur ve Mutluluk” başlığı altında işlenmiştir.

2. kitapta, Allah’a inanmanın insana büyük huzur ve güven verdiği, kalbini sevgiyle doldurduğu ifade edilmiş; bunun sebebinin de muhtaç olduğumuz her şeyin, dünyanın, dünya üzerindeki havanın, suyun, yiyeceklerin ve benzeri bütün nimetlerin, bizim rahat etmemiz için Allah tarafından yaratılmış olması gösterilmiştir. Ancak şurası unutulmamalıdır: insan Allah’ın verdiği bu nimetler içerisinde dertsiz, tasasız bir şekilde yaşamamakta, hastalık, yokluk, tabii âfet gibi durumlarla da mücadele etmektedir. Bu gibi durumlarda kime başvuracak, kimden yardım isteyecek, kendisini nasıl huzurlu ve güvenli hissedecektir? Bu sorunun da cevaplandırılması gerekir. 1. ve 3. kitaplarda insanın

hayatında mutlu, neşeli günlerinin olduğu gibi sıkıntılı günlerinin de olabileceği; bunlardan kurtaracak olanın yine Allah olduğu; insanın bunun farkında olarak Allah'ına sığınması, O'na güvenmesi, O'nun yardımıyla bunların üstesinden gelebileceği ifade edilmiştir. Konuya bu şekilde yaklaşmak olumlu bir davranıştır. Çünkü hepimiz biliriz ki hastalık ölüm, tabii afet gibi bizi aşan güçlüklerle karşılaştığımızda bizi bunlardan kurtarabilecek, dertlerimizi paylaşacak, bize destek olacak birilerine ihtiyaç duyarız. Bunları bulabilmek bize büyük bir rahatlık ve huzur verir. İşte bu gibi durumlarda hissedilen güven ve huzur duygusu öğrenciyi hissettirilebilirse, hem bu yaş çocuklarında (10 yaş) temel ihtiyaçlardan olan sevilmek ve kendini güven içinde hissetmek ihtiyaçları giderilebilir hem de Allah'a iman ve bu imanın aksiyon haline gelmesi yolunda büyük bir adım atılabilir. Bu konunun bir kaç örnek olayla veya hikâye ile destekli bir şekilde anlatılması konuyu somutlaştıracağından daha anlaşılır inandırıcı kılabilir. Maalesef incelediğimiz her üç kitapta da ne bir örnek olaya ne de bir hikâyeye rastladık. Konunun düz bir anlatımla geçirildiğini gördük.

Yine 3. kitapta bu başlık altında, hata yapan günah işleyen insanların, duydukları pişmanlık sonucu vicdan azabı çektikleri, bundan kurtulmak için tövbe ederek Allah'tan bağışlanma diledikleri, bununda kendilerini rahatlattığı, huzur ve mutluluk verdiği belirtilmiştir. Ayrıca Allah'a inanan insanın O'nun hoşuna gitmeyecek davranışlardan sakınacağı, insanlarla iyi geçineceği, bu yüzdende mutlu ve huzurlu olacağı belirtilmiştir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Allah'a inancın verdiği huzur ve mutluluk çeşitli yönleriyle anlatılmış, çocuğun çevresinden hareket edilmiş, genel ifadelerle hayatın gerçeklerinden bahsedilmiştir. Allah'a iman duygusu çok net olmasa da öğrencinin hayatında işine yarayabilecek şekilde işlenmiştir.

Bize en güzel nimetleri veren ve bizim için huzur ve güven kaynağı olan Allah'a karşı görevlerimiz neler olmalıydı. Şimdi bu konunun kitaplardaki işlenişini inceleyelim.

Her üç kitapta da, bize yapılan bir iyiliğe karşı duyduğumuz teşekkür etme ihtiyacını, bize sayısız nimetleri veren Allah'a karşı da duymamız ve O'na her fırsatta şükretmemiz

gerektiği belirtilmiştir. Görüldüğü gibi Allah'a şükür öğrencinin kabul edebileceği mantik bir izah tarzıyla açıklanmıştır. Bilinen ve uygulanan bir görgü kuralından yola çıkılarak Allah'a şkrn gerekliliği vurgulanmıştır. Bu tarz bir anlatım, "bilinenden bilinmeyene" ğretim ilkesinin kullanılmasına zen gösterildiğinin belirtisidir.

Allah'a olan şkrmz nasıl yerine getireceğimiz, yine her üç kitapta, O'na karşı görevlerimizi yerine getirmekle yapabileceğimiz ifade edilmiştir. Allah'a karşı görevlerimizin erevesi de çizilmiş, O'na karşı ilk görevimizin O'nun varlığını kabul edip O'na iman etmek, O'nu çok sevmek, emrettiklerini yapıp, yasaklarından da kaçınmak olduğu belirtilmiştir. Genel olarak çizilen bu ereve örnek verilerek açıklansa idi konu daha iyi anlaşılabilir ve etkili olabilirdi. Örneğin, namaz, oruç, zekat gibi ibadetlerin yanısıra, alışkan olmak, doğru olmak, insanlarla ve diğer canlılarla iyi geçinmek yardıma muhtaç insanlara yardım etmek gibi davranışların da Allah'a karşı görevlerimiz arasında olduğu belirtilebilirdi. Bu hususa 3. kitapta dikkat edildiğini görmekteyiz. Böyle bir yaklaşımla, öğrencilere hayatlarındaki her tavır ve davranışın Allah'ın isteği doğrultuda olmasının O'na karşı bir görev olduğu belirtilmiştir. Bu şekilde, Allah inancının ğrenci tarafından içselleştirilmesi sağlanabilir. Bu da onun hayatını olumlu yönde etkileyebilir. Yine 3. kitapta kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'i okumanın, anlamının ve içindekileri uygulamanın da Allah'a karşı görevlerimiz arasında yer aldığı ifade edilmiştir. Burada önemli gördüğümüz nokta, çocukların sadece Kuran okumaya değil, O'nu anlamaya ve yaşamaya teşvik edilmeleridir.

"Allah ve Allah İnanıcı" nitesinde yer alan bilgilerin DKAB ğretiminin "Allah'ı tanımak ve sevmek" şeklindeki özel amacını gerçekleştirici mahiyette olduğu söylenebilir. Çünkü Allah'ın varlığı ve sıfatları örneklerle, çevredeki varlıklardan hareketle açık ve anlaşılır bir şekilde verilmeye çalışılmıştır. Allah'ın insanlara verdiği nimetler hatırlatılarak da O'nun sevilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bilgiler verilirken olumlu sözler ve örnekler kullanılmış; günah, haram, yasak ve cehennem gibi olumsuz ifadelere yer verilmemiştir. Bu, kitaplar için artı bir değerdir.

Bu ünite de Allah'ı tanıtmaya yönelik bilgilerin 4. Sınıf öğrencilerinin (10 yaş) Allah tasavvuruna uygun olduğu da söylenebilir. Bu yaş çocuklarının Allah tasavvurlarına bu çalışmanın II. Bölümünde yer verilmişti.

Yavaş yavaş mantıklı ve soyut düşünme yeteneğini kazanmaya başlayan 4. Sınıf öğrencilerinin bilişsel yapılarını bu ünite sırasında zorlanmayacağı düşünülmüştür. Konuların somut örneklerle, bilinenlerden yola çıkılarak anlatılması, soyut kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Bu ünite sırasında her üç kitapta da gereksiz bilgiye yer verilmediği görülmüştür.

Değerlendirme sorularına baktığımızda 3. kitapta 1. soru hariç diğerlerinin konuyu özetleyen, öğrencilerin okuduklarını, öğrendiklerini tekrar düşünerek hatırlayıp cevaplayabilecekleri soru türleridir. Ancak 1. soruda “İnsanlar her zaman yüce bir varlığa inanmışlardır. Niçin?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Kanaatimizce bu soru çocukların seviyesini aşan cevabı konu içerisinde çok kısa ve kapalı bir şekilde geçiştirilen bir sorudur. Çünkü bu yaşta çocukların zeka, kültür ve felsefi yapıları bu soruyu cevaplayabilecek kapasitede değildir.

Bu ünitenin dilinin her üç kitapta da 4. sınıf öğrencilerinin anlamakta zorlanmayacakları bir yapıya sahip olduğu görüldü. Onları zorlayabileceğini düşündüğümüz “ezeli, ebedi, besmele ve bereket gibi kavramların gerek metin içinde gerekse kitap sonunda yer alan sözlük kısmında açıklandığı görüldü. Cümlelerin kısa ve anlaşılır olduğu da tespit edildi.

Her üç kitapta bu ünite ile ilgili resimleri değerlendirdiğimizde şunlar göze çarpmaktadır. Konuyla ilgili daha çok tabiat resimlerine yer verilmiştir. Soyut bir varlık olan Allah'a iman anlatımında ancak Allah'ı hatırlatabilecek resimlere yer verilebilirdi. 9-12 yaş çocuklarının “çevrelerine ve çevreyi oluşturan nesnelere olan ilgileri”¹¹⁴ göz

¹¹⁴ H. Yavuzer, Resimleriyle Çocuk, Remzi Kitabevi, İst. 1995, s.65

önüne alınırsa kitaplarda verilen tabiat manzaralarının metinle uygunluk arzettiği söylenebilir. Ancak bu manzaraların 1. e 2. kitap da ünitenin sonuna bırakıldığı dikkatimizi çekmiştir. Bu resimlerin Allah'ın bize verdiği nimetlerden bahsedildiği sayfalara konulması, metinle uygunluk arzedeceğinden daha iyi olabilirdi. Bu hususa 3. kitap da dikkat edildiği görülmüştür. Her üç kitapta da resimlerin altına uygun notlar düşülmüştür. 1. kitap da konuyla ilgisini kuramadığımız işlemeli tabak resimlerine yer verilmiştir. Belki bunlarla öğrencilerin estetik zevkleri geliştirilmek istenmiş olabilir ama bu amaç konu ile ilgili başka resimlere yer verilerek gerçekleştirilebilirdi. 3. kitap da diğer kitaplardan farklı olarak, yere düşen bir öğrenciyi yardım eden arkadaşlarından oluşan bir resme yer verilmiş, resmin altına da “Allah'a inananlar güzel işler yaparlar” şeklinde not düşülmüştür. Allah inancının hayatla irtibatlandırılması açısından bu güzel bir düşüncedir. Ayrıca resimde öğrencilere yer verilmesiyle de benzer davranışların kitabı okuyan öğrenci tarafından yapılması olasılığını arttırabilir.

Bb. Peygamberimiz ve Din Ünitesi

Peygamberler, Allah'la insanlar arasında iletişimi kuran, Allah'ın vahyini insanlara ulaştıran ve onların nasıl uygulanacağını insanlara yaşayarak gösteren, Allah tarafından seçilmiş seçkin insanlardır.

İnsanlar hayatları boyunca kendilerine rehberlik edecek, önderlik yapacak, doğru yolu gösterip eğri yoldan uyaracak lider insanlara ihtiyaç duymuşlardır. Bunun örnekleri günümüzde ve geçmiş zamanlarda vesikalarıyla ortadadır. Nitekim bu konuya işaret etmesi ve desteklemesi açısından şu ilahi mesajı anımsıyoruz. “İçlerinden bir adama: insanları uyar ve inananlara Rableri katında iyi işlerin olduğunu müjdele! diye bildirmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi ki, inkarcılar: bu düpedüz bir büyücüdür, dediler.”¹¹⁵ Onlar olmadan insanların Allah'ı tanımaları, O'nun emir ve yasaklarını almaları, alsalar bile

¹¹⁵ K.K. 10/2

yararlı ve neyin zararlı olduğunu tam olarak bilmeyeceklerdi. Özellikle de Allah'a ibadet konusunda büyük sıkıntılar yaşayıp ibadetlerini yapamayacakları belirtilerek de peygamberlere olan ihtiyaç dile getirilmiştir. Bu ihtiyaç 2. Ve 3.kitapta ifade delmiştir. 1. kitapta bu konuya yer verilmediği tespit edilmiştir. Haliyle biz, bu konuya ye vermediği için 1. kitap için bunu bir eksiklik olarak görüyoruz.

Her üç kitapta da “Peygamberlik ve Din” ünitesi, “Allah ve Allah İnancı” ünitesinden bağımsız gibi işlenmesi dikkat çekmektedir. Bu ünite de işlenen bilgilerde I. Ünite de işlenen bilgilere atıf yapılmadığı görülmüştür. Oysa “Peygamberlik ve Din” konusuna giriş yapılırken I. Ünite den istifade edilebilirdi.

Her üç kitapta da peygamberlerin, Allah ile insanlar arasında elçiler olduğu şeklinde giriş yapılmıştır. Allah'ın belli zaman aralıklarında insanlara emir ve yasaklarını bildirmek, doğru yoldan sapmış insanları hidayete erdirmek için peygamberler gönderdiği, şeklinde konu devam etmiştir. Bunlarla birlikte bir önceki üniteye atıf yapılarak, Allah'ın insanlara verdiği lûtuflar, yaptığı yardımlar hatırlatılarak buna karşılık olarak insanların da yerine getirmek zorunda oldukları bir takım görevleri oldukları ve bu görevlerin peygamberler aracılığı ile insanlara bildirildiği şeklinde bir giriş yapılabilirdi. Bu şekilde öğrenci, bir önceki ünite de öğrendiklerini hatırlayıp, yeni öğrendiği şeyleri nereye koymasını gerektiğini bilebilir. Böylece öğrenci kazandığı bilgileri arasında hem irtibat kuracak hem de bilgide transfer olayını gerçekleştirebilecektir. Bu, hem bilginin daha kalıcı olmasını hem de aktif öğrenmeyi sağlayacaktır.

Kanaatimizce peygamberlere duyulan ihtiyaç, öğretimin somuttan soyuta ilkesi kullanılarak daha anlaşılır bir şekilde ifade edilebilirdi. Örneğin, öğrencinin öğretmene duyduğu ihtiyaçtan yola çıkılarak insanların, peygamberlere duydukları ihtiyaç çok somut ve basit bir dil ve ifade ile anlatılabilirdi. Sınıfta öğretmen olmadığı takdirde, sınıfta düzenin sağlanamayacağından, öğrenmeleri gereken şeyleri öğrenemeyeceklerinden, kısaca birilerinin kendilerine rehberlik etmesi gerektiğinden bahsedilerek; peygamberlerin de bütün insanlar için öğretmen konumunda oldukları belirtilebilirdi. Onlar olmadan

toplumda birliğin sağlanmayacağından, rehbersiz kalan insanların kendilerinden beklenen davranışları gösteremeyeceklerinden söz edilebilirdi.

Bu durumda çocukların akıllarına şöyle bir soru gelebilir: günümüzde peygamber yoktur. Biz kimi rehber edineceğiz? Bu ve benzeri soruları cevaplandırmak da gerekir. Son peygamberin Hz. Muhammed olduğu, O'ndan sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceği belirtildikten sonra, bugün için elimizde Kur'an ve Hz. Muhammed'in Sünneti'nin olduğu vurgulanarak bunun insanlar için yeterli bir miras olduğu anlatılmalıdır. Bunlara uyulduğu zaman ise insanların hiç bir zaman doğru yoldan, ki o da peygamberlerin yoludur, ayrılmayacağı belirtilmelidir. Bunun için Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi'nden konu ile ilgili ifadelere yer verilmelidir. Bu sayede öğrenci, Kur'an ve Sünnet'in bütün insanlık için rehber olduğunu kavrayabilir, Hz. Peygamber ve O'nun Sünneti hayatında yer alabilir.

Hz. Muhammed'in hayatı her üç kitapta yeteri kadar anlatılmıştır. Ancak 2. ve 3. kitaplarda Peygamberimiz'in gelmesinden önce Arap Yarımadası'ndaki ahlakî ve Dini durum özetlenerek bir peygamberin, bir kurtarıcının gelmesine olan ihtiyaç daha açık güzel bir şekilde dile getirilmiştir. Yapılan açıklamaların bu sınıf öğrencileri için yeterli olduğu düşünülmektedir.

Hz. Peygamberin hayatı, doğumu, gençliği, peygamberliği, hicreti ve vefatı başlıklarıyla işlenmiştir. Bu işlenişin 1. kitaba nazaran 2. ve 3. Kitapta daha güzel olduğu dikkat çekmektedir. 2. ve 3. kitaplar konunun özelliğine uygun olarak ve çocukların gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak hikayemsi bir tarz benimsemişler. Bu da olayların daha akıcı bir şekilde anlatılmasını ve öğrenci tarafından da daha kolay anlaşılmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bu durum öğrencinin konu hakkında hem bilişsel hem de duyuşsal davranışlar kazanmasına yardımcı olabilir. Bu anlatım sırasında, Peygamberimizin örnek kişiliğinden, O'nun ve diğer Müslümanların İslam'ı yayarken karşılaştığı güçlüklerden, her şeye rağmen insanlara her durumda gösterdiği merhametten ve sevgiden bahsedilmiştir. 3. kitapta, Hz. Muhammed'in Medine'ye yerleşmesinden sonra yaptırdığı mescidin yanında "Suffe" denilen odacıklara fakir ve kimsesizleri yerleştirerek,

onlara öğretmenlik yapmasından bahsedilmiştir. İslam'ın ilk devrelerinde bile Hz. Muhammed'in bilime verdiği değerin anlatılması 3. kitap için örnek bir yöndür. Buna karşılık 1. ve 2. kitaplarda "Suffe" denilen bu kurumdan bahsedilmemiştir. Ayrıca 2. kitapta, konunun sonunda Veda Hutbesi'ne yer verilmesi öğrencilerin Hz. Peygamber'in bütün insanlığa yöneltmiş olduğu mesajları duymalarını ve bunlar üzerinde düşüncelerini sağlayabilir.

Her üç kitapta da, konunun anlatımı sırasında zaman zaman resimlere yer verilmiştir. Ancak 1. kitaptaki resimlerin anlatılan konuyla çok bağlantılı olmadığı, konuyu tamamlayıcı mahiyette olmadığı aksine öğrencinin ilgisini dağıtıcı nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Çünkü bu konunun anlatımı sırasında bir gül, bir camii ve bir asmanın resmine yer verildiği görülmüştür ki bunların konuyla doğrudan bir ilişkisinin olmadığı düşünülmektedir. Resim ve metin uygunluğunu diğer iki kitapta özellikle de 2. kitapta görmek mümkündür. 2. kitapta, Mekke ve Medine'nin yerini gösteren bir haritaya, ilk vahyin geldiği Hira Mağarası'na ve ilk inen ayetlerin tablosuna yer verildiği görülmüştür. Yine Hz. Peygamber'in ve arkadaşı Hz. Ebu Bekir'in Medine'ye hicreti sırasında sığındıkları mağaranın, mağarayı kaplayan örümcek ağı ve güvercin yuvasının resimlerine yer verilmiştir. Hz. Peygamberin vefatının anlatıldığı bölümde ise O'nun Medine'de kabrinin bulunduğu mescidin resmine yer verilmiştir. Kullanılan resimlerin uygun ve ilgili yerlerde kullanıldığı görülmüştür. Konunun anlatımı sırasında yer verilen bu resimler, hem öğrencinin konuyu daha iyi anlamasını sağlayacak hem de onların geniş bir şekilde yer alan metin içinde boğulmamalarına katkı sağlayabilir. Onların sadece zihinlerine değil, gözlerine de hitap ederek daha çok duyu organının öğrenmeye katılımını sağlayarak öğrenmenin kalıcılığını sağlayabilir. Resimlerin estetik yönden çekici oldukları söylenemez. Genellikle soluk renkli fotoğraflara yer verilmiştir. Bu da kitabın albenisini azaltmıştır.

Hz. Peygamberin örnek ahlakı her üç kitapta da somut bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. O'nun güzel bir ahlaka sahip olduğu, herkes tarafından sevildiği belirtilmekle

yetinilmemiş; O'nun güzel ahlakından somut örnekler verilmiştir. Örneğin her konuda güvenilir biri olduğu bu yüzden insanları O'na "Muhammedu'l Emin" adını verdikleri, ağzından hiçbir zaman kötü ve yalan sözün çıkmadığı, tatlı dilli, yumuşak huylu olduğu, kibirli olmadığı aksine alçak gönüllü olduğu, herkese eşit davrandığı ifade delmiştir. Ahlakının gereği aynı zamanda görünüşüne ve temizliğe son derece dikkat ettiği bunun göstergesi olarak dişlerini düzenli fırçaladığı, ev işlerinde ailesine yardımcı olduğu vurgulanmıştır. Peygamberin yoksul ve düşküne yardım ettiği misafirine ikramda bulunduğu belirtilmiştir. Bunların yanında Hz. Peygamberin sadece insanlara değil tüm canlılara karşı da son derece merhametli olduğu belirtilmiştir. Bu konuda Hz. Muhammed'in hayvanlara eziyet edilmemesini ve onlara gücünün üstünde yük vurulmamasını, kuşların yuvalarının bozulmamasını, yaş ağaçların kesilmemesini istediği kitaplarda yer almıştır. 1. kitapta, bir tablo halinde peygamberin bu özellikleri sıralanmıştır. Bütün bu özelliklerin bu şekilde sıralanması yanında Peygamberimiz'in hayatından bir kaç örnek olay içeren hikayelere de yer verilmesi daha uygun olabilirdi. Şüphesiz bu hikayelerin Hz. Peygamber'in bütün özelliklerini içermesi mümkün değildir. Ancak onun birkaç özelliğiyle ilgili birkaç örneğe yer verilmesi, öğrenciye Hz. Peygamber'in genel ahlakı üzerinde fikir verebilir. Bu yaş öğrencilerin öğrenme özellikleri göz önüne alınca olayların hikayemsi anlatılması onların bunları zevkle okumalarını ve daha iyi anlamalarını sağlayabilir. Çünkü düz anlatımla verilmek istenilenler genellikle kısa sürede unutulmaktadır.¹¹⁷ Bu dolaylı anlatımlar yoluyla Hz. Peygamber'in insanlara ve özellikle de çocuklara karşı tavır ve davranışlarından örnekler anlatılabilir. Bu örnekler çocukların ilgilerini çekebilir ve Peygamber Efendimize olan sevgilerini arttırabilir.¹¹⁸ Bu sevgi çocukların Hz. Peygamber'i örnek alarak ahlakî değerleri benimsemelerinde etkili

¹¹⁷ Mustafa Öcal, "DKAB derslerinde ulaşılması Gereken Hedefler ve Gerçekleşme Oranları", s.150

¹¹⁸ M. Öcal , Din Eğitimi,s.110

olabilir. “Çocuk ahlakî değerlerinin çoğunu bilerek veya bilmeyerek hayran kaldığı ve kendisine örnek aldığı kimselerden öğrenir. Çocuk kendisini sevenleri sever ve sevdiği kimselere benzemeye çalışır.”¹¹⁹ Halbuki incelediğimiz kitaplar içerisinde sadece 2. Kitabın konu ile ilgili bir tek örnek olaya verdiğini gördük. “Peygamberimiz’in Cömertliği” başlıklı örnek olayda, Peygamberin sekiz dirhemle çarşıya bir gömlek almak için çıktığı ancak yolda karşılaştığı muhtaç insanlara yardım için parasının bir kısmını onlara harcadığı geri kalanı ile de kendi ihtiyacını karşıladığı ve bundan da büyük bir zevk aldığı ifade edilmiştir. Bu örnek olayı okuyan öğrencinin Hz. Peygambere olan sevgisi pekişebilir, insanlara karşı sevgiden, merhametten, yardım etmeden yana duygular besleyebilir. Bundan sonraki yaşamında benzer davranışlar gösterme isteği kendisinde uyanabilir. Bu ve benzeri anlatımlarla konunun öğrencinin hayatında işlevlik kazanmasında katkıda bulunabilir. Buna karşılık 1. ve 3. kitapların örnek olaya hiç yer vermemesini konunun özelliği bakımından büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. Ayrıca her üç kitapta da Hz. Peygamber’in örnek ahlakına çok az yer verilmiştir.

Hız. Peygamberin hayatı biraz daha kısa tutularak örnek ahlakına, konuyla ilgili örnek olaylara daha fazla yer verilebilirdi. Peygamberimiz’in hayatı elbette önemlidir. Ancak bunun sonraki yıllara bırakılması daha uygun olabilir. Çünkü sosyalleşmeye başlayan, topluma karışan çocuklara kendilerine model olacak davranışların anlatılması gerekir. Türk Milli Eğitimi’nin uzak ve yakın hedefleri bakımından uygun olan da budur.

Peygamber efendimizin tüm bu davranışlarının anlatılmasının sebebinin O’nun herkes için en iyi model olduğu ve O’nu örnek almamız gerektiği ise bir tek 3. kitapta vurgulanmıştır. Bir-iki cümle ile de olsa bu hususun diğer iki kitapta da belirtilmesi gerekirdi. Bu, öğrencilerin okuduklarının, öğrendiklerinin dışında kalmamaları, onlardan

¹¹⁹ Ashley Montagu, Çocuklarımıza Ahlakî Değerleri Nasıl Kazandırabiliriz, Çev. Remzi Öncül, MEB Y. İst. 2000 s.37

faydalanması açısından önemlidir.

Her üç kitapta Peygamber Efendimizle ilgili şiirlere yer verilmesi ve şiirlerin de çocukların seviyesine uygun olması kitaplar için artı puan olarak değerlendirilebilir.

“Peygamberimiz ve Din” ünitesinin açık, sade, çocukların anlayabileceği bir dille ifade edildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra, ünite de geçen “a.s”, “r.a”, “ümme”, “ahlak”, “put”, “vahiy”, “helak” gibi kavramların gerek dipnotlarda gerekse kitapların sonunda yer alan sözlük kısmında açıklandığı görülmüştür. Öğrencinin konuda geçen kelime, terim ve deyimlerin anlaşılmasına yardımcı olan bu tür açıklamalar öğretimin açıklık ilkesine dikkat edildiğini göstermektedir. Çünkü bu ilkeye göre, öğrencinin konuda gördüğü kelime ve anlamların dışında kalmaması, onları anlaması, kendisi için açık ve anlamlı tablolar yaratabilmesi gerekmektedir.¹²⁰

Bu ünite de Hz. Peygamber ile ilgili bilgilerin, DKAB öğretiminin “Peygamberi tanımak ve sevmek” şeklindeki özel amacını gerçekleştirdiği mahiyette olduğu görülmüştür.

Ünite sonunda yer alan değerlendirme soruları arasında, Peygamber kime denir?, Son peygamber kimdir?, İnsanlar Peygamberlere neden ihtiyaç duymuştur?, Müslümanlar neden hicret etmek zorunda kaldılar? gibi ünitenin özünü teşkil eden sorular yer almaktadır. Bunların yanı sıra “Peygamberimiz’in doğumundan önce Arabistan’da genel durum nasıldı?, Peygamberimiz ahlak bakımından nasıl bir insandı? gibi cevabı çok geniş olan ve fakat sınırlandırılması gereken bir takım sorular da bulunmaktadır.

Bc. İbadet Ünitesi

Bu ünite de önemli işlevleri olan ibadetlerin anlatımında ibadetlerin önemine ve gerekliliğine dikkat çekilmelidir. İbadetin niçin yapıldığı ve insana kazandırdıkları çocukların anlayacağı bir şekilde anlatılmalıdır.

¹²⁰ M. Hesapçıoğlu, Öğretim, s.146

Şimdi ibadetler konusunun ilköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarındaki işlenişine bakalım.

Asıl konuya geçmeden önce, ünitenin başında yer alan hazırlık çalışmalarının öğrenciyi düşündürmeye, araştırmaya ve gözlemlerde bulunmaya sevkeder nitelikte olduğu söylenebilir. “İbadet” kelimesinin ne anlama geldiği, hangi davranışların ibadet olduğu, bunların niçin yapıldığı, insanlara neler kazandırdıkları, soru olarak yöneltilmiş; ayrıca cami gibi ibadet yerlerine gidilerek yapılan ibadetlerin gözlenmesi ve bu konularda hazırlık yapmaları öğrencilerden istenmiştir.(1. ve 2. kitap) Ayrıca 1. kitapta, bu tür ibadet yerlerinde öğrencilerin neler hissettikleri sorularak onların duygularını dile getirmeleri hedeflenmiştir. “Bize bir şey verene teşekkür ederiz. Verdiği bunca şeylerden dolayı Allah’a nasıl teşekkür etmemiz gerektiğini büyüklerinizden sorarak öğreniniz.” şeklindeki bir soru, ibadetin yapılma amacını özetleyici nitelikte güzel bir soru olarak görülebilir.

Bu nitelikteki soruların öğrencileri konuya hazırlamaları, büyükleriyle işbirliği kurarak öğrenmeleri, ibadet yerlerini ve ibadetlerin yapılışını bizzat müşahade etmeleri yani yerinde gözlem yapmaları onların konuya güdülenmiş ve birtakım önbilgilerle gelmelerini sağlaması açısından önemlidir. Bu da yaşantı ürünü kalıcı izli davranış değişikliği için son derece önemlidir.

“İbadet” kavramının her üç kitapta da ünitenin girişinde açıklandığı görülmüştür. İbadetin, “Allah’a kulluk etmek, kulluk görevlerini yerini gitirmek, O’na olan inancımızı, bağlılığımızı, sevgi ve saygımızı davranışlarımızla göstermek (3. kitap), Allah’ın emir ve yasaklarına uymak olduğu (1. kitap) ifade edilmiştir. Her üç kitapta da ibadetin yalnızca namaz kılmaktan, oruç tutmaktan ibaret olmayıp çalışmanın, doğru olmanın, ilim öğrenmenin, insanlara iyilik yapmanın yani Allah rızası için yapılan her türlü davranışın ibadet olduğu belirtilerek ibadete çok geniş bir içerik kazandırılmaya çalışılmıştır. Buna bağlı olarak helalinden çalışarak ailesini geçindirmeye çalışmanın, ülke ekonomisine katkıda bulunmanın, insanları sevmenin ve saymanın ibadet olduğu belirtilmiştir. İbadet kavramı bu şekilde gerçek hayattan örnekler verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Bu

açıklamalarla din ve ahlak öğretiminin özel amaçlarından olan “temizlik, iyilik, doğruluk fikirlerinin, insanları sevmenin, anaya, babaya, büyüklere saygı, küçüklere şefkat göstermenin, çalışkanlığın İslam Dini’nin emir ve esaslarından olduğunu kavramak” şeklindeki amacın gerçekleşmesine de hizmet edilmiştir. Çünkü bu amaçla sıralanan davranışların da ibadet hükmünde yer aldığı her üç kitapta da belirtilmiştir. Burada, insanlara yardım etmenin, güzel bir söz söylemenin, yoldan gelip geçen insanları rahatsız eden bir taşı, bir diken kaldırmanın sadaka olduğunu ifade eden Hadis-i Şerifler’e yer verilerek konu zenginleştirilebilirdi.

İyi niyetle ve Allah rızası için yapılan her faaliyetin ibadet olacağı bilinci öğrenciye verildiği takdirde, bu onda olumlu etkiler bırakabilir. Bu bilinçle öğrenci, yaptığı her faaliyetin artık Allah tarafından değerlendirileceğini düşünebilir. Bu düşünce, öğrencide ahlak gelişiminin hızlanmasına, onun sosyal ahlak bilinci kazanmasına sebep olabilir Türk Milli Eğitiminin “.ahlaklı ve faziletli insanlar yetiştirme” amacına da bu düşünce hizmet edebilir.

İbadetin yapılış amacında ise, her üç kitapta da Allah’ın insanlara verdiği sonsuz nimetlerden (hava, su, toprak, yiyecek ve içecekler, vücudumuz vb.) dolayı O’na teşekkürlerini ifade için insanların ibadet etmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Bize yapılan en ufak bir iyiliği karşılıksız bırakmayıp en azından teşekkür ettiğimiz ifade edilerek, bütün dünyayı emrimize veren Allah’a ibadetler yoluyla teşekkür etmemiz gerektiği somut ve mantıkî bir şekilde ifade edilmiştir. Bu tarz bir izahla öğretim ilkelerinden olan “bilinenden bilinmeyene” öğretim ilkesine göre hareket edildiği görülmüştür. Günlük hayatta karşılaştığımız teşekkür etme ihtiyacından yola çıkılarak ibadetlerin de Allah’a karşı bir teşekkür ifadesi olduğu belirtilmiştir. Bu şekilde ibadetlerin yapılış amacı somut ifadelerle açıklanmıştır. Ayrıca 1. kitapta, yapılan iyilikleri karşılıksız bırakmanın insan vicdanını rahatsız ve huzursuz ettiği, teşekkür edince vicdanın rahatladığı belirtilerek, ibadetlerin de vicdan rahatlatıcı özelliğinden bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra ibadet etmedeki asıl amacın Allah rızasını kazanmak, O’nun tarafından sevmek olduğu belirtilmiştir. Burada, görevini

yerine getiren bir öğrencinin, bir çocuğun ailesi ve öğretmenleri tarafından sevilip ilgi göreceği örneğinden yola çıkılarak ibadetlerin de Allah'ın sevgisini ve hoşnutluğunu kazanmakta bir araç olduğu ifade edilebilirdi.

. Resimlendirme hususunda 1. kitapta geçen resimler çok dikkat çekicidir. Burada ibadetin yapılış sebebi açıklanırken Rabbimiz'in bize verdiği nimetlere karşılık ibadet etmemiz gerektiği belirtilmiş ve bu konu ile ilgili olarak da çeşit çeşit tatlı ve pastalarla donatılan bir masaya yer verilmiştir. Bu resmin konuyu açıklaması bir yana, öğrencilerin ilgilerini konudan ziyade masada bulunan yiyeceklere çekmektedir. Yine "İbadetin Bize Kazandırdıkları" başlığı altında bir araya gelerek ekmek yapan kadınların resmine yer verilmiş, resmin altına da "sevgi ile birbirine yardım eden kadımlar" notu düşülmüştür. Anladığımız kadarıyla ibadetin insanlarda yardımlaşma gibi güzel duygular oluşturduğu ifade edilmek istenmiştir. İlk bakışta bu, insanın aklına gelmeyebiliyor. Biz de ilk görüşte bu resmi buraya niye koymuşlar diye düşünmeden edemedik. Bu sebeple bu başlıklar altına ilk bakışta konuyla irtibat kurulabilecek, konuyu özetleyebilecek bir resme yer verilebilirdi. Örneğin zenginle fakirin bir arada oturup sohbet veya ibadet ettiği, hasta ziyaretlerinin yer aldığı resimlere yer verilebilirdi. Çünkü bu tür resimlerle konu daha somutlaşacağından daha iyi anlaşılabilir ve öğrencinin zihninde daha kalıcı olabilir. Öğrencinin resim üzerinde düşünmesi ve benzer durumlarda kendisini hayal etmesi sağlanabilir. 2. kitapta konu ile ilgili olarak sadece bir camii resmine, 3. kitapta da namaz kılan bir çocuğun resmine yer verilmiştir. Bunların yanında bizlere Allah'ın vermiş olduğu nimetlerden bir kaçını hatırlatan resimlere yer verilebilirdi. Bu güzel bir tabiat manzarası olabileceği gibi yiyecek ve içecek maddelerinin çekici ve canlı bir şekilde sunulduğu bir resim olabilirdi. Hatta bu resimlerin yerine içindeki şahısların da konuşturulduğu karikatür şeklinde olan resimlere yer verilebilirdi. İbadetin yapılış amacı ve bize kazandırdıkları bu şahıslar aracılığı ile dile getirilebilirdi.

İbadetin Allah'ın insanlara sunmuş olduğu sonsuz nimetlere karşı bir teşekkür ifadesi olduğu belirtildikten sonra ibadetin imanın bir gereği olduğu vurgulanabilirdi. Başta da

söylendiği gibi ibadetler içteki imanın varlığından kaynaklanan tezahürlerdir. Nasıl ki okula gelen bir öğrencinin okulun gereğini yerine getirmesi, derslerine düzenli olarak çalışması gerekiyorsa, iman eden birisinin de ibadetleri yerine getirmesi gerekmektedir. Nasıl ki okulun okumanın gereğini yerine getirmeyen, ders çalışmayan öğrenci hem sınıfını geçemez hem de öğretmenleri tarafından sevilmezse, iman edipte ibadetlerini yerine getirmeyen bir insan da Allah tarafından sevilmez, yardım görmez, Allah'ın Ahiret'teki güzel nimetlerine erişemez. Bu şekilde bir açıklama ile ibadetin yapılması gerekliliği bir kez daha somut bir şekilde belirtilmiş olur.

Bu hususa 2. kitabın "İbadetin Bize Kazandırdıkları" kısmında bu kadar net olmasa da kısmen değinilmiştir. Yerine getirilen her görevin insanı mutlu ettiği, Allah'a karşı ibadet görevini yerine getirmenin ise insana daha büyük bir mutluluk verdiği ifade edilmiştir. Mutlu ve huzurlu olmak her insanın istediği, bunun için uğraştığı bir amaçtır. İbadetlerin insanı mutlu eden bu yönüne dikkat çekilmesi öğrencinin ilgisinin ibadetlere yönelmesine ve ibadetlerle ilgili olumlu duygular geliştirmesine sebep olabilir.

Yine ibadetlerin insanı Allah'a yaklaştıracığı, güzel ahlaklı yapıp kötülüklerden uzaklaştıracığı, düzenli yaşamaya alıştıracığı, insana beden ve ruh temizliği kazandıracığı (2. ve 3. kitap) ve de sorumluluk bilinci vereceği (1. kitap) ifade edilmiştir.

İbadetin insana kazandırdığı bu özelliklerin, öğrenci tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için birkaç cümle ile açıklanması iyi olurdu. Örneğin, ibadetlerin insanı kötülüklerden uzaklaştırıp güzel ahlak sahibi yapması şu şekilde açıklanabilir: Düzenli olarak yapılan ibadet, insana daima Allah'ı hatırlatır. Allah'ı hatırlayan, O'nun her an kendisini gözetlediğini düşünen bir insan kötülük yapamaz. O'nun hoşuna gidecek işleri yapar, emirlerini yerine getirir. Nasıl ki öğrenci öğretmeni karşısında, onun hoşuna gitmeyen şeyleri yapmıyorsa, onun gözünden düşmek istemiyorsa, Allah'ın kendisini gözetlediğini bilen bir insan da kötü davranışlarda bulunmaz. İnsanlarla ilişkilerine dikkat eder." Bu tür bir açıklama yapılabileceği gibi konu örnek olaylarla, büyüklerin hayatlarından anekdotlarla desteklenebilirdi. Bu tür zenginlikler öğrencilerin konuyu

anlayış ve kavrayışını kolaylaştırıp, taklit edebileceği örnek tipler sunabilir.

İbadetin faydalarına ilişkin örnek olaya sadece 1. kitapta rastlıyoruz. Bu örnek olayda, abdest almakta olan Hz. Ali ile Allah'a inanmayan bir insanın ibadet hakkında tartışmaları konusu edilmiş ve ibadetin faydaları Hz. Ali'nin diliyle ifade edilmiştir. Yapılan ibadetlerin her iki dünyada da insanın huzurunu sağlayabileceği mantıkî bir izah tarzıyla açıklanmıştır.

Yine her üç kitapta ibadetin insanlara temizlik alışkanlığı kazandırdığından onları birbirine yaklaştırdığından bahsedilmiş, abdest, namaz, oruç zekat ve hac gibi ibadetler örnek verilerek açıklanmıştır. Bu ibadetlerden namaz sayesinde insanın bedenini ve çevresini temiz tuttuğu, oruç ve zekatla zenginin fakiri düşündüğü, hac ibadeti ile tüm dünya Müslümanlarının ırk, renk ayrımı yapmadan bir araya gelip kaynaştığı kısaca belirtilmiştir. Bu ibadetler, ayrı ayrı ele alınacağından bu kadar bir açıklama yeterli olmuştur.

Son olarak, ibadetlerin, insanların Allah'ın sevgi ve rızasını kazanmalarına, dünyada çevreleriyle uyumlu bir şekilde yaşamalarına, Ahiret'te de Cennet'e kavuşmalarına vesile olduklarına her üç kitapta işaret edilmiştir. Bu şekilde öğrencilerin duygularına da hitap edilmiştir. İbadetlerin Allah'ın sevgi ve rızasını kazanmaya vesile olmaları üzerinde biraz durmak, açıklama yapmak yararlı olabilir. Öğrenci, Allah sevgi ve rızasını kazanmanın kendisine ne kazandıracığını, hayatında nasıl işine yarayacağını bilmelidir. Allah'ın sevgi ve rızasını kazandığı takdirde onun yardımını her an yanında hissedeceğinden, zorlukların üstesinden daha kolay gelebileceği düşüncesinden, başı sıkıştığında O'ndan daha rahat yardım isteyebileceğinden haberi olmalıdır. Bu konu öğrencinin yakın çevresinden hareketle şöyle bir örnekle de desteklenebilir. "Nasıl ki devamlı sözlerini dinlediğimiz, isteklerini yerine getirdiğimiz anne-babalarımızdan, öğretmenimizden rahatlıkla bir şeyler isteyebiliyor ve bu isteklerimiz onlar tarafından yerine getiriliyorsa, onların yardımını her an yanımızda hissedebiliyorsak, bunun gibi sevgi ve rızasını kazandığımız Rabbimiz'i her an yanımızda hissedebilir, O'ndan yardım dileyebiliriz. Aksi durumda, ne büyüklerimizden

ne de Rabbimiz'den yardım istemeye yüzümüz olabilir ve yardım görebiliriz. İbadetlerin en önemli kazanımlarından olan bu konu üzerinde çok az durulması bir eksikliktir Çünkü öğrenci hayatı boyunca iyi-kötü bir sürü farklı durumla karşılaşacak, yardım isteyecek, sığınacak bir yer arayacaktır. Sığınacağı ve yardım isteyeceği bu yer, her an her yerde hazır ve nazır olan Allah olmalıdır.

Her üç kitapta da Müslümanların ibadet yerlerinin camii ve mescitler olduğu, buralarda Müslümanların tek veya toplu halde ibadet ettikleri ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra Müslümanların temiz olan her yerde ibadet edebilecekleri belirtilmiştir. Camilerin bazı fonksiyonlarından da bahsedilmiştir. Oraların bütün insanların eşit muamele gördüğü, Müslümanların bir arada ibadet etmelerinin yanında birbirleriyle tanışıp konuştukları, dertlerini paylaştıkları, mutlu oldukları yerler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca camii ve mescitlerde nasıl davranılması ve buraların nasıl korunması gerektiği bir-iki cümle ile ifade edilmiştir.(2. ve 3. kitap)

Camiiler hemen her öğrencinin bildiği, gezip gördüğü ibadet yerleridir. Bu yerlerin fonksiyonlarından, özellikle de insanları kaynaştırıcı fonksiyonundan bahsedilmesi, öğrencilerin ibadet yeri olan camiye bakış açılarını genişletecektir. Oralara sevgi ve ilgi duymalarına sebep olabilecektir. Ayrıca camilerde nasıl davranılması gerektiğinden bahsedilmesi, camiye giden öğrencilerin, camii adabını benimsemelerine yardımcı olabilir.

Yurdumuzun çeşitli bölgelerinden seçilen camii manzaralarıyla, cami ve minarelerle ilgili olan şiirlerle de bu mekanlar zevkli ve çekici hale getirilmiş, konu zenginleştirilmiştir.

Ünite sonunda yer alan ve öğrencilerin öğrendiklerini değerlendirmeye yönelik sorularda yine öğrencinin öğrendiklerini gözden geçirmesini ve onlar üzerinde düşünmesini sağlayıcı niteliktedir. Ayrıca 3. Kitabın ibadet ünitesinin sonunda, ünite testinin yer alması da olumlu bir durumdur. Çünkü testlerin çözümünün diğer sorulara nazaran daha zevkli olduğu söylenebilir. .

Her üç kitapta da açık, sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmüştür. Öğrencinin

anlamakta zorlanabileceğini düşündüğümüz kelime ve kavramların kitapların arka sayfalarında yer alan sözlük kısmında açıklanmıştır.

Bd. İslam'ın Şartlarına Toplu Bakış Ünitesi

Her üç kitapta da, İslam Dinî'ni kabul eden kişiye Müslüman dendiği ve bir Müslüman'ın yapması gereken temel Dinî görevleri olduğu belirtilerek, bu temel Dinî görevlere “İslam'ın şartları “ dendiği ifade edilmiştir. Başta “Kelime-i Şehadet” olmak üzere İslam'ın şartları sıralanmıştır. Bu şartların her biri ayrı ayrı ünitelerde işlenmiştir.

İslam'ın şartları bahsine aşağıda vereceğimiz tasviri örneklere benzer bir örnekle giriş yapılabilir.

“Alabildiğine geniş ve rengarenk güllerle bezenmiş bir bahçe düşünelim. Bahçenin ortasında ise altı basamaklı merdivenle girilen, bir girişi, bir geniş salonu ve de üç odası bulunan güzel ev olsun.

İsteyen herkes böyle bir eve sahip olabilir. Ancak eve sahip olmak kişinin önce onun bahçe kapısını açabilecek anahtarı elde etmesi gerekir. Bu anahtar Kelime-i Şehadet'tir. İşte Kelime-i Şehadet okuyan herkese böyle bir bahçenin kapısı kendiliğinden açılır. Bahçe içerisindeki evin önüne gelindiğinde, giriş merdivenin basamaklarının her birisinin yan tarafında bulunan şu şekilde tablolar okunur:

Allah'a inanıyorum,

Meleklerle inanıyorum,

Kitaplara inanıyorum,

Peygamberlere inanıyorum,

Ahret Günü'ne inanıyorum,

Kadere inanıyorum.

Bu levhaları okuyarak benimseyen, yani inanan ve o şekilde eve giren kişi mü'min ve Müslüman olmuş olur. Ancak evin giriş kapısını açmak için yine Kelime-i Şehadet'i okumak gerekir. Yani evin giriş kısmını, İslam'ın beş temel esastan biri olan “Kelime-i Şehadet” oluşturur. Salon kısmı; namaz kılmak, diğer odalardan her biri ise; oruç tutmak,

zekat vermek ve Hac'ca gitmek olarak düşünülebilir.

Bahçede açılmış rengarenk güllerden ve çiçeklerden her birisini ise -sembolik olarak- İslam ahlakının esaslarından birisinin karşılığı olarak düşünülebilir. Mesela: adil olmak, affedicilik, arkadaşlık, cömertlik, doğruluk, dostluk, edepli olmak, emanete riayet etmek, hakseverlik, iyilik(hayır) severlik, kanaatkarlık, merhametli ve şefkatli olmak, misafirperverlik, sabır, sevgi, selam, sözünde durmak, alçak gönüllülük,vb. gibi.

İşte iman esaslarına inanan ve içten kabul eden bir kişi, ibadetlerini yapmak ve ahlak kurallarına da uymak suretiyle ömrünü huzurlu ve mutlu bir şekilde böyle bir yerde geçiriyor demektir. Öldüğü zaman ise bundan çok daha güzel yer olan Cennet'e gidecektir.”¹²¹

Bu şekilde, İslam denen güzel eve, güzel dine girmenin ilk şartının “Kelime-i Şehadet” olduğu belirtilebilir. “Kelime-i Şehadet” anlamıyla beraber yazılır. Anlamından yola çıkılarak, Müslüman olmanın ilk şartının Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna inanmak olduğu belirtilir. Bunlara inanmakla bir insanın, Allah'ın, Peygamber'i aracılığıyla insanlara bildirmiş olduğu her şeyi kabul etmiş olacağı ifade edilebilir.

Böyle bir açıklama, öğrencinin “Kelime-i Şehadet”in ne anlama geldiğini, neler içerdiğini kavramasına yardımcı olabilir. Bunu içtenlikle söyleyen birisinin, günlük hayatında neler yapması gerektiği hakkında düşünmesi sağlanabilir.

Her üç kitapta da Kelime-i Şehadet, metni anlamıyla birlikte açık ve anlaşılır bir şekilde yazılmıştır. Ancak Kelime-i Şehadet'in kuru bir söz olmadığı; O'nu söylemenin ne anlama geldiğinin, bunun hayatımızı nasıl etkilemesi gerektiğinin belirtilmesi gerekir. Bu husus sadece 3. kitapta belirtilmiştir. Burada Kelime-i Şehadet'i içtenlikle söyleyenin Müslümanlığı kabul etmiş olacağı, bunun gereği olarak da Allah'a ve O'nun gönderdiği

¹²¹ M. Öcal, Din Eğitimi, S.101-102

Kitaplar'a ve Peygamberler'e inanması, bunların ışığında yaşaması gerektiği vurgulanmıştır. 3. kitapta yapılan bu açıklamalarla Kelime-i Şehadet'e hayatta işlevlik kazandırılmaya çalışılmıştır.

Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmenin önemine ilişkin 1. kitapta bir de okuma parçasına yer verilmiştir. Bu okuma parçasında, Mısır Hükümdarı Firavun'un, yakınlarından bir kadının Müslüman olmasını duymasından ve O'nu bu inancından vazgeçirmek için kadına ve çocuklarına yaptığı işkenceden bahsedilmiş, her şeye rağmen kadının Din'inden dönmediği; "Allah birdir, O'ndan başka Tanrı yoktur" dediği ifade edilmiştir. Bu şekilde Allah'ın varlığına ve birliğine inanmanın her şeyden önemli olduğu, hiç bir sıkıntının, işkencenin kişiyi bu inancından vazgeçiremeyeceği vurgulu olarak anlatılmıştır. Bu parçada anlatılanlar önemli ve doğru da olsa çocukların gelişmişlik düzeyi düşünüldüğünde, özellikle de ifade ediliş tarzı yüzünden bu hikayenin uygun olmadığı düşünülmektedir.

Yine bu konuyu da zenginleştirmek amacıyla İslam'ın Şartları ve Allah'ın varlığı ve birliği üzerine, çocukların seviyesine uygun şiirlere de yer verilmiştir. Aşağıdaki dörtlükler bunlardandır.

Gayet kolay ey kardeş,	İkilik yok, birlik var,
Dinimizin şartı beş.	Yalnız bunda dirlik var,
Önce gerek şahadet,	Yalnız bundadır felah,
Sonra gelir ibadet. (2. kitap)	La ilahe illallah.(3. kitap)

Be. Namaz Ünitesi

"İslam'ın en temel ibadet biçimi olup, günde beş kez kılınan namaz, bedenen ifade edilen şekli rükünleri ve bu esnada dille ifade edilen sözlü erkanı ile müminin zihni, kalbi, dili ve azalarıyla iştirak ettiği, Rabbine karşı içinde beslediği duygu ve düşünceleri hem

söz hem de davranış olarak ifade ettiği sistemli ve kapsamlı bir ibadet biçimidir.”¹²²

Ayet ve Hadisler’de en çok anılan ve öneminden bahsedilen namaz ibadeti, öğrencilerin günlük hayatlarında en sık görebildikleri, karşılaştıkları, bazen küçük yaşlarda taklit yoluyla iştirak ettikleri bir ibadettir. Dolayısıyla çocukların namaz hakkındaki bu ön bilgileri, bir takım duyum ve şekli hareketlerden öteye geçmemektedir. Ancak namazın kılınma amacı, vakitleri, kılınma şekilleri ve kuralları çocuklar için yeni bir öğrenme alanı oluşturabilir. İlköğretim 4. Sınıf öğrencilerinin yaş grubunu göz önüne aldığımızda da, bunların namaz konusunda eksik bilgilere sahip kişiler olduğunu düşünüyoruz. Bu bakımdan, ilk kez, teknik anlamda namaz bilgileriyle karşılaşan öğrencilerin, uygun bir şekilde bilgilendirilmeleri son derece önemli ve hassas bir iştir. “Temel eğitimde namaz öğretiminde esas olan; öğrencilerin namaz ibadetine karşı sevgi ve sempatilerinin olması ve onu ifa etmenin gerekliliğini kavramış olmaları, bu arada –ana hatları ile de olsa- kılınışını öğrenmeleridir .Namazın kalan teferruatının ise çocukların kendilerine, ailelerine ve ortaöğretim dönemine bırakılmalıdır.”¹²³

Kitaplarda namaz konusunun işlenişine gelince; her üç kitapta da namazın İslam’ın şartlarından biri ve en önemlisi olduğu belirtilmiş, önemine ve kılınması gerektiğine dair ayet ve hadislerle yer verilmiştir. Bu şekilde güzel bir giriş yapılmıştır.

1.ve 3. kitapta, ergenlik çağına girmiş, aklı başında her Müslümanın beş vakit namaz kılması gerektiği ayrıca belirtilmiştir. Fakat bu bilgiye 2. kitapta rastlayamadık. Burada sözü edilen ergenlik çağıının ortalama yaşlarının verilmesi çocukların, namaz kılma sorumluluğunun çok erken yaşlarda başladığını kavramaları açısından önemlidir.

Namaz ünitesinin işlenişinde, önceliğin namazın önemine, kılınışının gerekliliğine ve bize kazandırdıklarına verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü namaz hakkında

¹²² H. Certel, “Dinî Hayatta”, s.218

¹²³ M. Öcal, Din Eğitimi, s.124

öğrencide uyandırılacak olumlu duyuşsal davranışlar, öğrencinin bu konudaki öğrenme motivasyonunu olumlu etkileyecektir. Ancak namazın bize kazandırdıkları konusu en sona bırakılarak her üç kitapta da namaz öncesi hazırlık ve abdest konusu işlenmiştir bu durum öğrencinin namaz konusuna daha geç motive olmasına sebep olabilir.

Namaza hazırlık bahsinde bilinen temizlik, abdest, vakit, niyet gibi şartlar sıralanmıştır. Bunlar arasında bir madde dikkatimizi çekmektedir. Namaz öncesi şartlar sıralanırken bunlardan birisinin de namazda örtülmesi gereken yerlerin örtülmesi olduğu belirtilmiş fakat 3. kitap hariç bu yerlerin nereler olduğu belirtilmemiştir. 3. kitapta bu yerlerin, erkekler için en azından göbekleri ile diz kapakları arasını örtmek; kadınlar için ise bu ölçünün el, yüz, ve ayaklar dışında kalan kısımların örtülmesi olduğu belirtilmiştir.

Abdest konusunda, abdestin yararlarından kısaca bahsetmek öğrencinin abdest konusuna ilgisini çekecektir. Abdestin bir temizlik olduğu, bu temizliğin Allah'a saygı ve O'nun sevgisini kazanmaya bir vesile olduğu belirtilebilir.¹²⁴ Burada "yakından uzağa" ilkesi göz önüne alınarak şöyle bir örnekte verilebilir: Nasıl ki bir misafirimizin karşısına bile temiz ve güzel çıkmak için uğraşyoruz, namazda da Allah'ın karşısına çıkarken temizlik hususunda daha titiz davranmalıyız. Yine abdest almanın kir ve mikroplardan arınmaya vesile olduğu, bunun yanı sıra abdestin bizi rahatlattığı, sıkıntılarımızı giderdiği belirtilmiştir. Bu konuda öğrencilerin duygularına hitap edebilecek Peygamber efendimizin şu hadisine de yer verilerek bizi günahlarımızdan temizlediği de belirtilebilir. Örneğin "Müslüman bir kul abdest alırken yüzünü yıkayınca gözleri ile işlediği her günah su ile yüzünden çıkar gider. Ellerini yıkadığı zaman, elleriyle tutarak işlediği her günah su ile beraber ellerinden çıkar. Ayaklarını yıkayınca da, ayakları ile yürüyerek işlediği her günah

¹²⁴ B. Bilgin-M. Selçuk, Din Öğretimi, s.99

su ile çıkıp gider. Nihayet o kul, günahlarından tertemiz olup çıkar.”¹²⁵

2. kitapta geçen “abdestini eksik alan adam” adlı okuma parçası yerinde ve güzel bir metindir. Bu metinde, yanlış abdest alan birisine nasıl yaklaşılacağı Peygamber efendimizin torunları Hasan ve Hüseyin ile yaşlı bir adam arasında geçen diyaloga gösterilmiştir. Çocuk yaşta olan Hz.Hasan ve Hüseyin, yanlış abdest aldığını gördükleri yaşlı bir adama bu yanlışını doğrudan değil de, onun yanında abdest alarak ve ondan varsa hatalarını düzeltmesini isteyerek, doğru abdestin nasıl alınacağını kırıncı olmayan güzel bir yolla göstermişlerdir. Yapılacak doğrudan bir uyarı bu yaşlı adamın zoruna gidebilir ve de çocukları azarlayabilirdi. Bu parçayla günlük hayatlarında aynı durumla karşılaşabilecek öğrencilere bir metod verilmiştir.

Abdesti bozan durumlarda kısa ve net bir biçimde yazılarak, öğrencilerin abdest konusundaki bilgileri zenginleştirilmiştir.

Abdestin alınmasından sonra sıra namaz vakitlerine geliyor. Ezanın namaz vakitlerini bildiren bir çağrı olduğu belirtilerek her üç kitapta da ezanın hem okunuşuna hem de anlamına yer verilmiştir. Her zaman duydukları ezanın ne anlama geldiğini bilmeleri açısından güzel bir davranıştır. Bu açıklamalar açıklık ilkesinin gereğinin yerine getirilerek ezan ifadelerinin öğrenciler tarafından anlaşılması sağlanmıştır.

Namaz vakitlerinin ezanla bilinebileceğinden, bunun yanı sıra, her ilimizin namaz vaktini bildiren çizelgelerden öğrenilebileceği söylenmiştir. Öğrencilerin namaz çizelgelerinin işlevini öğrenmeleri açısından bu not faydalı olmuştur.

Namazın kılınışı her üç kitapta da, namaz kılan erkek ve kız çocuklarının resimleriyle desteklenerek güzel bir şekilde açıklanmıştır. Resimlerin konuyu destekleyip açıkladığı, konuya uygunluk arzettiği düşünülmektedir. Bu resimlerde erkek ve kadınların namaz kılarken yaptığı hareket ve duruşların ayrıntıları da verilerek konunun daha iyi

¹²⁵ Müslim, Taharet, 32

anlaşılması sağlanmıştır. Ancak resimlerin estetik yönden zayıf oldukları gözlenmiştir. Soluk ve mat görünümlü resimler, kitabın ve konunun çekiciliğini azaltmıştır. Parlak ve renkli şeylerden hoşlanan çocuklar için daha canlı ve daha renkli resimlere yer verilmeliydi. Bunun yanı sıra resimlerin iyi algılama için yeterli büyüklükte olduğu ve gereksiz ayrıntılara da yer verilmediği de görülmüştür.

Namazın kılınışı her üç kitapta da düz bir anlatımla anlatılmıştır. Öğrenmeyi kolaylaştırması için namazların rekatları farklı renklereki şemalarla daha rahat anlatılabilirdi. Buna örnek olarak öğle namazının dört rekatlık farzının şemasını aşağıda veriyoruz.

1. rekat(kırmızı)	2.rekat(mavi)	3.rekat(sarı)	4.rekat(yeşil)
Niyet	Besmele	Besmele	Besmele
Başlama Tekbiri	Fatiha Suresi	Fatiha Suresi	Fatiha Suresi
Euzu-Besmele	Bir sure	Ruku	Ruku
Fatiha Suresi	Ruku	Secde	Secde
Bir sure	Secde		Son oturuş
Ruku	Birinci oturuş		Selam
Secde			

Namazda yapılmaması gereken, namazı bozan davranışlar maddeler halinde sıralanmıştır. Bunun yanında şöyle bir açıklamaya da yer verilmesi öğrencinin konuya duygusal olarak yaklaşmasına sebep olabilir. Çünkü eğitim-öğretimde öğrenciye sadece bilişsel davranışlar kazandırmak değil, aynı zamanda ona duygusal davranışlar kazandırmakta hedeflenir. “Biz namaz kıldığımızda Allah’ın karşısında durmuş oluyoruz. Allah’a en çok namazda yaklaşıyoruz. Böylelikle O’na olan sevgi, saygı ve bağlılığımızı dile getiriyoruz. Bu yüzden nasıl ki yüce bir varlığın karşısında temiz olmamız gerekirse; O’nun karşısındaki davranışlarımız da o kadar düzenli ve tertipli olmalıdır. Örneğin sınıf ortamında öğretmenimizi üzecek, sınıfın düzenini bozacak hareketler yapmıyorsak, yaptığımızda da hoş karşılanmıyorsak namazda Allah’la karşı karşıya olduğumuzu bilerek

öylece ciddi davranmalıyız.” Böyle bir açıklama şu yönden faydalı olabilir. Öğrenci nelerin namazı bozacağını unutabilir, sıralanan bu maddeleri unutabilir ama namazın düzenli, tertipli ve ciddiyetle kılınması gerektiği bilincini asla unutmaz.

Namazın çeşitleri, beş vakit namaz, Cuma namazı, bayram namazı, cenaze namazı şeklinde sıralanmış ve bu namazların kılınışına yer verilmiştir. Namazın çeşitleri konusunda fazla teferruatın ilköğretim 4. Sınıf öğrencileri için gerekli olmadığı düşünülmektedir. Çünkü bayram ve cenaze namazları hem çok sık kılınmayan hem de kılınışları farklı olan namazlardır. Beş vakit namazın kılınışını yeni öğrenen bir öğrenciye diğer namazların kılınışının anlatılması onun öğrendiklerini karıştırmasına sebep olabilir. Bu yüzden beş vakit namazın ana hatlarıyla açıklanmış olması, diğer namazların da sadece anılması sanırım daha uygun olur. Diğer namazların önemi ve kılınışları diğer üst sınıflara bırakılmalıdır.

Namazın bize kazandırdıklarına gelince; her üç kitapta da namazın bir kulluk görevi olduğu, verdiği nimetler için Allah’a bir teşekkür olduğu belirtilmiş, namaz kılan insanın Allah’ın hoşnutluğunu kazanacağı kısaca ifade edilmiştir. Burada ibadet bahsine atıf yapılarak, Allah’ın sevgi ve hoşnutluğunu kazanmanın ne anlama geldiği kısaca ifade edilebilirdi.

Ayrıca namazın insanı çeşitli kötülüklerden alıkoyduğu, temiz, iyi huylu ve doğru sözlü yaptığı (2. ve 3. kitapta) bir iki cümleyle geçiştirilmiştir. Öğretimin açıklık ilkesine göre, yapılan bu açıklama yeterli değildir. Çünkü öğrenci burada anlatılmak isteneni anlayamayabilir. Daha önce ibadet konusunda da değindiğimiz gibi, namaz dahil ibadetlerin bu yönü birkaç cümleyle geçiştirilmemeli, örnek olaylarla, kıssa ve hikayelerle desteklenerek mantıklı bir şekilde açıklanmalıdır. En azından günde 5 defa kılınan namazın Allah’la diyalog anlamına geldiği, namazın Allah’ı hatırlamak için bir vesile olduğu, Allah’ı hatırlayan bir insanın Allah’ın emirleri doğrultusunda hareket edeceği belirtilmelidir. Bu insanın kötülük yapmayacağı, insanları kırmayacağı, yalan söylemeyeceği, tembellik yapmayacağı, çünkü Allah’ın her an kendisini gözetlediği, kötü

şeyler yaptığı takdirde, Allah'ın kendisini sevmeyeceği, ona yardım etmeyeceği, hatta onu cennetine koymayacağı söylenebilirdi. Yapılacak bu tür bir açıklama ile, çocuklarda ahlaki gelişim hızlandırılabilir. Çünkü insanın her an kendisini gören, yaptıklarından haberdar olan bir varlığın olduğunu hissetmesi onun ahlaki yönden olgunlaşmasına, bir iç denetim mekanizması oluşturmasına sebep olabilir. Bunun yanı sıra, namaz kılıp da kötü işler yapanların bulunabileceğinden, bunların bilinçli bir şekilde namaz kılmadıklarından, namazın ne anlama geldiğini bilmediklerinden kaynaklandığını belirtmeli, namazın sadece birkaç hareketten ibaret olmadığı, bu hareketlerin arkasında derin manaların yattığı öğrenciye hissettirilmelidir.

İncelenen kitapların her üçünde de namazın vucut ve ruh temizliği kazandırdığı, abdest ve namazda yapılan hareketlerle vücudumuzun sağlıklı ve zinde kaldığı mantıklı bir şekilde çocuklara anlatılmıştır. Burada konu ile ilgili bir uzmanın görüşlerine yer verilerek de konunun inandırıcılığı artırılabilir.

1. Kitapta, namazın toplumsal faydalarına değinilmezken diğer iki kitapta değinilmiştir. Toplu kılınan namazların birlik ve beraberliği güçlendirdiği, insanlar arasındaki kardeşliği ve dayanışmayı geliştirdiği, insanların birbirleriyle tanışıp kaynaşmasını sağladığı belirtilmiştir. Namazın toplumsal faydalarının bu şekilde bir-iki cümle ile geçirilmesi yerine örnek bir olayla veya hikayeye anlatılması çocuklar için daha iyi olurdu. Örneğin, yardıma muhtaç bir insana cemaat arkadaşları tarafından yardım edilmesi veya cemaate gelemeyen bir arkadaşın hasta olduğunun öğrenilip ziyarete gidilmesi, yine cemaatlerine katılan bir idareciye insanların dertlerin açıp sorunlarını çözmeleri vb. şeklindeki olaylar işlenebilir. Ayrıca deprem, sel gibi doğal afetlerde zarara uğrayan insanlar için camideki cemaat tarafından büyük yardımlar yapıldığı da hatırlatılarak, toplu halde ibadetin önemini kavraması sağlanabilir. Cemaatin başka ne gibi faydalarının olabileceği de öğrenciye soru olarak yöneltilerek, öğrencinin bu konu üzerinde düşünüp araştırma yapması sağlanabilir. Ayrıca öğrencilerden cemaatle kılınan bir namaza iştirak ederek hissettikleri ve orada karşılaştıkları ilginç olayları anlatmaları da

kitaptaki hazırlık ve değerlendirme sorularıyla sağlanabilir. Bu şekilde öğrencinin yaşayarak öğrenmesi de sağlanabilir.

Cemaate katılmanın görünen yönü olduğu gibi görünmeyen fakat hissedebildiğimiz bir yönü de vardır. Çünkü cemaat halinde yerine getirilen ibadetlerde, topluluk, ferdi ruhlar üzerinde yükseltici ve kendinden geçirici heyecanlar doğurabilmektedir. Ayrıca cemaat halinde insanların sezgi gücünün oldukça arttığı, duygularının şiddetlendiği ve iradelerinin cemaatten uzakta ve yalnız iken tasavvur edemedikleri bir seviyede harekete geçtiği psikolojik bir gerçektir.¹²⁶

Öğrencilerin halkla bütünleşmesi, kaynaşması, onları sevmesi ve fırsat düştüğünde onlar için bir şeyler yapabilmesi için, öğrencinin toplumla aynı duygu ve heyecanları, ortak değerleri paylaşması gerekmektedir. Cemaatle kılınan namazla öğrencinin hissedeceği cemaat şuuru bunları yaşaması için bir fırsat olabilir. Bu da eğitimin öğrenciyi toplumsallaştırma ilkesinin gerçekleşmesi demektir. Türk Milli Eğitimi'nin "vatanını ve milletini seven, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişileri yetiştirme" amacının gerçekleşmesi bakımından, öğrencinin cemaat şuurunu hissetmesi, insanlarla ortak amaçlar için bir arada bulunması önemlidir. İnsanlarla işbirliği yapma isteğine sahip olan öğrenci için cemaatle namaz kılmak iyi bir fırsattır.

Allah'ın Müslümanlar için vadettiği Cennet de ibadetlerimizi yerine getirmede bizi güdülemekte, Allah'ın rızasına uygun davranışlarda bulunmamıza sebep olmaktadır. Namaz kılmanın faydaları kısmında, sonsuz ve sayısız güzelliklere sahip olan Cennet'i kazanmanın yolunun da namazdan geçtiği belirtilerek konu ile ilgili ayet ve hadislerle de yer verilebilirdi. Bunun da her insan gibi çocukları da güdüleyebileceği düşünülmektedir.

Hazırlık soruları her üç kitapta da genelde öğrencilerin gözlemlerine dayanarak cevaplayacakları mahiyettedir. Öğrencilerden, çevrelerinde namaz kılanların ne tür

¹²⁶ H. Certel, "Dini Hayatta", S.222

hareketler yaptığını, abdestin nasıl alındığını, günde ezanın kaç defa okunduğunu tespit etmeleri istenmektedir. Bu şekilde öğrencilerin bunlar üzerinde düşünmeleri ve onlarda bunlara karşı merak uyandırılması hedeflenmiş olabilir Bunların yanı sıra, namazın niçin kılındığını(3. kitap), ne gibi yararlarının olduğunu(2. kitap) soran sorulara da rastlayabiliyoruz. Bu tür sorularla da ibadetlerin arkasında yatan manaları anlamaları hedeflenmiş olabilir. “Namaz kılan insanın neler hissettiğini büyüklerinizden sorarak öğreniniz, hiç namaz kıldınız mı? Kıldıysanız neler hissettiniz?” gibi öğrencilerinin duyguların ifade etmeyi amaçlayan sorulara da yer verilebilirdi. Bu şekilde namaz konusunda, öğrencilerin duyuşsal davranışlarının da geliştirilmesi hedeflenebilir. Bunların yanında, öğrencilerden namazla ilgili birkaç ayet ve hadis meali toplamaları istenerek hem öğrencilerin namaz konusuna hazırlıklı gelmeleri sağlanabilir hem de öğrencilerin namazın önemini kavramalarına yardımcı olunabilirdi .

Ünite sonunda değerlendirme sorularının ağırlıkla abdestin alınışına ve namazın kılınışına dair olduğu görülmüştür. “Namaz ibadetinin önemini belirtiniz” şeklinde çok genel sorularla da karşılaşmaktayız.(her üç kitap) Bu tür sorular yerine, “namaz kılmak davranışlarımızı nasıl etkilemelidir. Cemaatle namaz kılmanın ne gibi faydaları vardır.” şeklinde daha somut sorular sorularak cevap daraltılıp öğrenci için kolaylık sağlanmış olur.

Namaz konusunun dili her üç kitapta da öğrenci tarafından kolayca anlaşılabilir niteliktedir. Namazla ilgili “rekat”, “ruku”, “secde”, “farz”, “vacip”, “sünnet”, “ezan”, “müezzin” ve “mesh” gibi kelimelerin her üç kitabın sözlük kısmında, daha önceki bölümlerde olduğu gibi, açıklandığı görülmüştür. Ancak namaz içinde geçen “Sübhane Rabbiye’l Azim”, “Sübhane Rabbiye’l A’la”, “Semiellahu limen hamide” gibi tesbih ifadelerinin sadece 2. kitapta anlamlarının verildiğini görebilmekteyiz öğrenciler belki bu tür kelimelerin anlamlarını akıllarında tutamayacaklardır. Fakat genel olarak, bu ifadelerle Allah’a hamd ettiklerinin ve O’nu övdüklerinin farkında olabileceklerdir. Bu manada bu tür kelime, terim ve deyimlerinin de açıklanmalarını bir gereklilik olarak görülebilir.

Namaz konusu işlenirken, yer yer namazla ilgili şiirlere de yer verilmiştir. Öğrencilerin seviyesine uygun olduğu düşünülen bu şiirlerle konunun monotonluğu engellendiği gibi, konu zenginleştirilmiş, namaz kılmanın gerekliliği, kulağa ve gönle hoş gelebilecek şekilde ifade edilmiştir. Aşağıdaki dördlükler bu şiirlerden alınmıştır.

Müslümanım diyen kişi,
Şartı nedir bilse gerek,
Tanrı buyruğunu tutup,
Beş vaktini kılsa gerek.

(3. kitap)

Yaradan'a şükretmenin yoludur,
İman ağacının sağlam dalıdır,
Cennet'e girmenin son durağıdır,
Ruhumun çiçeği, gülüdür namaz.

(3. kitap)

Bf. Oruç Ünitesi

Oruç ibadeti, çocukların namazla birlikte ve belki de namazdan önce tanıştıkları bir ibadettir.

9-10 yaşına gelmiş çocukların çoğunluğu oruç hakkında az çok bilgi sahibidirler. İçlerinde oruç tutanlar bile olabilir. İçlerinde hiç oruç tutmamış ve oruç hakkında çok fazla bir şey bilmeyen de olabilir. Bu yüzden temel öğretimdeki öğrencilere “orucun ne olduğu, kimlerin oruç tutmakla yükümlü olduğu, orucun anlamı ve ramazana verilen değer”¹²⁷ anlatılmalıdır.

Her üç kitapta da “oruç” kavramı öğrencilerin rahatlıkla anlayabilecekleri şekilde açıklanmış. Orucun hangi ayda tutulacağı ,ne zaman başlayıp ne zaman biteceği belirtilmiştir. Konuya Ramazan ayı öncesi hazırlıklardan bahsedilerek bütün bunların oruç için yapıldığı söylenip “oruç” kavramının açıklamasına geçilebilirdi. Öğrencilerin yakın çevresinden yola çıkılarak yapılacak böyle bir açıklama konunun önemine dikkat çekebilir ve daha çabuk kavranmasına sebep olabilir. Oruçla ilgili olan “ramazan ,sahur,iftar,fidyeye,imsak teravih”kelimelerinin de ne anlama geldiği yeri geldiğinde

¹²⁷ B.Bilgin- M. Selçuk, Din Öğretimi,S. 98

açıklanmıştır. Açıklık ilkesine uygun bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamalar yapılmadığı takdirde, öğrencinin zihninde konu ile ilgili boşluklar oluşabilir. Bu da konunun iyi kavranmasını engelleyebilir. Kimlerin oruç tutmakla sorumlu oldukları, oruç tutmayacak durumda olanların ne yapmaları gerektiği maddeler halinde sıralanmıştır. Yine aynı şekilde orucu bozan haller de sıralanmıştır. Bu maddeler öğrenci tarafından rahatlıkla anlaşılabilir nitelikte olduğu görülmüştür. Ancak bu hususların maddeler halinde doğrudan sıralanması yerine, bir baba ile oğul veya dede ile torun arasında geçen bir diyaloga sıkıştırılarak dolaylı olarak verilmesi bilgilerin kalıcılığını sağlaması açısından yararlı olabilir.

Orucun sadece akşama kadar aç durmaktan ibaret olmayıp orucun, oruç tutmanın altında yatan mananın da ifade edilmesi gerekmektedir. Bu hususta 2. ve 3. kitapta dikkat edildiğini görmekteyiz. Bu kitaplarda orucun sadece aç ve susuz kalmaktan ibaret olmadığı, oruçlu iken elimizi gözümüzü ve dilimizi kötülüklerden sakındırmamızı, kötü alışkanlıkları bırakmamız, yalan söylemememiz, kalp kırmamamız gerektiği de vurgulanmıştır. Orucun bu kısımlarını idrak eden öğrencinin oruçlu iken bu hususlara dikkat edebileceği ve çevresiyle, yakınlarıyla uyumlu bir fert olabileceği söylenebilir. Orucun ahlak üzerindeki bu yönünün belirtilmesi, din ve ahlak öğretiminin özel amaçlarından “kişinin kendi iç dünyasında, içinde yaşadığı aile ve toplumda inanç ve ibadet yönünden de dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanması” şeklindeki amacının gerçekleşmesine yardımcı olabilir. Çünkü Ramazan ayındaki ruh halinin, alışkanlıkların diğer aylarda da devam etme olasılığının fazla olacağına inanılmaktadır.

Orucun öğrenciye sevdirmesi için, onun faydalarının öğrenci tarafından açıkça anlaşılması sağlanmalıdır. Şimdi incelediğimiz kitaplarda bu konunun nasıl ele alındığına bakalım.

Burada dikkatimizi çeken nokta şu oldu. Her üç kitapta da orucun insanları kötülüklerden koruyacağı, iyiliğe sevk edeceği (1. kitap) oruçlu insanın çevresiyle uyumlu olacağı, kimseye kötülük düşünmeyeceği belirtilirken orucun bunu nasıl yaptığı açıklanmamıştır. İbadet ve namaz konusuna atıf yapılarak benzeri bir açıklama burada da

yapılabilirdi. Bunun yanısıra orucun çevremize ve kendimize olan faydaları günlük hayatla irtibatlı bir şekilde verilmiştir.

Orucun irademizi güçlendirerek bize sabrı öğrettiğinden, açlığa ve susuzluğa karşı dayanma gücümüzü artırdığından, iftar ve teravîh namazları sayesinde insanları bir araya getirip kaynaştırdığından bahsedilmiştir. Oruç tutanların açlığın ve susuzluğun ne anlama geldiğini bileceklerinden, fakirlere karşı daha merhametli olacaklarından, onlara yardım edeceklerinden söz edilmiştir. Orucun bu yönünün ifade edilmesi, öğrencinin gözünde oruç ibadetinin daha anlamlı hale getirip, onları orucun sosyal boyutu hakkında bilgilendirmiştir.

Orucun sağlığımız açısından da önemine değinilmiş, yıl boyunca çalışan midemizin ve diğer organlarımızın, oruç sayesinde dinlendiği belirtilmiştir. Konu ile ilgili uzman kişilerin görüşlerine de yer vermek konunun inandırıcılığını arttırabilirdi. Bunun yanı sıra, sigara gibi kötü alışkanlıklardan kurtulmak için, orucun bir fırsat olduğu belirtilebilirdi.

Bu şekilde açıklanan orucun faydaları biraz daha somut örneklerle ,örnek olaylarla desteklense veya hikayemsi bir şekilde anlatılabilse öğrenci zihninde ve duygularında daha kalıcı bir yere sahip olabilir.

Ayrıca konunun önemini vurgulayan çok sayıdaki hadisten birkaç tanesine yer verilmesi, orucun önemini kavramada etkili olacaktır. 3. kitapta daha fazla hadise yer verildiği görülmektedir. Bu sevindirici bir durumdur.

Konu ile ilgili resimlere gelince;

Her üç kitapta ışıklandırılmış cami resimlerine ve iftar sofrasına oturmuş aile resimlerine yer verilmiştir. Bu resimler oruç kavramının ne kadar dar bir çerçevede değerlendirildiğini göstermektedir. Tabii ki caminin ve iftar sofralarının oruç için önemi büyüktür. Ancak orucun farklı yönlerini de hatırlatan resimlere yer verilmeliydi. Örneğin sadece aile fertlerinin değil de arkadaş, dost ve fakirlerin de bulunduğu bir iftar sofrası resmi konulabilirdi. Yine iftar sofrası başına oturmuş, ezanı bekleyen, bu arada fakir fukarayı düşünen veyahut fakir-fukaraya elindeki paketlerle yardım götüren bir insanın

resmine yer verilebilirdi. Bunların dışında, fakirlere yemek dağıtılan bir aş evinden bir fotoğraf veya resme yer verilerek altına “yardımlarınız sayesinde bunlar yapılabiliyor” şeklinde bir not düşülmesinin uygun olduğu düşünülmektedir. Toplu halde kılınan teravih namazından bir görüntü seçilebilirdi. İnsanın duyduklarından ve okuduklarından ziyade gördüklerini daha iyi hatırladığını göz önüne alırsak bu tür resimlerin önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Hazırlık çalışmalarında yer alan soruların öğrencilerin daha çok gözlemlerine yönelik sorular olduğu görülmektedir. Son iki kitapta ramazan ayı öncesi hazırlıklarının neler olduğu sorulmuş, teravih namazının kılınmasına dikkat çekilmiştir. Bu şekilde öğrencinin yakın çevresindeki gözlemlerinden hareket edilerek oruca ilgi duymaları hedeflenmiştir. Orucun mahiyetine yönelik sorulara ise ünite sonundaki değerlendirme sorularında rastlıyoruz.

Oruçla ilgili “iftar, imsak, sahur, teravih” gibi temel kavramların açıklandığı görülmektedir. bunların dışında bu ünitenin dilinin de öğrenciler tarafından kolayca anlaşılabilir mahiyette olduğunu söylenebilir.

Bu bilgilerin yanısıra, ramazan bayramının oruç tutan kullara bir hediye olduğu insanların bu günü coşku içinde kutlamaları gerektiği çünkü tuttıkları oruçla bunu hak ettikleri vurgulanabilirdi. Böyle bir açıklamaya rasklanmadı.

Bayramdan bahsedilirken fakirlerin de düşünüldüğünden ve onların da sevinmeleri için kendilerine fitır sadakası verildiğinden bahsedilebilirdi. Böylece bayram günleri öğrencilerin gözlerinde daha da anlamlı hale gelebilir.

Fıtır konusuna böyle bir giriş yapmak bir sonraki “zekat” konusuna öğrencileri hazırlayacaktır.

Bg. Zekat Ünitesi

Zekat konusuna öğrencilerin hazırlıklı olarak gelmesi için hazırlık çalışmalarından “Zekat nedir? Kimler zekat verir? Niçin zekat verilir? Zekatın yararları nelerdir?” gibi sorulara yer verilerek bunları araştırmaları, üzerinde durmaları istenebilir. “Zekat

ünitesi”nin hazırlık çalışmalarına baktığımızda bu tür sorulara yer verildiğini görüyoruz. Ayrıca “size yardım edene karşı nasıl davranırsınız? (1. kitap) yardıma muhtaç bir insana yardım etmenin verdiği mutluluğu arkadaşlarınıza anlatınız (2. kitap) şeklindeki sorularla da öğrencilerin bu konudaki onların duygularını ifade etmeleri hedeflenmiş olabilir.

Daha öncede belirttiğimiz gibi “oruç” bahsinin sonunda fitır sadakasından bahsetmek “zekat” açıklamaları için bir basamak olacaktı. her üç kitapta da fitır sadakası zekat konusunun sonuna bırakılmıştır. Ramazan ayında verilmesi gereken fitır sadakasının zekat bahsinde değil de oruç bahsinin sonunda verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Zekat konusunun incelediğimiz kitaplardaki işlenişine gelince;

1. kitapta “zekat” kavramı açıklanmadan onun İslam’ın şartlarından 4.’sü olup mal ile yapılan bir ibadet olduğu zengin Müslümanlara da farz olduğu belirtilmiştir. Burada zekatın tanımının yapılmaması bir eksiklikler. Öğrencinin zekatın kelime ve terim anlamlarını bilmesi daha sonra zekat hakkında yapılacak açıklamaları anlaması için bir gerekliliktir. Diğer iki kitapta bu hususa dikkat edilmiştir.

2. ve 3. kitaplarda ise “zekat”ın temizlenme, artma, çoğalma gibi anlamlara geldiği ve Dinî anlamda ise zengin Müslümanların mallarının kırkta birini muhtaçlara vermek olduğu belirtilmiştir.

3. kitapta, verilen zekatla malın eksilmediği bilakis arttığı ve zekatın verilmesiyle malın bereketlendiği belirtilmiştir. Maldan bir eksilme olarak görülen zekatın bu yönünün belirtilmesi, çocukların ilerde zekat vermeye ve yardımda bulunmaya istekli hale gelmelerinde etkili olabilir.

Zekatın Allah’ın emirlerinden biri olduğuna dair Ayet-i kerimelere de yer verilmiştir. Bu konunun desteklenmesi açısından önemlidir.

“Zekat” konusunun önemle uygulanması gereken bir yönü onun niçin verildiğidir. Fert ve toplum açısından ağırladığı faydalardır. Eğer zekat vermenin gerekliliği günlük hayattaki önemi güzel ve etkili bir şekilde verilebilirse öğrenci zekatın önemini

kavrayabilir ona karşı sevgi ve sempati duyarak fırsatı olduğu zaman gerektiğinde zekat vermek isteyebilir. Öğrencilerde bu duygu ve istek uyandırılabilirse, geleceğin yetişkinleri olan öğrencilerin sadece zenginlerle değil, fakir halkla da bütünleşmesi, onlara değer vermesi ve onlar için bir şeyler yapması sağlanabilir. Bu, din ve ahlak öğretiminin uzak hedeflerinin gerçekleşmesi anlamına gelir. Öncelikle öğrenciler zekatın ve sadakanın fakirlere Allah rızası için Allah sevgisi ile verilmesi gerektiğini öğrenmeli, Allah'ın zekat veren ve diğer kuralları yerine getiren müminleri hem bu dünyada hem Ahiret'te ödüllendireceğini kavrayabilmelidirler. Müminler zekatı Allah'ın kendilerine vermiş olduğu nimetlere şükretmek için verdiklerini anlamalıdır. Allah'ın zekat emri ile müminlerin mallarından bir kısmının alınarak ihtiyacı olanlara verilmesini böylece Müslüman toplumun kuvvetlendirilmesini istediğini öğrenen öğrenci bu görevi yerine getirmeye istek duyar hale gelmelidir.¹²⁸ Yine öğrenci yardımlaşmanın dolayısıyla zekatın hem fakir ve yoksullar açısından hem de zenginler yani zekat verenler açısından faydalarını kavrar hale gelmelidir.¹²⁹

İncelediğimiz her üç kitapta da zekatın, Allah'ın zengin Müslümanlara bir emri olduğu, zekat vermekle Müslümanların Allah'a olan şükürlerini yerine getirdikleri ifade edilmiştir. Bu durum somut ve düşündürücü bir örnekle de desteklenebilirdi. Örneğin birinin bize çok sayıda mal mülk ve para verdiği bunun karşılığında da yılda bir kereye mahsus olmak üzere bunlara sahip olamayanlara çok cüzi bir miktarda vermemizi istediği belirtilerek bu durumda herkesin bu isteği yerine getireceği bunu yapmamanın akılsızlık olacağı, hem bize bu malları vereni üzeceğimizi hem de bu malların elimizden alınabileceği söylenebilirdi. Her üç kitapta da böyle bir örneğe rastlanmadı.

Zekatın toplumsal faydalarının anlatımına gelince,

¹²⁸ B.Bilgin-M.Selçuk, Din Öğretimi, s.101

¹²⁹ M.Öcal, Din Eğitimi, s.130

Her üç kitapta da zekatın zenginle fakir arasındaki sevgi ve ilişkileri arttırdığı, ekonomik dengeyi sağladığı, toplumda huzurun sağlandığı ifade edilmişse de 1. ve 2. kitapta bu daha güzel ifade edilmiştir. Bu kitaplarda toplumda çok zengin insanların olabileceği gibi çok fakir insanların bulunabileceği bu durumun fakirlerin zenginlere kin besleyip, onlara hor bakmalarına, fırsat bulduklarında onların mallarını çalmalarına sebep olabileceği belirtilmiştir. Zekatın bütün bu olumsuzlukları ortadan kaldırarak zenginlerle fakirler arasındaki aşırı mal farkını önleyeceği yoksulluğun önüne geçeceği açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Zekatın veren ve alan açısından faydaları ise şöyle açıklanmıştır:

Zekatı veren kimsenin Allah'ın emrini yerine getirdiği için huzurlu olacağından kendisine verilen mallar için şükretmiş olacağı, malının bereketleneceği, İnsanlardaki cimrilik duygusunun kaybolacağı, Allah'ın ve insanların sevgisini kazanacağı ifade edilmiştir.

Zekat alanın ise maddi yönden rahatlayıp ihtiyaçlarını gidereceği fakirliğin verdiği mahcubiyetten kurtulacağı her üç kitapta da vurgulanan hususlardır.

Yapılan açıklamalar anlaşılır ve güzeldir. Ancak zekatın fert ve toplumsal açıdan faydalarının bu şekilde izahının yanında, öğrencilerin okuyup örnek alabilecekleri örnek olay ve hikayelere de yer verilmeliydi. Yukarıda açıklandığı şekilde zekatın hem fert hem de sosyal açıdan faydaları düz bir anlatımla açıklanmaya çalışılmıştır. Şurası bir gerçektir ki konu ile ilgili şiir ve hikayemsi bir yola başvurmadan yapılan düz anlatım büyükleri bile sıkılmaktadır. Ayrıca anlatılanlar da kısa sürede unutulabilmektedir. Bir konu hakkında hele de ibadetlerle ilgili bir şeyler okurken hemen konu ile ilgili örnek olayları, hikayeleri arıyoruz. Birilerinin bu bize anlattıkları yaşamasını ve tecrübelerinin bize anlatmasını bize örnek olmasını bekliyoruz. Bu şekilde anlatılanların hayatta uygulanabilirliğini görüyor benzerlerini bizimde yapabileceğimize inanıyoruz. Aksi takdirde verilen bilgiler hayatımızda çok fazla yer almıyor uygulama alanı bulamıyor.

Her üç kitapta da konu sonunda zekatla, iyilik yapmakla ilgili okuma parçalarına yer

verilmiştir. Bu parçaların değerlendirilmesine gelince, her üç kitapta da “Salebe Zarar Etti” (1.kitap), ”Hz. Osman ve Cömertlik.”, “İyilik” (2.kitap), “Benim İçin” adlı okuma parçalarına yer verilmiştir. Bu parçalarda zenginliğin Allah’ın emirlerini unutturmaması gerektirdiği çünkü bu zenginliği vereninde alanında Allah olduğu çok zengin bir durumda iken fakirleşebileceğimizden Allah’ın rızasının, O’nun sevgisini kazanmanın her şeyden üstün olduğundan az veya çok kişinin maddi gücü oranında fakirlere yardım etmesi gereğinden bahsedilmiştir.

Görüldüğü gibi bu okuma parçalarında daha çok zekat vermenin insanlara yardım etmenin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra çok zor durumda olup da aldığı zekatlarla rahatlayan veya içinde bulunduğu durumdan dolayı hırsızlık yapmaya niyetlenen ama son anda kendisine yardım eden zekat veren bir Müslümanın sayesinde bu niyetinden vazgeçen bir insanın durumunu özetleyen olaylara da yer verilebilirdi. Bu şekilde zekatın toplumsal faydası da özetlenmiş olurdu. Ayrıca okuma parçalarının, örnek olayların veya kıssaların böyle konu sonunda değil de konunun içinde yeri geldiğinde kullanılması konunun bütünlüğü veya anlaşılması açısından daha faydalı olabilirdi. Anlatılan kıssalarla ilgili çekici ve düşündürücü resimlere yer verilmesi anlatılanların kalıcı olmasını sağlayabileceği gibi zekatın ve yardım etmenin öğrencilerin hayal dünyasında yer almasına, şekillenmesine sebep olabilirdi. Bu konuda bir resimlendirmeye her üç kitapta da rastlayamadık.

Zekatı kimlerin vereceği ve kimlere verileceği kısa ve açık bir şekilde verilmiştir. Bu konularda da çok fazla teferruata girilmemiştir. Yapılan açıklamalar yeterli görülmüştür. Çünkü çocukların İslam Dininde zekat adında bir mali ibadetin varlığını bilmeleri, bunun maksadının ise zenginlerin fakirleri koruyup kollamaları olduğunu anlamaları yeterlidir.¹³⁰

Verilecek zekat miktarının ise, altın, para, koyun veya keçilerde 1/40, sığırlarda ise

¹³⁰ M.Öcal, Din Eğitimi, S.130

1/30 olduğunun bilinmesi yeterlidir.¹³¹ Yıllık ihtiyacından veya borcundan fazla belli ölçülerde malı ve parası olanın zengin sayılacağı ve malının 1/40'ını zekat olarak vermesi gerektiği belirtilmiştir. Zekatın para, altın, gümüş, hayvan, tarım ürünleri, ticaret mallarından verileceği, evde kullanılan eşyalardan, yiyeceklerden ve iş aletlerinden verilmeyeceği her üç kitapta da ifade edilmiştir. Yine kimlere zekatın verilebileceği de anlaşılır bir şekilde açıklanmıştır. Burada konuyu destekler mahiyette zekatla ilgili, öğrencilerden çözümü istenen, bir probleme de yer verilebilirdi. Örneğin “şu kadar parası veya koyunu olan kişi ne kadar zekat öder?” şeklinde bir soru öğrencileri heyecanlandırıp, zekat miktarını hesaplamak için işlem yapmaya sevk edebilir. Dolayısıyla öğrenci, matematik dersinde öğrendiklerini başka bir derste kullanmanın zevkini yaşamasının yanı sıra zekat hesaplamayı da öğrenebilir. Çünkü ilerde bir malın zekatın hesaplamak zorunda kalabilir.

Zekat konusunda belirtilmesi gereken önemli bir husus da şudur:

Birilerinin yardımına muhtaç olmak, onlara el açmak zorunda kalmak insan için bir mahcubiyet sebebidir. Bu yüzden zekat verilirken insanların mahçup olmamasına, kişiliklerinin duygularının incinmemesine, ezilmemesine dikkat edilmelidir. Yapılacak yardımlar gizlilik içinde, gönül okşayıcı bir şekilde yapılmalı ve asla verilen yardımlar başa kakılmamalıdır. Herkes içinde yapılan daha sonra başa kakılan yardımlar kişiyi mutlu etmek yerine mahçup etmekte ve de üzmektedir. Bu husus kitaplarda özellikle vurgulanmalı Zekatın Allah'ın ve insanların hoşuna gidecek bir şekilde verilmesi gerektiği belirtilmelidir. Her zaman veren durumunda olmayıp alan durumuna düşülebileceği gerçeği de vurgulanmalıdır. Bu hususa bir iki cümle ile de olsa 2. ve 3. kitapta yer verilmesi sevindirici bir durumdur.

Zekat konusunda, kitaplarda gereksiz bilgiye ve fazla ayrıntıya yer verilmediği

¹³¹ M. Öcal, Din Eğitimi, S.130

görülmüştür.

Konu ile ilgili olarak yer alan resimlere baktığımızda genellikle zekat mallarıyla ilgili altın, gümüş, hayvan ve tahıl ürünlerinin resimlerine yer verildiği görülmektedir. 2. kitapta konu ile ilgili sadece koyun sürüsünün yer aldığı bir resme yer verilmiştir. 1.ve 3. kitapta ise resimlerin zekat konusu içerisine düzensiz dağıtıldığı, zekat mallarından bahsedilmediği yerde zekat mallarının resimlerine yer verildiğini görmekteyiz. Bu şekilde gereksiz yerde kullanılan resimlerin öğrencilerin ilgilerini dağıtacağını metnin maksadını engelleyeceği düşünülmektedir. Zekat düşen mallardan birer örnek seçilerek hepsinin bir arada verilmesi öğrencinin konuyu toplu olarak kavraması ve zekat malları denince hepsinin bir anda gözünün önüne gelmesi sağlanabilir.

Zekatla ilgili olarak yoksul olupta aldığı zekatlarla sevinen insanların çocukların resimlerine de yer verilebilir.

Bu ünite de kullanılan resim ve fotoğrafların da yetersiz ve estetik yönlerinin zayıf olduğu düşünülmektedir. Çekici görünümü olmayan resimlerin ilköğretim 4. Sınıf öğrencisini etkilemesi zor bir ihtimal olarak görülmektedir.

Zekat konusunda daha çok zekatın toplumsal boyutuna değinilmiştir. Bu konuda öğrencilerin zihinlerine hitap edildiği, bu ibadetin manevi boyutunun ihmal edildiği dikkat çekmektedir. Zekatın topluma vereceği faydanın yanı sıra zekat vermekle Allah rızasını, insanların sevgi ve saygısını kazanacağımızdan, bu dünyada verdiğimiz mallara karşı Ahiret'te Cennet'te daha güzel mallarla mükafatlandırılacağımızdan bahsedilebilirdi. Konu ile ilgili birkaç ayet ve hadise de yer verilerek de konu desteklenebilirdi. Bu şekilde öğrencilerin zekat vermenin mutluluğunu hissetmeleri ve zekat verebilir duruma gelmeleri için gayret etmeleri sağlanabilir.

Ünite sonunda yer alan değerlendirme soruları ünite içinde verilen bilgileri tekrar etmeyi sağlayıcı niteliktedir.

Bh. Hac Ünitesi

İslam'ın 5 şartından biri olan "Hac" ibadetinin kitaplarda işlenmesine geçilmeden

önce öğrencilerin az çok duydukları ve tanıdıkları hac ibadeti hakkında bilgi toplamaları istenebilir. Bunun için büyüklere Hacc'a gidip gelenlere başvurmaları onlara, Hac için nereye gittiklerine, niçin gittiklerine, gittiklerinde neler yaptıklarına dair sorular yöneltmeleri istenebilir. Yani öğrencilerin Hac ibadeti hakkında kısa bir araştırma yaparak konuya güdülenmiş bir şekilde gelmeleri sağlanabilir.

Her üç kitapta da ünite başında yer alan hazırlık çalışmalarında bu mahiyette sorular olduğu görülmektedir. Bu sorularda öğrencilerden “ Hac” ve “Hacı” kelimelerinin anlamlarını sözlükten bulmaları (2.Kitap), Hac için nereye gidildiğini öğrenmeleri (3. kitap), Hacca gidenlerden hac anılarının dinlemeleri (her üç kitap), Kâbe'nin ve kurbanın Dinimizdeki önemini öğrenmeleri istenmiştir. (her üç kitap). Ayrıca bu sorular arasında kendisinden neyin amaçlandığını anlamadığımız sorularda yer almaktadır. Örneğin, “Hacca gidenlerin niçin uğurlandıkları ve dönerlerken niçin karşılandıklarını büyüklerinizden sorup öğreniniz” gibi. Haccın önemine, onun niçin yapıldığına dair bir soruya rastlanmadı. Daha çok Haccın şekline yönelik sorular sorulduğu onun arkasında yatan manaya yer verilmediği görülmüştür. Hac konusuna geçmeden önce öğrencilerin sadece bilişsel yönden değil,duygusal olarak da konuya hazırlanmaları üniteyi daha dikkatli ve istekli işlemelerine sebep olabilir.

Hac ile ilgili bilgilere geçmeden önce Haccın ne anlama geldiğinin açıklanması gerekmektedir.

Bu kavramın her üç kitapta da öğrencinin zorlanmadan anlayabileceği bir şekilde açıklandığı görülmüştür. Bu kitaplardan Haccın “İslam'ın 5 şartından biri olduğu ve zengin sayılan Müslümanların Mekke şehrinde bulunan Kâbe'yi ziyaret etmesi anlamına geldiği açıklanmaktadır.

Haccın vakti ve yapılışı kısaca anlatılırken, hacca ilgili ihram, tavaf, Arafat, vakfe gibi temel kavramların açıklanmasına da yer verilmiştir. Bu açıklamalar yapılırken de konu ile ilgili resimlere yer verilmesi konuya açıklık kazandırıp, konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Bu konu ile ilgili olarak “Mekke ve Medine'nin yerleri, hacca gidiş ve dönüş

yolları harita üzerinde gösterilmeli, Kâbe ve haccın gereği olarak ziyaret edilmesi gereken yerlerin resimleri de gösterilerek açıklamalarda bulunulmalıdır.”¹³² Her üç kitapta da Kâbe ve çevresindeki hacıları gösteren bir resme yer verilmiştir. Ancak Sadece üçüncü kitapta ihram giyen ve Arafat Dağı’nda bekleyen hacıların resimlerine de yer verilmiştir.

Hac’ın farzlarından biri olan ihram kıyafetine 1.ve 2. kitapta ismen yer verilmesine rağmen resmine yer verilmemiştir. Burada öğretimin açıklık ilkesi gözetilmeliydi. Çünkü, öğrencilerin yabancıları oldukları belki de ilk defa duydukları İhram kavramının anlaşılabilmesi için görüntülenmesi de gerekmektedir. Sadece 3. kitap da buna dikkat edilmiştir. İhram konusunda bayanlarla erkeklerin farkının belirtilmesi de gerekmektedir ki 1. kitap hariç 2.ve 3. kitapta bu farkın belirtildiğini görmekteyiz.

Hac ile ilgili kavramlar bu şekilde açıklandıktan sonra sıra öğrenciye bu ibadetin niçin yapıldığı, niçin herkes beyaz elbiselere büründüğü, herkesin bir dağda toplanıp ibadet ettiği insan ve topluma neler kazandırdığı konularını anlatmaya geldi.

Bu ibadetin öğrencinin hayatında, düşüncelerinde yer edinebilmesi aktif hale gelebilmesi için bu kısmın güzel ve etkileyici bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu ibadet öğrenci için birilerinin arasına yaptığı bir uğraş, bir gezi görünümünde olacaktır.

Şimdi bu konunun, incelediğimiz kitaplardaki işlenişine bakalım. İlk olarak öğrencinin duygularına hitap edilerek 1.ve 3.kitapta Hac ibadetinin Allah’ın bir emri olduğu bu ibadeti yapmakla Allah’ın rızasını kazanacağımız ifade edilmiştir. Yine aynı kitaplarda Müslümanların inancının kuvvetlenmesinde Dinimizin ortaya çıktığı ve yayıldığı Hz. Peygamber’in doğup büyüdüğü yerlerin görülmesinin etkisi belirtilmiştir. Daha sonra Haccın insan ve toplum açısından faydaları ikna edici bir şekilde verilmiştir. Özellikle Hac ibadetinin her dilden, ırktan, renkten Müslümanları bir araya getirerek

¹³² M. Öcal, Din Eğitimi, S.131

onların tanışmasını ve kaynaşmasını aralarındaki ihtilafları kaldırıp birlik olmasını sağladığı, bu şekilde birbirine güvenen, inanan, dayanan, yumruk gibi kuvvetlenmiş bir toplum ortaya çıkaracağı belirtilmiştir. Haccın en önemli yönü olan insanları bütünleştirici yönüne dikkat çekilmesi ve öğrencinin bu konuda bilgilendirilmesi yapılması gereken bir açıklamadır. Burada hemen her dinde bu amaca hizmet için topluca yapılan ibadetlerin, törenlerin bayramların festivallerin olduğu birlik ve bütünlük için bunların gerektiği şeklinde bir açıklama ile haccın amacı ve mahiyeti daha iyi açıklanabilir. Diğer kitaplarda değinilmemesine rağmen 3. kitapta hacıların giyindiği ihram kıyafetine dikkat çekilmiş bu kıyafetin her tabakadan, her ırktan, her cinsten insanı eşit duruma getirdiği her türlü ayrımı ortadan kaldırdığı ifade edilerek İslam'ın eşitliğe verdiği önem açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu giysiyi giyen milyonlarca insanın bir araya gelip toplu halde Allah'a yalvarmalarının bizlere Ahiret'i hatırlattığı şeklinde güzel bir benzetme yapılarak öğrencilerin soyut Ahiret hayatını düşünebilmeleri sağlanmıştır. Bu açıklamanın öğretimin somuttan soyuta ilkesine uygun olduğu düşünülmektedir.

Yine bu ibadeti yapmak için insanların maddî, manevî fedakarlıklarda buldukları bu sayede sabrı öğrendikleri Haccın bir faydası olarak 2. ve 3. kitapta yer almıştır.

Son olarak bu ibadeti yapanların günahlarından temizlenmiş bir şekilde döneceği yine 2. ve 3.kıtapta belirtilirken sadece 2. kitapta Hac ibadetini yapmakla görevimizin bitmediği bundan sonrada söz ve hareketlerimize ibadetlerimize dikkat etmemiz gerektiği belirtilmiştir. Bu husus üzerinde biraz durmak gerekmektedir. Burada öğrenciler şöyle bir yanlış düşünceye kapılmamalıdır; İnsan Hacca gitmeden önce her türlü kötülüğü yapabilir,günah işleyebilir, ibadetlerini aksatabilir. Nasıl olsa bunların günahını Hacca giderek affettirir. Hacdan geldikten sonra hareketlerine çeki düzen verir. Böyle bir düşünceye mahal vermemek için gerekli açıklamaya yer verilmeliydi ki bu şekildeki bir açıklamaya her üç kitapta da rastlayamadık.

Kimlerin hacca gideceği konusu her üç kitapta da öğrenciyi sıkıntıya sokmayacak şekilde açıklanmıştır.

Hac denince Kâbe, Kâbe denince tüm dünya Müslümanlarının kendisine yönelerek namaz kıldığı kible akla geliyor. Dünyanın her tarafından, her renkten, ırktan, milletten insanlar bu Mekke'de bulunan Kâbe'ye yönelerek namaz kılmaktadırlar. Bu onlarda "ortak fikir ve duyguların belirmesine"¹³³ aralarındaki ihtilafların, düşmanlıkların kalmasına sebep olmaktadır. Tıpkı aynı düşünceye aynı amaca sahip olan insanların bir araya gelip birlik oluşturmaları gibi. "Kible" olayının bu yönünün anlatılması, öğrencilerin Kible'ye bakışını değiştirerek onun arkasında yatan manayı hissetmeleri, anlamaları sağlanabilir.

İncelediğimiz kitapların her üçünde de Kâbe'nin bu yönü ihmal edilerek yeri ve geçmişi hakkında bilgiler verilmiş kiblenin yönünün nasıl bulunacağı hususu açıklanmıştır.

Kâbe'ye "Allah'ın evi" anlamında "Beytullah" da denildiği ifade edilerek 1.ve 2. kitapda bunun sebebinin Kâbe'nin yer yüzünde Allah'a ibadet amacıyla yapılmış olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Öğrencilerin bu konuda somut düşüncelerini engelleyen böyle bir açıklamaya 3. kitapta rastlayamadık.

Ünite sonunda yer alan sorular ünite içinde yer alan konuları tekrar mahiyetindedir. Öğrencilerin bilişsel yönlerine daha çok hitap etmektedir. Haccın, Haccda giyilen kıyafetin, yapılan hareketlerin özünde yatan manayı sorgulayan sorulara yer verilmediği görülmüştür.

Bu ünite sırasında da gereksiz ve fazla ayrıntıya yer verilmemiştir.

Diğer ünitelerde olduğu gibi Hac ünitesinin anlatımında da sade ve yalın bir dil kullanıldığına konu ile ilgili kavramların açıklandığı tespit edilmiştir.

¹³³ H. Certel, "Dini Hayatta", S. 217

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

A.SONUÇ

Ders kitapları, eğitim ve öğretimin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Öğretmeni baş yardımcısı olan, öğrencilerin de uzun süre birlikte oldukları ders kitapları, onların bilgilenmelerinde, devletin ve milletin ortak değerlerini benimsemelerinde, çevresine karşı duyarlı ve sağlam karakterli bir kişi olarak yetişmelerinde de etkili araçlardan biridir. Bu derece önemi haiz olan ders kitaplarının kaliteli olması kendisinden beklenenlerin gerçekleşme oranını etkileyecektir. Bu yüzden, ders kitaplarının beklenen kalitede olması ve etkiyi göstermesi için biçim ve içerik yönünden bir takım özellikleri taşıması gerekmektedir.

Biz bu çalışmamızda, konu ile ilgili kitapları tarayarak, bir ders kitabında bulunması gereken özellikleri tespit ettik. Alanımızla ilgili olarak, ilköğretim 4. Sınıf DKAB ders kitaplarından bazılarının bu özellikleri ne derece taşıdıklarını inceledik. Yapılan inceleme sonucunda şu sonuçlara vardık.

1. İncelenen kitapların kapaklarının kaliteli, sağlam kartondan yapılmadığı ve bu kapakların, çok hareketli olan 4. Sınıf öğrencilerine çok fazla dayanmadıkları görülmüştür. Aynı tespitimiz kitapların sayfa, cilt ve forma yapıları için de geçerlidir. Bunlar da uzun süreli kullanım için elverişsizdir. Bu tesbit konu ile ilgili denencemizi doğrulamaktadır.

2. İncelenen kitaplarda yer alan konular öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur. Çünkü ilköğretim 4. sınıfa gelmiş bir öğrenci kitaplarda yer alan konulara yabancı değildir. Bunları az çok ailesinden ve çevresinden duyup, görmüştür. Öğrenci yabancı olmadığı bu konular hakkında 4. sınıfta bilgilendirilmektedir.

İncelenen DKAB ders kitaplarında öğrencilerin sadece bilişsel yönlerine değil duyuşsal yönlerine de hitap edilmeye çalışılmıştır. İman ve ibadetler bölümünde bu açıkça hissedilmektedir.

3. Kitapların kullandıkları dilin sade ve öğrenci tarafından kolayca anlaşılır olduğunu

gördük. Konularda geçen bilinmeyen kelimelerin ya konu içerisinde ya da kitap sonunda yer alan sözlük kısmında açıklandığı görülmüştür. Cümlelerin ilköğretim 4. sınıf için belirlenen standartlara uyduğu, kısa, açık ve anlaşılır olduğu tespit edilmiştir.

4. Konular öğrencinin günlük yaşantısında yararlanabileceği şekilde ifade edilmeye çalışılmış olsa da yeterince somutlaştırılmamıştır. Örneğin Allah'a inanmanın insanı mutlu ve huzurlu yaptığı söylenmiş ama bunun nasıl olduğu örnek olaylarla açıklanmamıştır.

5. Bazı konuları destekler mahiyette hikaye ve tarihi örneklere yer verilmiştir. Ancak bunlar yetersiz görülmüştür. Daha çok düz anlatım tercih edilmiştir.

6. Konular işlenirken, konuların birbirleriyle ve diğer derslerle irtibatlı bir şekilde işlenmediği görüldü. Örneği Allah inancı konusu, Hayat Bilgisi veya Fen Bilgisi dersleriyle irtibatlı bir şekilde işlenebilirdi. Yine ibadetler konusu kendi içinde bu şekilde işlenebilirdi. Örneğin, oruç ibadeti ile fakir-fukarayı düşünen bir insanın zekatı vermesi gerektiği şeklinde bir açıklama yapılabilirdi. Böyle bir açıklama her iki ibadetin birbirinden ayrı şeyler olmayıp, birbirini tamamlayan ibadetler olduğu düşüncesi verilebilir.

7. Konuların anlatımı sırasında, çoğunlukla öğretim ilkelerine dikkat edildiği görülmüştür. Soyut kavramların somutlaştırılarak anlatıldığı, öğrencilerin bildiklerine dayanılarak bilmediklerinin anlatıldığı dikkat çekmiştir.

8. Kitaplarda konuyu zenginleştirmek ve açıklamak mahiyetinde öğretime yardımcı unsurlardan resim ve fotoğraflara yer verilmiştir. kitaplarda yer alan resim ve fotoğraflar genelde metinle uygunluk arz etmektedir. Az da olsa metinle uygunluk arzetmeyen resimlere de rastlandı. Bunlara çalışma içerisinde değinilmiştir. Bu resimlerin cansız, mat görünümlü olup öğrencilerin dikkatlerini çekecek nitelikte olmadıkları görülmüştür. Ancak bu resimlerin, iyi algılama için yeterli büyüklükte olduğu ve büyük oranda ilişkisiz ayrıntılardan uzak olduğu da tespit edilmiştir. Öğrencilerin daha çok ilgilerini çekebilecek çizgi ve karikatür şeklindeki resimlere çok az yer verilmiştir.

9. Başta hazırlık ve değerlendirme soruları olmak üzere konuların öğrencide merak

uyandıran, onu düşündüren ve araştırmaya sevkeden niteliklerde olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Allah'ın varlığı ve ibadetler konusunda öğrencilerden çevrelerinde gözlemlerde bulunmaları, bunlar üzerinde düşünmeleri ve araştırma yapmaları istenmiştir.

10. Konuların anlatımı sırasında, gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmemesi konusunda titizlik gösterildiği görülmüştür.

11. Konuların Türk Milli Eğitiminin ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin genel ve özel amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik olduğu görülmüştür.

B.ÖNERİLER

Yapılan bu çalışma esas alınarak geliştirilen öneriler şunlardır.

Ders kitabı yazmak zor, zahmetli ve önemli bir iştir. Bu yüzden DKAB ders kitabı yazma işi sadece yazarlara bırakılmamalı; eğitimci, ressam ve yayımcı uzmanların da yer aldığı bir grup tarafından yürütülmelidir.

Ders kitaplarının yazımını konu edinen müstakil bir eserin olmaması, ders kitabı hazırlamak isteyen yazar ve yayımcılar için büyük bir dezavantajdır. Ders kitaplarının yazımıyla ilgili bilgiler ancak bazı kitaplarda, kısa bölümler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ihtiyaç sebebiyle ders kitaplarının yazımına kılavuzluk yapacak müstakil kitaplar yazılmalıdır.

Ders kitaplarının tasarımı, içeriği ve üretimi bilimsel araştırma sonuçlarına dayanmalı ve eğitim alanında gelişmiş ülkelerde hazırlanmış ders kitabı örneklerinden de yararlanılmalıdır.

DKAB ders kitaplarının yazımı ve basımı sırasında masraftan kaçınılmamalıdır. Çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınarak onlar için en kullanışlı kağıt ve kapak kullanılmalı, ciltleme kullanışlı olmalıdır.

Özellikle ahlak öğretimi konularında örnek olay ve hikâyelerin önemi büyüktür. Bu yüzden ilköğretim 4. sınıf DKAB ders kitaplarında, örnek olay ve hikâyelere daha çok yer verilmelidir. Çocuklara, örnek alabilecekleri örnek kişilikler sunulmalıdır.

İlköğretim 4. sınıf DKAB ders kitaplarında yer alan öğretime yardımcı unsurların (resim,

fotoğraf, harita, şema vb.) açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici özelliklerinin yanı sıra, öğrencinin dikkatini çekmesi bakımından, estetik değere sahip olmalıdır.

DKAB ders kitapları, DKAB öğretmenlerinin ve öğrencilerin de görüşlerine yer verilerek hazırlanmalıdır. Bunun için bir anket çalışması yapılmalıdır.

Benzeri çalışmalar öğretimin diğer kademelerindeki sınıfların ders DKAB ders kitapları için de yapılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- ARVASI, T. Zahit-ÇİLİNGİR, Doğan, İlköğretim 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı, Öğün Yayınları, Ankara, 1995.**
- AY, M. Emin, Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım, Timaş Yayınları, İstanbul, 1994.**
- AYDIN, M. Şevki, Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Erciyes Üni. Yayınları, No: 97, Kayseri 1996.**
- AYDIN, M. Zeki, Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi Karakoç Yayınları, Ankara, 1998.**
- BENJAMINS, Bloom, İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, MEB Yayınları: 174, İstanbul 1995.**
- BİLGİN, Beyza, Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara 1995.**
- BİLGİN, Beyza, SELÇUK, Muallâ, Din Öğretimi ve Özel Öğretim Yöntemleri, Gün Yay., Ankara 1995.**
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, Eğitim Psikolojisi, Gül Yayınevi, 9. Baskı, Ankara, 1995.**
- BUYRUKÇU, Ramazan, "Ortaokullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimine Genel Bir Yaklaşım", Dinî Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Ankara, 1999.**
- CERTEL, Hüseyin, "Dinî Hayatta İbadetin Yeri ve Önemi", Dinî Araştırmalar Dergisi, cilt 2, sayı 4, Ankara 1994.**
- CHARRIER, CH-OZOUF, R. Yaşanmış Pedagoji, Çeviren:Nejat Yüzbaşıoğlu, Öğretmen Kitapları 105, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1972.**
- COLE, Luella-MORGAN, John J.B. Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi, çeviren: Belkıs Halim Vassaf, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975**

- DEMİREL, Özcan**, Öğretme Sanatı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 1999
- EGE, Remziye**, Okul Öncesi Çocukları İçin Hazırlanan Kitaplarda Dinî ve Ahlakî Motiflerin İşlenişiyile İlgili Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.
- ERDEN, Münire-AKMAN, Yasemin**, Eğitim Psikolojisi, 4. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara 1997.
- ERİKSON, Erik H.** İnsanın Sekiz Çağı, Çeviren: T. Bedirhan ÜSTÜN, Vedat ŞAR, Birey ve Toplum Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 1984.
- ERKMEN, Nazan**, “Çağdaş Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalı? Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler”, Türkiye Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu,
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin**, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Beta Yayınları, İstanbul, 1994.
- HÖKELEKLİ, Hayati**, Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993
- İLKOKUL PROGRAMI**, Fatma Kocaoluk-Mehmet Şükrü Kocaoluk (Derleyenler), Kocaoluk Yayınları, İstanbul, 1991.
- İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, IX** (Din Maddesi), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994.
- KONUK, Yurdagül**, Okulöncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- KUR’AN-I KERİM**, İlgili âyetler: 45/3-7, 51/20-21, 30/31, 16/65-67, 36/71-73, 42/29, 43/14, 67/19, 88/17-20, 57/4, 10/2,
- KUR’AN-I KERİM MEALİ**, Komisyon, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- KÜÇÜK, Abdurrahman-TÜMER**, Günay, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara, 1993.

KÜÇÜKAHMET, Leyla, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Alkım Yayınları,
İstanbul, 1998.

MEB Tebliğler Dergileri, Nisan 1992 tarih ve 2356 sayılı, Haziran 1995 tarih ve 2492 sayılı, Temmuz 1995 tarih ve 2434 sayılı , Mayıs 1997 tarih ve 2476 sayılı, Ağustos 1998 ve tarih, 2491 sayılı, Eylül 1999 tarih ve 2504 sayılı tebliğler dergileri.

MONTAGU, Ashley, Çocuklarımıza Ahlakî Değerleri Nasıl Kazandırabiliriz?
Çeviren: Remzi ÖNCÜL, MEB Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖCAL, Mustafa, Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Türkiye
Diyamet Vakfı Yay., 2. Baskı, Ankara 1991.

———, “DKAB Derslerinde Ulaşılması Gereken Hedefler Ve Gerçekleşme Oranları”, Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri Sempozyumu, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, Kayseri, 1998.

SELÇUK, Mualla, Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, Türk Diyanet
Vakfı Yayınları, No: 50, Ankara 1990.

———, “Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri” Din Eğitimi Araştırmaları
Dergisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sayı 4, İstanbul,
1997.

SENEMOĞLU, Nuray, Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Spot Matbaacılık,
Ankara, 1997.

TEKİŞİK, Hüseyin Hüsnü-KAHVECİ, Niyazi, İlköğretim 4. Sınıf DKAB
Ders Kitabı, Tekişik Yayıncılık, Ankara, 1999.

TEKİN, Ahmet, İlköğretim 4. Sınıf DKAB Ders Kitabı, Gizem Yayıncılık,
Ankara, 1997.

**TÜRKİYE VE ALMANYA’DA İLKÖĞRETİM DERS KİTAPLARI
SEMPOZYOMU**, Komisyon, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayınları,
Editörler: Hasan COŞKUN, İsmail KAYA, Jörg KUGLİN, Ankara,

1996.

YAVUZ, Kerim, Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi,

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

—————, **Çocuğun Dünyası ve Gelişme, Çocuk Vakfı Yayınları,**

İstanbul, 1992.

YAVUZER, Haluk, Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999

—————, **Resimleriyle Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995**

YÖRÜKOĞLU, Atalay, Gençlik Çağı, Özgür Yayınları, İstanbul, 1993

—————, **Çocuk Ruh Sağlığı, Özgür Yayınları, İstanbul, 1997**

EKLER

EK 1:

13 Nisan 1992 tarih ve 2356 Sayılı Tebliğler Dergisi: İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Müfredat Programı

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
TEBLİĞLER DERGİSİ

YAYIMLAR DAİRESİ BAŞKANLIĞINCA
15 GÜNDE BİR PAZARTESİ GÜNLERİ ÇIKARILIR

CİLT : 55

13 NİSAN 1992

SAYI : 2356

GENELGE:

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitim Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı

SAYI : 700. Eğitim Müzesi - 2272

Tarih : 18.3.1992

KONU : "Cumhuriyet Müzeleri" Kurulması

GENELGE NO

1992/19

İLGİ: 6.10.1986 tarih ve 2218 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Okul Müzeleri Yönergesi.

Bakanlığımızca, 1992 yılı içinde her İl'de, Liselerin birinde "Cumhuriyet Müzesi" adı ile "Okul Müzesi" kurulması planlanmıştır.

İlgi Yönerge hükümlerine göre kurulacak Cumhuriyet Müzelerinin kuruluş çalışmaları ile ilgili esaslar Ek'te gönderilmiştir.

Söz konusu esasların uygulanmasını rica ederim.

BAKAN ADINA

Prof. Dr. Necati ERŞEN
Müsteşar

DAĞITIM

Gereği

F Planı

Bilgi

A Planı

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TRAFİK

A) TRAFİK TEŞKİLATI

1. Trafik Neye Denir
2. Belediyelere Düşen Görevler

B) TRAFİK KURALLARI

1. Genel Kurallar
2. Taşıtlara İlişkin Kurallar
3. Yayaalara İlişkin Kurallar
4. Işıklı ve Işıksız Kavşaklar
5. Yol Çizgileri
6. Taşıtlara Binerken ve İnerken Uyulacak Kurallar

C) TRAFİK KAZALARI

1. Trafik Kazalarının Sebepleri
2. Trafik Kazalarının Ülke Ekonomisine Verdiği Zararlar
3. Trafik Kazalarını Azaltmak İçin Neler Yapılmalıdır

DOKUZUNCU BÖLÜM

YURTTA SULH CİHANDA SULH

A) BARIŞIN ÖNEMİ

B) MİLLETLERARASI BARIŞIN SAĞLANMASI

1. Birleşmiş Milletler
2. Nato (Kuzey Atlantik Antlaşması)

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞINDAN

Karar Sayısı : 47

Karar Tarihi : 28.2.1992

Konu : İlköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Programı.

"İlköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Programı"nın bağlı örneğine göre kabulü hususunun Bakan'a arzı kararlaştırıldı.

Ömer OKUTAN Başkan	Orhan ÇAKIROĞLU Üye	Ahmet SEVGI Üye
Güler ŞENÜNYER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nâzım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Prof. Dr. K. Yaşar KOPRAMAN Üye	Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL Üye
Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye	Selahattin MEYDAN Üye
Saim HEKİMOĞLU Üye	Hasım AYAOKUB Üye	

UYGUNDUR

28/2/1992

Köksal TOPTAN
Millî Eğitim Bakanı

İLKÖĞRETİM 4 VE 5'İNCİ SINIFLARDA DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ ÖĞRETİMİNİN AMACI

1. Allah'ı ve Peygamberi tanımak ve sevmek.
2. İslâm Dinini inanç, ibadet ve ahlâk esaslarını bilmek.
3. Namazda okunan sûre ve duâları ezberlemek ve bunların anlamlarını bilmek.
4. Kendi iç dünyasında, içinde yaşadığı âile ve toplumda, inanç ve ibâdet yönünden de dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanmak.
5. Temizlik, iyilik, doğruluk fikirlerinin, insanları sevmenin, anaya, babaya, büyük-
lere saygı, küçüklere şefkat göstermenin, zayıflara, muhtaçlara yardım etmenin, çalışkan-
lığın İslâm Dinî'nin emir ve esaslarından olduğunu kavramak.
6. Her türlü ibadet ve dış temizlik gibi güzel ahlâk'ın da insan için vazgeçilmez bir
unsur olduğu gerçeğini benimsemek.
7. Vatan, millet ve Atatürk sevgisini pekiştirmek.

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLÂK BİLGİSİ DERS PROGRAMI

KONULAR

İLKÖĞRETİM 4. SINIF

Haftada 2 saat

ÜNİTE I. ALLAH VE ALLAH İNANCI :

1. Allah ve besmele
2. Allah'a inanmanın insana verdiği huzur ve mutluluk
3. Allah'a karşı görevlerimiz
4. Ünite süresince Sübhaneke duâsı ve anlamı

ÜNİTE II. PEYGAMBERİMİZ VE DİN :

1. Peygamberlik ve din
2. Peygamberimiz Hz. Muhammed'in hayatı
3. Peygamberimizin örnek ahlâkı
4. Ünite süresince ihlâs sûresi ve anlamı

ÜNİTE III. İBADET :

1. İbadet
2. Niçin ibadet ediyoruz?
3. İbadetin bize kazandırdıkları
4. İbadet yerleri
5. Ünite süresince Kevser sûresi ve anlamı

ÜNİTE IV. İSLÂMİN ŞARTLARINA TOPLU BAKIŞ :

1. Müslüman kime denir?
2. İslâmın şartları
3. Kelime-i Şahadet, Kelime-i Tevhid ve anlamları
4. Ünite süresince Fâtiha sûresi ve anlamı

ÜNİTE V. NAMAZ :

1. Namaz
2. Namaza hazırlık ve abdest almak
3. Ezan ve namaz vakitleri
4. Namaz nasıl kılınır?
5. Namaz hangi hallerde bozulur
6. Namazın çeşitleri
 - a. Beş vakit namaz
 - b. Cuma namazı

- c. Bayram namazı
- d. Cenaze namazı
- 7. Namazın bize kazandırdıkları
- 8. Ünite süresince Tahiyat duâsı ve anlamı

ÜNİTE VI. ORUÇ:

- 1. Oruç
- 2. Oruç nasıl tutulur
- 3. Oruç hangi hallerde bozulur?
- 4. Orucun bize kazandırdıkları
- 5. Ünite süresince Allahümme Salli ve Allahümme Bârik duâları ve anlamları

ÜNİTE VII. ZEKÂT:

- 1. Zekât
- 2. Zekâtın önemi ve toplum için yararı
- 3. Kimler zekât verir?
- 4. Zekât kimlere verilir?
- 5. Fıtır sadakası (Fitre)

ÜNİTE VIII. HAC:

- 1. Hac
- 2. Hac ibadetinin önemi
- 3. Hacca kimler gider?
- 4. Kiblemiz Kâbe ve kiblenin tayini
- 5. Kurban

5. SINIF

Haftada 2 saat

ÜNİTE I. ALLAH'A İNANMAK:

- 1. Allah vardır
- 2. Allah birdir ve benzeri yoktur
- 3. Her şeyi yaratan Allah'tır
- 4. Her şey O'na muhtaçtır
- 5. Herkes O'na sığınır
- 6. Allah'a inancın verdiği mutluluk
- 7. Allah'a karşı görevlerimiz
- 8. Ünite süresince Asr sûresi ve anlamı

ÜNİTE II. MELEKLERE İNANMAK:

- 1. Melek kavramı
- 2. Meleklerin görevleri
- 3. Her yerde ve her zaman ölçülü olalım:
 - a. Davranışlarımızda
 - b. Sözlerimizde
 - c. Başkaları ile olan ilişkilerimizde
- 4. Ünite süresince Rabbenâ Âtinâ duâsı ve anlamı

ÜNİTE III. KİTAPLARA İNANMAK:

- 1. Kitap kavramı
- 2. Allah niçin kitap göndermiştir?
- 3. Dört büyük kitap
- 4. Kitabımız Kur'an-ı Kerim
- 5. Kur'an'a karşı görevlerimiz:
 - a. Kur'an, evimizde, yanımızda bulundururken nelere dikkat edelim?

EK 2:

3 Temmuz 1995 Tarih, 2434 Sayılı Tebliğler Dergisi: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği,

T. C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
TEBLİĞLER DERGİSİ

YAYIMLAR DAİRESİ BAŞKANLIĞINCA
15 GÜNDE BİR PAZARTESİ GÜNLERİ ÇIKARILIR

CİLT : 58

3 TEMMUZ 1995

SAYI : 2434

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞINDAN

Karar Sayısı : 129

Karar Tarihi : 1.5.1995

Konu : Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği

Başkanlığınızca yeniden düzenlenen Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'nin ekli örneğine göre kabulü kararlaştırıldı.

Nevzat AYAZ
Millî Eğitim Bakanı

Ramazan Çetin DAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER
Üye

Ömer ÖZÜDURU
Üye

Selahattin MEYDAN
Üye

Ömer AÇIKEL
Üye

Dr. Veli KILIÇ
Üye

Dr. Ezdihar KARABULUT
Üye

Süremeli AGDEMİR
Üye

Haşim AYAOKUR
Üye

İrfan BERKER
Üye

Hüseyin ÖZDEMİR
Üye

Nâzım İrfan TANRIKULU
Üye

Mustafa ERTÜRK
Üye

Serim ÇAMELİ
Üye

Necat BOZKURT
Üye

Necdet SAKAOĞLU
Üye

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
DERS KİTAPLARI YÖNETMELİĞİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitabı, temel ders kitabı, iş ve işlem yaprakları ile öğretmen kılavuz kitaplarının, Tür. Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlanması ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 — Bu Yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitabı, temel ders kitabı, iş ve işlem yaprakları ile öğretmen kılavuz kitaplarının niteliklerinin belirlenmesi, hazırlanması, incelenmesi, yayımlanması ve dağıtılması ile ilgili hususları kapsar.

- Baskıya hazır nüsha tanımına uygun olup olmadığı,
- Kitabın başında ve sonunda yer alması gerekenlerin bulunup bulunmadığı,
- Kitabın ön ve arka kapakları ile sırtında, iç kapaklarında, ikinci yaprak devamında ve sonunda yer alması gerekenlerin olup olmadığı,
- Yabancı dil ders kitaplarının, öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci alıştırmaya kitabı ile birlikte incelemeye verilip verilmediği,
- Yarışma usulü başvurularında gizliliğe uyulup uyulmadığı,
- Başvuru dilekçesinin ekinde bir sayfayı geçmeyecek şekilde yazar veya yazarların fotoğraflı, kısa öz geçmişinin bulunup bulunmadığı, gibi hususlar, müracaat sırasına göre değerlendirilir.

2. Esas İnceleme

Ön incelemede uygun bulunan eserler, esas incelemeye alınır. Bu incelemede eserler;

- Konuların işlenişi,
- Dil özellikleri ve İmlâ kuralları
- Görsel düzen,
- Hazırlık ve değerlendirme çalışmaları olmak üzere 4 ana kritere göre değerlendirilir.

Bu kriterlere verilecek puanlar, ilgili dersin özellikleri ve öğrenci seviyeleri dikkate alınarak belirlenir.

Konuların İşlenişi

Konuların işlenişinde aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur.

- a) Konuların, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği öğrencinin öğrenim gördüğü kurumun amaçlarına uygun olup olmadığı,
- b) Konuların, ilgili öğretim programında öğrencilere kazandırılmak üzere belirlenen bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarının tamamını kapsayacak şekilde yapılıp yapılmadığı,
- c) Atatürk ilke ve inkılapları ile ilgili olmak üzere programlara ve kurulca alınan kararlara uygun olup olmadığı,
- d) Konuların, ilgili dersin o sınıf veya dönem için belirlenen amaçlarına uygun olarak işlenip işlenmediği,
- e) Kitaptaki bölümler, üniteler ve konular arasında hacim bakımından uygun bir denge kurulup kurulmadığı,
- f) Kişi veya kuruluşları yıpratıcı nitelikte olup olmadığı,
- g) Konuların, sosyal, ekonomik ve kültürel bütünlük içerisinde; öğrencinin günlük yaşantısında yararlanabileceği şekilde işlenip işlenmediği,
- h) Konuların işlenişinde; yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta giden bir yöntem izlenip izlenmediği,
 - ı) Konuların işlenişinde öğrencilerin daha önce kazandığı bilgi, beceri, tutum, tavır ve davranışların dikkate alınıp alınmadığı işlenen konuların aynı sınıf veya dönemde okutulan diğer derslerle ilişkisinin göz önünde bulundurulup bulundurulmadığı,
 - ii) Konuların, öğrenci seviyesine uygun olarak işlenip işlenmediği,
 - iii) Gereksiz bilgi ve fazla ayrıntıya yer verilip verilmediği,
 - iv) Konuların; öğrenciyi daha çok öğrenmeye, araştırmaya, incelemeye, başka kaynaklara başvurmaya teşvik edecek şekilde işlenip işlenmediği,
 - v) Konuların; öğrencileri muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya, edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkartmaya yöneltecek şekilde işlenip işlenmediği,

n) Öğrencilerin kitaptan verimli şekilde yararlanmalarını sağlayacak unsurlara yer verilip verilmediği.

Dil Özellikleri ve İmlâ Kuralları

a) Metinlerde kullanılan dil ve anlatım, öğrencilerin gelişim basamakları ve kavrama düzeylerine uygun olur. Bunun için;

— İlköğretim için hazırlanan kitaplarda dolaylı anlatımdan kaçınılıp kaçınılmadığı,
— Cümle uzunluklarının, belirlenen standarda uygun olup olmadığı. (En uzun cümledeki kelime sayısı ilköğretimin; birinci sınıfında 6'yı, ikinci sınıfında 8'i, üçüncü sınıfında 10'u, dördüncü sınıfında 12'yi, beşinci sınıfında 14'ü geçemez),

— Anlatımın sade olup olmadığı (Gereksiz kelimeler kullanılmadan yalın anlatım, yanlış anlaşılmaya meydan vermeyecek açıklıkta olur),

— Türkçenin, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan doğru olarak kullanılıp kullanılmadığı,

— Türkçe imlâ kurallarına uyulup uyulmadığı,
— Kelimelerin, nüanslara dikkat edilerek titizlikle seçilip seçilmediği,
— Metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanıp sağlanmadığı,
— Kullanılan kelimelerin ve cümle yapılarının öğrenci seviyesine uygun olup olmadığı, (Özellikle ilköğretimin ilk sınıflarında soyut kavramlardan kaçınılır),

b) Aynen yazılması gereken yabancı kalimelerin ve özel isimlerin orijinal şekliyle yazılıp yazılmadığı, bunların Türkçe okunuşlarının parantez içerisinde gösterilip gösterilmediği, (Bilgisayar ders kitapları hariç).

Görsel Düzen

Görsel düzen yönünden aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur.

a) Konuların öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (Harita, kroki, fotoğraf, şema, grafik, resim vb.) yeterince yer verilip verilmediği,

b) Bayrağın, "Türk Bayrağı Kanunu" ve "Türk Bayrağı Tüzüğü"ne uygun olarak verilip verilmediği,

c) Öğretime yardımcı unsurların, öğrencilerin gelişim basamaklarına ve konulara uygun olup olmadığı,

ç) Öğretime yardımcı unsurların, estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olup olmadığı, istatistiki verilerin en son bilgileri yansıtıp yansıtmadığı,

d) Öğretime yardımcı unsurların, kitaba ilgi çekicilik katıp katmadığı, (Renklerde gerçekçilik, estetik sayfa düzenleme, iyi algılama için büyüklük, ilişkisiz ayrıntılardan kaçınma),

e) Haritaların incelenmesinde "Atlas, Harita, Yer Küre, ve Benzeri Eğitim Araçlarının İncelenmesine Ait Esaslara uyulup uyulmadığı.

Hazırlık ve Değerlendirme Çalışmaları

a) Ünite veya konu başlarında yer alan hazırlık çalışmalarında aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur.

— Öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olup olmadığı,
— Öğrencide ünite veya konuyu öğrenmek için ilgi ve istek uyandırıp uyandırmadığı,

— Öğrencinin bilgi ve beceri birikimine uygun olup olmadığı,

— Öğrencileri seviyelerine uygun araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik edip etmediği,

b) Ünite veya konu sonlarındaki değerlendirme çalışmalarında;

— Alıştırma, test, araştırma-inceleme, muhakeme etme, deney ve gözlem yapma hususlarına yer verilip verilmediği,

— İlgili bölüm ve ünite ile ilgili soruların, öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarının tamamını kapsayacak şekilde işlenip işlenmediği,

— Soruların, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayıp sağlamadığı,

— Soruların, öğrencileri henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik edip etmediği,

— Araştırma, inceleme, deney ve gözlem konularının öğrencilerin farklı ilgi düzeyleri ve çevreleri dikkate alınarak belirlenip belirlenmediği.

3. Rapor Yazımı

Kitapların incelenmesi sonucunda değerlendirme formuna dayalı olarak bir rapor düzenlenir.

Bu rapor, esas inceleme kriterleri dikkate alınarak 4 ana bölümden oluşur (Konuların işleniş, dil özellikleri, görsel düzen, hazırlık ve değerlendirme çalışmaları).

Ana kriterler, yukarıda verilen esaslara göre değerlendirilerek yazılır.

Bu değerlendirme sonunda kitabın kullanılıp kullanılmayacağı hususunda, verilen puanlardan da bahsedilerek (rakamla ve yazıyla) kanaat belirlenir.

NOT: 21 Haziran 1993 tarih ve 2385 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan "Ders Kitapların İnceleme Esas ve Usulleri" ile 19 Temmuz 1993 tarih ve 2387 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan "Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Hazırlanması, İncelenmesi ve Değerlendirilmesine Ait Esas ve Usuller" yürürlükten kalkmıştır.

TALİM VE TEBİYE KURULU BAŞKANLIĞINDAN

Karar Sayısı : 212

Karar Tarihi : 29.5.1995

Konu : Dost ve Müttefik Ükelere Mensup, Misafir Askeri Öğrencilerin TSK Bağlı Askeri Liseler Hazırlık Sınıfı Ders Çizelgesi ve Öğretim Programlarının Kabulü.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 17 Nisan 1995 tarih ve 4013/780 sayılı teklif yazıları üzerine Kurulumuzda görüşülerek uygun bulunan; Dost ve Müttefik Ükelere Mensup, Misafir Askeri Öğrencilerin TSK Bağlı Askeri Liseler Hazırlık Sınıfı Ders Çizelgesi ve Öğretim Programlarının 1995-1996 Öğretim Yılı'ndan itibaren uygulanmak ve denenip geliştirilmek üzere EK'li örneklerine göre kabulü kararlaştırıldı.

Nevzat AYAZ
Millî Eğitim Bakanı

Ramazan Çetin DAĞLI

Kurul Başkanı

Güler ŞENUNVER

Üye

Ömer ÖZÜDURU

Üye

Selahattin MEYDAN

Üye

Ömer AÇIKEL

Üye

Dr. Veli KILIÇ

Üye

Dr. Edîhar KARABULUT

Üye

Süremeli AĞDEMİR

Üye

Haşim AYAOKUR

Üye

İrfan BERKER

Üye

Ömer ÖZCAN

Üye

Nâzım İrfan TANRIKULU

Üye

Mustafa ERTÜRK

Üye

Serim ÇAMELİ

Üye

Necati BOZKURT

Üye

Hüseyin ÖZDEMİR

Üye

EK 3:

Eylül 1999 tarih, 2504 Sayılı Tebliğler Dergisi: Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim araçları inceleme yönetmeliği.

T.C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
TEBLİĞLER DERGİSİ

YAYIMLAR DAİRESİ BAŞKANLIĞINCA
AYDA BİR ÇIKARILIR

CİLT:62

EYLÜL 1999

SAYI:2504

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı : 12

Karar Tarihi : 21/04/1999

**Konu : Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları
İnceleme Yönetmeliği**

Başkanlığımızca yeniden düzenlenen "Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları İnceleme Yönetmeliği"nin ekli örneğine göre kabulü kararlaştırıldı.

Metin BOSTANCIOĞLU
Millî Eğitim Bakanı

Orhan ÖZALP
Kurul Başkan V.

Güler ŞENÜNVER
Üye

Dr. Ezdihar KARABULUT
Üye

Nazım İrfan TANRIKULU
Üye

Ömer ÖZÜDURU
Üye

Sürmeli AĞDEMİR
Üye

Selahattin MEYDAN
Üye

Haşim AYAOKUR
Üye

Sevim ÇAMELİ
Üye

Ömer AÇIKEL
Üye

Dr. Veli KILIÇ
Üye

Fusun KÖKSAL
Üye

Erhan AVUNDUK
Üye

Nurettin BAŞER
Üye

Madde 10- Eğitim araçlarının incelenmesinde aşağıdaki esaslar göz önünde bulundurulur:

a) Biçim Bakımından

1) Kullanılan malzemenin kalitesi ile eğitim aracı basılı ise kâğıdın cinsi, renk ve baskısının göz sağlığı yönünden iyi seçilip seçilmediği,

2) Kitap ve dergilerde harf ve rakam büyüklüklerinin aşağıdaki ölçülere uygun olup olmadığı;

İlköğretim birinci sınıf için	20-24,
İlköğretim ikinci sınıf için	18,
İlköğretim üçüncü sınıf için	14,
İlköğretim dördüncü sınıf için	12,
İlköğretim beşinci sınıf için	11,
Daha üst kademeler için	10

punto,

3) Şekil, resim, tablo, fotoğraf, şema, plân, harita, grafik ve benzerlerinin metinleri aydınlatıcı ve tamamlayıcı olup olmadığı, bunların, metinlerin uygun yerlerinde bulunup bulunmadığı,

4) Eğitim aracının kullanılabilir, korunabilir, sağlığa uygun ve ekonomik olup olmadığı,

5) Basılı olanlarda bibliyografya, içindekiler ile gerekli durumlarda dipnot bulunup bulunmadığı.

b) İçerik Bakımından

1) 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu hükümlerine uygun olup olmadığı,

2) Bilimsel hata bulunup bulunmadığı,

3) Eğitim aracının kişi ve kuruluşları yıpratıcı özellikte olup olmadığı ve siyasî propaganda amacı taşıyıp taşımadığı,

4) Eğitici ve öğretici nitelikleri bakımından, hitap ettiği eğitim kurumlarının özel amaçları ile ders programlarını destekleyip desteklemediği ve istenen düzeye uygun olup olmadığı,

5) Eğitim aracının, öğrencilerin eğitim düzeyleri yanında, yaş ve bilgi düzeylerine uygun olup olmadığı,

6) İmlâ, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olup olmadığı,

7) Türkçe'nin özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan doğru kullanılıp kullanılmadığı,

8) Atölye makine ve teçhizatı ile lâboratuvar araç ve gerecinin yedek parçalarının, bakım ve onarım hizmetlerinin bulunup bulunmadığı.

EK 4:

5 Haziran 1995 Tarih, 2432 Sayılı Tebliğler Dergisi: 1995-1996 Öğretim Yılında Okutulacak İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Ders Kitapları.

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
TEBLİĞLER DERGİSİ**

**YAYIMLAR DAİRESİ BAŞKANLIĞINCA
15 GÜNDE BİR PAZARTESİ GÜNLERİ ÇIKARILIR.**

CİLT : 58

5 HAZİRAN 1995

SAYI : 2432

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yayımlar Dairesi Başkanlığı**

SAYI : B.08.0.YDB.0.24.03.00 / 03078
KONU : 1995 - 1996 Öğretim Yılında
Okutulacak İlköğretim ve
Ortaöğretim Kurumları Ders Kitapları

Tarih : 30 Mayıs 1995

GENELGE : 1995 /46

1995 - 1996 Öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının adları, yazarları ve temin edilecekleri yerler bu genelgeye ekli listelerde gösterilmiştir.

Kız Meslek Liseleri ile İmam - Hatip Liseleri bünyesinde açılmış olan ortaokulların genel bilgi derslerinde "Ortaokul Programı" uygulandığından bu okullarda okutulacak kitapların adları listede ayrıca gösterilmemiştir.

Bu listede yer alan İngilizce, Almanca ve Fransızca alıştırma kitapları, yabancı dildeki ders kitaplarını tamamlayıcı nitelikte olduğundan ders kitaplarının yanında zorunlu olarak bu kitaplarda aldırılarak öğretimde kullanılacaktır.

Ders kitapları, üzerinde yazılı olan fiyatlardan daha yukarı bir fiyatla satılmayacaktır.

Listede adları belirtilen ve ileride Tebliğler Dergisi ile duyurulacak olan kitaplardan başka hiçbir kitap, ders kitabı olarak öğrencilere aldırılmayacaktır. Aykırı hareket edenler hakkında okul müdürlerince soruşturma açılacaktır. Denetleme yetkisi bulunanlar da konuyu takiple görevlidirler.

İlköğretim Din Kültürü

ve Ahlâk Bilgisi 4..... Ahmet Uluşan..... Dersal Yay.Dağ.Ankara

İlköğretim Din Kültürü

ve Ahlâk Bilgisi 4.....Dr.İ. Çelebi

Yrd.Doç.Dr. A.Bebek

Dr.Nebi Bozkurt..... Salan Yayınları- İstanbul

İlköğretim Din Kültürü

ve Ahlâk Bilgisi 4..... Gündüz Çakıroğlu..... Uygun Yayıncılık-İstanbul

İlköğretim Din Kültürü

ve Ahlâk Bilgisi 4..... A.R.Çınarlı-K.Kadimoğlu..... Meram Yayıncılık- İstanbul

İlköğretim Din Kültürü

ve Ahlâk Bilgisi 4..... H.Durna-M.Demir..... Basamak Yayınları-İstanbul

İlköğretim Din Kültürü

ve Ahlâk Bilgisi 4..... T.Arışahin-M.Doğru..... Damla Yayınevi-İstanbul

İlköğretim Din Kültürü ve

Ahlâk Bilgisi 4..... M.Aşkar-S.Er-R.Kaymaz..... SEK Yayınları - Ankara

İlköğretim Din Kültürü ve

Ahlak Bilgisi 4..... Aydın Tanrıverdi..... Özgün Matbaacılık - Ankara

İlköğretim Din Kültürü ve

Ahlâk Bilgisi 4..... Dr.Asaf Demirbaş

Dr.Abdullah Manaz..... İlke Yay./Ankara

İlköğretim Din Kültürü ve

Ahlâk Bilgisi 4..... T.Zahid Arvasi- D.Çilingir.... Öğün Yayınları- Ankara

ÇEVRE, SAĞLIK, TRAFİK, OKUMA

Çevre, Sağlık, Trafik ve

Okuma Kitabı 4..... M.M.Arslan - L.Fidanay - O.Alacalı

Z.Gül - S.Peksoy T.Çağırın - H.Özkan

S.Güneş - S.Gürtan - S.Dinçkal..... Millî Eğitim Yayınevleri

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... Dr.Z.Sert-Dr.M.Erciyes

Dr.R.Çalık- H.Severoğlu

M.Köktürk-Dr.Öcalan..... Yıldırım Yayınları- Ankara

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... A.Cevdet Devecioğlu..... Gaye Ders Kitapları - Ank.

EK 5:

01 Mayıs 1997 Tarih, 2476 Sayılı Tebliğler Dergisi: 1997-1998 Öğretim Yılında
Okutulacak İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Ders Kitapları.

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
TEBLİĞLER DERGİSİ**

YAYIMLAR DAİRESİ BAŞKANLIĞINCA
AYDA BİR ÇIKARILIR.

CİLT : 60 01 MAYIS 1997 SAYI : 2476

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yayımlar Dairesi Başkanlığı**

SAYI : B.08.0.YDB.0.24.03.00 / 03078
KONU : 1997 - 1998 Öğretim Yılında
Okutulacak İlköğretim ve
Ortaöğretim Kurumları Ders Kitapları

Tarih : 16.05.1997

GENELGE : 1997 /32

1997 - 1998 Öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının adları, yazarları, fiyatları ve temin edilecekleri yerler bu genelgeye ekli listelerde gösterilmiştir.

Kız Meslek Liseleri ile İmam Hatip Liseleri bünyesinde açılmış olan ortaokulların genel bilgi derslerinde "Ortaokul Programı" uygulandığından bu okullarda okutulacak kitapların adları listede ayrıca gösterilmemiştir.

Her ne surette olursa olsun Tebliğler Dergisi ile duyurulmayan ders kitapları seçilmeyecektir. Ders kitapları, üzerinde yazılı olan fiyatlardan daha yukarı bir fiyatla satılmayacaktır.

Listede adları belirtilen ve ileride Tebliğler Dergisi ile duyurulacak olan kitaplardan başka hiçbir kitap, ders kitabı olarak öğrenciler tarafından alınmayacak ve kullanılmayacaktır.

İlköğretim Din Kültürü ve

Ahlak Bilgisi 4..... Aydın Tanrıverdi..... Özgün Mat. - Ank..... 220.040

İlköğretim Din Kültürü ve

Ahlak Bilgisi 4..... Dr.A.Demirbaş -

Dr.A. Manaz..... İlike Yay./Ank..... 220.040.-TL

İlköğretim Din Kültürü ve

Ahlak Bilgisi 4..... T.Zahid Arvasi-D.Çiğir..... Öğün Yayınları- Ank..... 220.040.-TL

İlköğretim Din Kültürü ve

Ahlak Bilgisi 4..... Ahmet Tekin..... Gizem Yay.-Ank..... 232.730.-TL

ÇEVRE, SAĞLIK, TRAFİK, OKUMA

Çevre, Sağlık, Trafik ve

Okuma Kitabı 4..... M.M.Arslan - L.Fıdancı - O.Akcalı

Z.Gül - S.Peksoy-T.Çağırın-

H.Özkan S.Güneş - S.Gürtan -

S.Dinçkal..... Millî Eğt. Yay..... 157.407.-TL

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... Dr.Z.Sert-Dr.M.Erciyes

Dr.R.Çalık- H.Severoğlu

-M.Köktürk-Dr.Öcalan..... Yıldırım Yay. - Ank..... 258.110.-TL

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... A.Cevdet Devocioğlu..... Gaye Ders Kit. - Ank..... 181.970.-TL

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... Elife Gündoğan..... Bilmve Kültür Yay.-Ank..... 198.620.-TL

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... Nazmi Şentürk..... Mutlu Yayıncılık-İst..... 218.040.-TL

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... Semra Gürtan..... Tekişik Yay. - Ank..... 220.040.-TL

İlköğretim, Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... Dr.F.Kaya-S.Yaşar..... Gendaş Yay.Dağ.-İst..... 220.040.-TL

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... N.Çelti-G.Aslantaş..... Meram Yayıncılık-İst..... 245.420.-TL

İlköğretim Çevre, Sağlık,

Trafik, Okuma 4..... A.Karaca-C.Türkmen..... Koza Yay. Dağ. -Ank..... 245.420.-TL

EK 6:

Ağustos 1998 Tarih, 2491 Sayılı Tebliğler Dergisi: 1998-1999 Öğretim Yılında Okutulacak ilköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Ders Kitapları.

T.C
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
TEBLİĞLER DERGİSİ
YAYIMLAR DAİRESİ BAŞKANLIĞINCA
AYDA BİR ÇIKARILIR

CİLT:61

AĞUSTOS

SAYI

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
SAYI :B.08.0.YDB.0.24.03.00.611/4935

KONU:1998-1999 Öğretim Yılında

ANKARA

Okutulacak İlköğretim ve

17/08/1998

Ortaöğretim Kurumları Ders Kitapları

GENELGE: 1998/84

1998-1999 öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak ders kitaplarının adları, fiyatları ve temin edilebilecekleri yerler bu genelgeye ekli listelerde gösterilmiştir.

Her ne suretle olursa olsun bu Tebliğler Dergisi ile duyurulmayan ders kitapları seçilmeyecektir. Ders kitapları, üzerinde yazılı olan fiyatlardan daha yüksek bir fiyatla satılmayacaktır.

Listede adları belirtilen kitaplardan başka hiçbir kitap, ders kitabı olarak öğrencilere aldırılmayacak ve kullanılmayacaktır.

Ancak, ders kitabı bulunmayan derslerde Bakanlıkça tavsiye edilmiş kaynak kitaplardan yararlanılacaktır.

Sınıf geçme sistemine göre derslerde Bakanlıkça tavsiye edilmiş kaynak kitaplardan yararlanılacaktır.

Sınıf geçme sistemine göre ders kitabı bulunmayan dersler için daha önce Ders Geçme ve Kredi Sistemine göre hazırlanmış ve kabul edilmiş ve kabul edilmiş ders kitaplardan faydalanabilecektir. Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmenliğinin değiştirilen 23. Maddesi;

Örgün ve Yayın Eğitim Kurumlarında okutulacak ders kitaplarının seçiminde aşağıdaki yol izlenir:

İlköğretim Din Kültürü ve
Ahlak Bilgisi.....Dr.A.Demirbaş-
Dr.A.Manaz.....İlke Yay.-Ank.....391.020
İlköğretim Din Kültürü ve
Ahlak Bilgisi 4.....T.Z.Arvasi-D.Çilingir.....Öğün Yay-Ank...391.020
İlköğretim Din Kültürü ve
Ahlak Bilgisi 4.....Ahmet Tekin.....Gizem Yay-Ank.....413.615
İlköğretim Din Kültürü ve
Ahlak Bilgisi 4.....H.H.Tekışık-
Dr.N.Kahveci.....Tekışık Yay-Ank.....436.210
İlköğretim Din Kültürü ve
Ahlak Bilgisi 4.....Üzeyir Gündüz.....Gendaş Yay.İst.....388.020

YABANCI DİL

İNGİLİZCE

İlköğretim İngilizce Enjoy
English 4 (Student's Book)...A.Sönmez-B.Yitim.....Milli Eği.Yay....393.519
İlköğretim İngilizce Enjoy
English 4 (Teacher's Book)... A.Sönmez-B.Yitim.....Milli Eği.Yay....185.185
English 4 (workbook)..... A.Sönmez-B.Yitim.....Milli Eği.Yay....162.037
İlköğretim İngilizce A.Modrn
English Course For Turks 4
(Student's Book)Resuhi Akdikmen.....Ders Kit.A.Ş.-İst.....490.830
İlköğretim İngilizce A. Modern
English Course For Turks 4
(Teacher's Book)..... Resuhi Akdikmen.....Ders Kit.A.Ş.-İst.....232.210
İlköğretim İngilizce A Modern
English Course For Turks 4
(Workbook)..... Resuhi Akdikmen.....Ders Kit.A.Ş.-İst.....360.450
İlköğretim İngilizce Easy
English4 (Student's Book)..Lütfü Yalçınkaya..Atlantik ELT. Yay.Ank. 441.706.
English4 (Teacher Book)...Lütfü Yalçınkaya..Atlantik ELT.Yay.Ank.. 220.162-